

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Elin Bengtsson

Brickan i spelet

- En analys av kontaktförbudslagens inverkan på brottet
olaga förföljelse

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Helén Örnemark Hansen

Termin för examen: VT 2014

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	4
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Metod och teoretiskt angreppssätt	8
1.4 Material	10
1.5 Avgränsningar	11
1.6 Forskningsläge	12
1.7 Disposition	12
2 EN STALKANDE STALKARE	14
2.1 Inledning	14
2.2 Stalkning som begrepp och fenomen	14
2.3 Den utländska startpunkten	16
3 EN STRAFFRÄTTSLIG BESTÄMMELSE OM STALKNING	17
3.1 Inledning	17
3.2 Stalkningbestämmelsens inträde	17
3.3 Olaga förföljelse - lagteknik och rekvisit	20
3.3.1 De kvalificerade rekvisiten	22
3.3.1.1 Kravet på förföljelse	22
3.3.1.2 Kravet på upprepad kränkning av målsägandens integritet	23
3.3.2 Det subjektiva kravet	24
4 KONTAKTFÖRBUDSLAGEN	25
4.1 En lag för att skydda mot kontakter	25
4.2 En kritiserad lagstiftning	26

4.2.1	En rapport av Brå	26
4.2.2	Lagen ytterligare under luppen	27
4.2.3	Den senaste rapporten	29
4.3	Om de fyra kontaktförbuden	30
4.4	Förutsättningar för och handläggning av kontaktförbud	31
4.4.1	Ansökan	31
4.4.2	Polisens roll	32
4.4.3	Åklagaren och utredningsansvaret	33
4.4.3.1	Riskbedömningen	35
4.4.3.2	Proportionalitetsbedömningen	38
4.4.3.3	Beslutet att meddela ett kontaktförbud	39
4.5	En möjlighet till rättslig prövning	41
4.6	En möjlighet att få beslutet omprövat	42
4.7	Överträdelse av ett kontaktförbud	43
5	PRAXIS	45
5.1	Inledning	45
5.2	HovR över Skåne och Blekinge B2708-13 dom meddelad 2014-02-28	45
5.3	Svea Hovrätt B7296-13 dom meddelad 2013-08-28	46
5.4	Svea Hovrätt B1075-12 och B1099-12 dom meddelad 2012-04-02	47
5.5	Göta Hovrätt B559-13 dom meddelad 2013-11-28	48
5.6	Svea HovR B8881-13 dom meddelad 2013-12-18	49
5.7	NJA 2007 s. 675	50
5.8	En kommentar av rättsfallen	51
6	FÖRBUD UTAN RISK KAN GE FÄLLANDE DOM	53
6.1	Brottsbekämpande vs rättssäkerhet	53
6.2	Rättssäkerheten i rättsprocessen	54
7	ANALYS OCH AVSLUTNING	58
7.1	Analys	58
7.1.1	Inledning	58
7.1.2	Den olaga förföljelsen	58
7.1.3	Den framförda kritiken och kontaktförbudslagen enligt nu gällande rätt	60
7.1.4	Kontaktförbudslagens inverkan på brottet olaga förföljelse	65
7.1.5	Domstolens ansvar i rättsprocessen	72
7.2	Några avslutande ord	74

BILAGA A	75
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	77
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	80

Summary

In 2011 stalking became statutory by the introduction of chapter 4, section 4b§ of the Swedish Penal Code, and got the criminal designation "unlawful persecution". This offense is based on ten different crimes that, when they are committed in a way that can be described as a persecution and has violated the victim's privacy, constitutes unlawful persecution. One of the crimes listed in the provision is violation of a contact prohibition, under the Contact Prohibition Act (1988:688). This part is important because a violation is punishable to acts that do not constitute crimes under the Swedish Penal Code and thus otherwise cannot be penalized. It is the prosecutor that decides if a contact prohibition should be announced. The requirements for a contact prohibition is that there is an existing risk that the person whom a contact prohibition will be exposed for a crime, persecution or harassment, and that a prohibition is proportionate. If the circumstances between the parties alters, the prosecutor has a duty to ex officio reconsider the contact prohibition. The parties may also ask for a judicial hearing of the prohibition. In several reports conducted around the Contact Prohibition Act, it has been observed application problems regarding the risk that should be the basis of prosecutorial decisions. Moreover, it has been found that just a few contact prohibitions has been examined by a court and that the documentation around whether reassessments of prohibitions occurs is inadequate.

This thesis aims to examine the relationship between the contact prohibition act and the unlawful persecution, and to analyse if some consequences may arise for the parties involved if the circumstances, which have been found in reports, may affect the management of Contact Prohibition Act and thus the offense of unlawful persecution. The thesis therefore examines the offense of unlawful persecution, the criticisms that have been made in the reports of the Contact Prohibition Act, when a contact prohibition may be issued and how this will be handled in accordance with applicable law. Furthermore the thesis examines how this in turn may affect the application of unlawful persecution.

The conclusions that have been drawn is that the law is rather unwieldy. The case law where infringements of a contact prohibition has been a key factor for the unlawful persecution shows that there are problems with the application of existing contact prohibitions. Lack of reassessments of current contact prohibitions seems to exist in some situations even though voluntary contacts between the parties have occurred. This leads to that non-legally based contact prohibition exists. If contact occurs, and the protected person at this time does not want contact, this is seen as an infringement. This creates "fake" conditions to prosecute for unlawful persecution. Unless the court, for example through their material process management, examines the validity of the contact prohibition that constitutes the unlawful persecution, is there a risk that a non-legally founded contact prohibition is added for a verdict of unlawful persecution. Because of the difficulties with the usage of the contact prohibition act, a risk that the predictability for the offender is threatened

which, in turn can affect the principle of guilt and thus the principle of legal certainty.

Sammanfattning

Stalkningföreteelsen blev under 2011 lagstadgat genom införandet av 4 kap. 4b§ BrB och fick den straffrättsliga benämningen olaga förföljelse. I bestämmelsen uppräknas tio olika brott som, då de har begåtts på ett sätt som kan anses utgöra en förföljelse och kränkt målsägandes integritet, konstituerar brottet olaga förföljelse. Ett av de brott som räknas upp i bestämmelsen är överträdelse av ett kontaktförbud, som har meddelats enligt lag (1988:688) om kontaktförbud. Denna del är av vikt eftersom en överträdelse straffbelägger de handlingar som inte utgör något brott enligt BrB och som därmed annars inte kan straffbeläggas. Ett kontaktförbud meddelas av en åklagare efter att en risk för brott, förföljelse eller trakasserier har ansetts föreligga för skyddspersonen och att ett förbud kan anses proportionerligt. Om omständigheterna mellan parterna ändras ska åklagaren ex officio ompröva kontaktförbudet. Parterna kan även begära en rättslig prövning av förbudet. I flera rapporter som har gjorts kring kontaktförbudslagen har det konstaterats tillämpningssvårigheter, bland annat avseende den riskbedömning som ska ligga till grund för åklagarnas beslut. Dessutom har det visat sig att få kontaktförbud blir rättslig prövade och att dokumentationen kring huruvida omprövningar av förbuden sker är bristfällig.

Uppsatsens syfte är att utreda förhållandet mellan kontaktförbudslagen och brottet olaga förföljelse, samt analysera om några konsekvenser kan uppstå för de berörda parterna om de omständigheter som har konstaterats i rapporterna kan inverka på hanteringen av kontaktförbudslagen och därigenom bestämmelsen om olaga förföljelse. I uppsatsen undersöks således brottet olaga förföljelse, den kritik som har framförts i rapporterna av kontaktförbudslagen, på vilka grunder ett kontaktförbud kan utfärdas och hur detta ska hanteras enligt gällande rätt. Dessutom undersöks om hanteringen av ett kontaktförbud kan påverka tillämpningen av brottet olaga förföljelse.

De slutsatser som har kunnat dras är bland annat att gällande rätt är tämligen svårhanterlig. Praxis där överträdelse av ett kontaktförbud har varit en central faktor för den olaga förföljelsen tyder på att viss hanteringssvårighet av existerande kontaktförbud råder. Vidare tyder undersökt praxis på att åklagarna i vissa situationer missar att göra omprövningar trots att det har förelegat frivilliga kontakter mellan parterna. Detta leder till att icke lagligen grundade kontaktförbud förekommer. Om kontakt sker och skyddspersonen vid detta tillfälle inte önskar kontakt kan detta ses som en överträdelse. Härigenom skapas ”falska” förutsättningar för att åtala för olaga förföljelse. Om domstolen inte, exempelvis genom sin materiella processledning, prövar giltigheten av det kontaktförbud som konstituerar den olaga förföljelsen finns en risk att ett icke lagligen grundat kontaktförbud läggs till grund för en fällande dom. Genom kontaktförbudslagens svårhanterbara regler hotas således förutsebarheten för gärningspersonen vilket i sin tur kan påverka skuldprincipen och därmed rättssäkerheten vid ett åtal för olaga förföljelse.

Förord

Så har dagen kommit. Efter många år vid skolbänken är jag nu äntligen över mållinjen. Min dröm har slutligen gått i uppfyllelse, jag är jurist.

Jag vill till en början rikta ett tack till min handledare, Helén Örnemark Hansen för goda råd och uppmuntran under arbetets gång. Därefter vill jag tacka alla er som funnits vid min sida under min resa, ni vet vilka ni är.

Slutligen vill jag rikta ett innerligt och kärleksfullt tack min älskade familj och sambo som alltid har funnits för mig, som har trott på mig och stöttat mig när jag har behövt det som allra mest. Vad skulle jag gjort utan er?

Helsingborg, maj 2014

Elin Bengtsson.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
Brå	Brottsförebyggande rådet
Ds	Departementsserien
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätt
Kontaktförbudslagen	Lag (1988:688) om kontaktförbud
NJA	Nytt juridiskt arkiv
OSL	Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen
RH	Rättsfall från hovrätterna
SARA	Spousal Assault Risk Assessment Guid
SAM	Stalking Assessment and Management
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
TR	Tingsrätt

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Sanna och Erik träffades under 2010, blev sambos och hade fram till sommaren 2011 ett ganska så stormigt förhållande. Efter att förhållandet tagit slut under hösten 2011 ansökte och erhöll Sanna ett kontaktförbud mot Erik. Trots kontaktförbudet umgicks paret, med Sannas medgivande, under en tid i slutet av 2011. I detta skede fick hon reda på att hon var gravid men valde att göra abort vilket Erik en kort tid efter fick reda på. Erik ville prata om saken och försökte komma i kontakt med Sanna. Sanna däremot ville bli lämnad ifred och anmälde till följd av detta Erik bland annat för överträdelse av kontaktförbudet. En tid därefter åtalades och dömdes Erik för olaga förföljelse.¹

Under senare år har det i media och inom rättsväsendet riktats en del fokus kring förföljelsefenomenet ”stalkning” som det i dagligt tal kommit att benämnas.² Begreppet kommer från början från jakttraditionen med anledning av att jägaren smyger sig på sitt byte. Inom straffrätten innebär det att gärningspersonen utsätter sitt offer för ett smyg- eller förföljelsebeteende som sker antingen på ett indirekt eller direkt kontaktsökande sätt. Det straffrättsliga stalkningbeteendet kan ta sig många uttryck, exempelvis genom ständiga telefonuppringningar och sms-meddelanden samt fysiskt våld.³

Den svenska lagstiftningen som behandlar fenomenet stalkning intogs i 4 kap. 4b§ brottsbalken (BrB) under 2011. Brottet har dock fått benämningen olaga förföljelse. Ett av de totalt två rekvisit som uppställs i bestämmelsen stadgar att gärningspersonen ska förfölja den utsatta genom att mot denne begå brott av det slag som räknas upp i bestämmelsen. Ett av det brott som konstituerar olaga förföljelse är överträdelse av ett, enligt lag (1988:688) om kontaktförbud (kontaktförbudslagen), meddelat kontaktförbud.⁴ På så vis krävs det att ett kontaktförbud i enlighet med kontaktförbudslagen tidigare har meddelats. Detta brott anförs i lagmotiven vara nödvändigt att uppställa i bestämmelsen eftersom den stalkande personens handlande många gånger inte kan definieras som något annat brott.⁵

Kontaktförbudslagen har varit föremål för flera rapporter genom åren som lagen har varit i kraft. I rapporterna har det bland annat påpekats att lagen är

¹ Svea Hovrätt Mål nr B1075-12 och B1099-12, dom meddelad 2012-04-02.

² SOU 2008:81 *Stalkning – ett allvarligt brott*, s. 62; Se även Eriksson, Susanne, *Stalkning – ett smygande problem*, Apropå 1/2005

http://web.archive.org/web/20110612111801/http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=616&module_instance=12, hämtad 2014-02-20; <http://www.bra.se/bra/nytt-fran-bra/arkiv/nyheter/2008-07-08-en-av-tio-har-utsatts-for-stalkning.html>, hämtad 2014-02-20.

³ Nygren, Svante, *Personssäkerhet – skyddsmetoder vid förföljelse och akuta hot*, Nätnavet, Stockholm 2004, s. 36-37.

⁴ Se 4 kap. 4b§ BrB.

⁵ Prop. 2010/11:45 *Förbättrat skydd mot stalkning*, s. 67 och 70.

svårtillämpad och att den riskbedömning som ska ligga till grund för åklagarens beslut om kontaktförbud inte görs på ett likartat sätt bland annat för att förarbetena anses vara otydliga och för att informativ praxis saknas. På grund av bland annat avsaknaden av utförda strukturerade hot- och riskbedömningar och tydliga riktlinjer beskrivs besluten utgå från åklagarens magkänsla.⁶ I rapporter har även kunnat konstateras att kontaktsförbud sällan begärs rättsligt prövade och att det endast i enstaka fall har dokumenteras huruvida det har skett en omprövning av ärendet.⁷ Eftersom ett meddelat kontaktförbud är ett av de brott som konstituerar olaga förföljelse och som har ansetts vara av central betydelse i förhållande till detta brott är således frågan om de omständigheter som har påpekats i de vidtagna utredningarna kan inverka på hanteringen av kontaktförbuden och följaktligen även brottet olaga förföljelse.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är följaktligen att utreda förhållandet mellan kontaktförbudslagen och brottet olaga förföljelse samt analysera om några, och i så fall vilka, konsekvenser kan uppstå för de berörda parterna om det är så att de omständigheter som har konstaterats i utredningar kan inverka på hanteringen av kontaktförbudslagen och därigenom bestämmelsen om olaga förföljelse.

I ljuset av ovan redogjorda syfte och problemformulering har jag således valt att i uppsatsen ta avstamp i följande frågor:

- Vad innebär och vad konstituerar olaga förföljelse?
- Vilka problem har identifierats och vilken kritik har framförts angående hanteringen av kontaktförbud i de rapporter som har gjorts kring kontaktförbudslagen?
 - På vilka grunder kan ett kontaktförbud meddelas och när föreligger förutsättningar för en rättslig prövning respektive omprövning av ett meddelat förbud?
- Kan hanteringen av kontaktförbudslagen och ett därigenom meddelat kontaktförbud ha någon inverkan på brottet olaga förföljelse?
 - Om ja, på vilket sätt?
 - Kan detta få några konsekvenser för de berörda parterna?
- Har domstolen något ansvar att undersöka ett kontaktförbuds giltighet vid prövningen av brottet olaga förföljelse?

⁶ Se Brottsförebyggande rådet, *Besöksförbud. En utvärdering av lagen och dess tillämpning*, Brå rapport 2003:2, Stockholm 2003; Brottsförebyggande rådet, *Besöksförbud. De berörda och deras erfarenheter*, Brå rapport 2007:2, Stockholm 2007; Strandell, Peter, *Kontaktförbud – ett slag i luften? Om förutsättningarna för lagens tillämpning i praktiken*, rapport 2011:1, Stiftelsen tryggare Sverige, Jure Förlag, Stockholm 2011.

⁷ Se Åklagarmyndighetens Tillsynsrapport 2013:4, *Kontaktförbud – en kartläggning av tillämpningen med synpunkter på iakttagelserna*, Utvecklingscentrum Göteborg 2013, s. 25-26.

1.3 Metod och teoretiskt angreppssätt

Följande framställning avser att klargöra och analysera gällande rätt, vilket är den rätt som är tillämpningsbar i dagsläget.⁸ Metoden som anses bäst lämpad vid framställningar likt denna är den traditionella rättsdogmatiska metoden. Den rättsdogmatiska metoden innebär att en undersökning av de olika källorna i den rådande rättskällevärdet görs. I framställningen innebär detta således ett tillämpande och analyserande av de allmänt accepterade källorna. Genom en sådan studie framtas ett slutresultat som återger det rådande rättsläget (de lege lata) som i vissa fall kan bli föremål för kritik och följaktligen ge upphov till förslag på förändringar (de lege ferenda).⁹ Svensk lagstiftning, förarbeten, praxis och doktrin kommer således i framställningen att studeras och analyseras.

Det teoretiska angreppssätt som har valts som förhållningssätt i framställning är rättssäkerhet med fokus på förutsebarhet och med hänsyn till skuldprincipen. Detta angreppssätt har valts bland annat på grund av den kritik som framförts i de rapporter som framlagts avseende kontaktförbudslagen och då det mellan kontaktförbudslagen och brottet olaga förhållande finns ett förhållande.

Begreppet ”rättssäkerhet” används inom juridikens väggar flitigt. Vad som åsyftas med denna term ses som självklart. Trots detta finns det ingen enhetlig definition av vad som just utgör rättssäkerhet.¹⁰ Ett sätt att forma rättssäkerheten är dock genom legalitetsprincipen.¹¹ Denna princip beskrivs vara en kriminaliserings fundamentala utgångspunkt och brukar uttryckas i den välkända latinska termen ”*Nulla poena sine lege, nulla poene sine crimine, nullum crimen sine poena legali*”¹². Legalitetsprincipen kan härledas bland annat från artikel 7 Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (EKMR), 2 kap. 10§ regeringsformen (RF), 1 kap. 1§ brottsbalken (BrB) och 5§ Lag (1964:163) om införande av brottsbalken.¹³ Principen anses bestå av två förbud vilka innebär att straffrätten för det första inte får tillämpas retroaktivt och för det andra inte tillämpas analogt.¹⁴ Ett konsekvent och förutsebart hanterande av straffrätten är ytterligare viktiga aspekter av legalitetsprincipen och därigenom rättssäkerheten.¹⁵

⁸ Zetterström, Stefan, *Juridiken och dess arbetssätt, en introduktion*, Iustus Förlag, uppl. 2, Uppsala 2012, s. 21.

⁹ Korling, Fredric och Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur, Lund 2013, s. 21, 24-26 och 35-36.

¹⁰ JK:s rätts säkerhetsprojekt, *Felaktigt dömda: rapport från JK:s rätts säkerhetsprojekt*, Visby 2006, s. 19.

¹¹ Wennberg, Suzanne, *Introduktion till straffrätten*, Norstedts Juridik, uppl. 9, Stockholm, 2011, s. 18-19.

¹² ”*Inget straff utan lag, inget straff utan brott, inget brott utan kriminalisering genom lag*”; Se Asp, Petter, Ulväng, Magnus och Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, Iustus Förlag, uppl. 2, Uppsala 2013, s. 45-46.

¹³ Asp, Ulväng, och Jareborg 2013, s. 45-46.

¹⁴ Wennberg 2011, s. 19-20.

¹⁵ Leijonhufvud, Madeleine och Wennberg, Suzanne, *Straffansvar*, Norstedts Juridik, Stockholm 2009, s. 29.

Rättssäkerhetens förutsebarhetskrav betyder att individerna i samhället ska ha möjlighet att känna till vilka handlingar som är straffbara och vilken påföljd som kan komma till stånd i de fall en överträdelse av ett straffbud sker.¹⁶ I en rättsstat torde därmed all typ av myndighetshandhavanden och domstolsprövning med hjälp av lagar och regler vara förutsebar för att ett upprätthållande av rättssäkerheten ska kunna göras.¹⁷ En rättsstats straffrättsliga system ska härigenom konstrueras på ett sätt att det hindrar staten från att utnyttja dess tvångsmakt på ett godtyckligt sätt mot samhällsinvånarna.¹⁸

Skuldprincipen utgör vidare en av grundsatserna i en modern straffrätt. Principen innebär att gärningspersonens skuld måste vara konstaterad för de handlingar denne har vidtagit för att därigenom kunna dömas för handlandet. Anses gärningspersonen inte ha skuld till de vidtagna gärningarna ska denne heller inte straffas för det. Denna princip ger även till uttryck att det straff som gärningspersonen erhåller för de vidtagna gärningarna inte ska vara hårdare i förhållande till den skuld som har påvisats och vad som är motiverat.¹⁹

Det allmängiltiga kravet på uppsåt som uppställs i 1 kap 2§ BrB ger samhällsmedborgarna möjlighet att styra sitt handlande utifrån vad som är straffbelagt. Medborgarna har således ett val och den som därmed frivilligt bestämmer sig för att utföra en kriminaliserad gärning har av den anledningen ett större straffrättsligt ansvar än den som inte har haft ett val.²⁰ Att de straffrättsliga reglerna är förutsebara och att medborgarna härigenom vet var gränsen går för ett straffbart handlande är således en förutsättning för en individs valfrihet.²¹ Skuldprincipens aktualitet i förhållande till framställningen utgörs av att en överträdelse av ett gällande kontaktförbud utgör ett så kallat uppsåtsbrott. Om förbudspersonen²² är införstådd med kontaktförbudets giltighet och innebörd men trots detta kontaktar skyddspersonen²³ kommer denne anses ha uppsåt till överträdelsen. I fall medvetna kontakter görs trots att förbudet kan anses bristfälligt finns en risk att förbudspersonen anses skyldig till straffbara överträdelser om denna brist inte uppmärksammas. I dessa fall kan skuldprincipens inflytande ifrågasättas.

I förarbeten och utredningar på området framhävs i princip endast brottsofferperspektivet, där fokus ligger på att lagstiftningen ska tillämpas

¹⁶ Zetterström 2012, s. 90-91.

¹⁷ Peczenik, Alexander, *Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, Norstedts Juridik, Stockholm 1995, s. 89-90.

¹⁸ Wennberg 2011, s. 18-19.

¹⁹ Asp, Ulväng och Jareborg 2013, s. 48.

²⁰ Berggren, Nils-Olof, Bäcklund, Agneta, Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Munck, Johan, Träskman, Per Ole, Victor, Dag, Wennberg, Suzanne och Wersäll, Fredrik, *Brottsbalken: en kommentar*, Norstedts juridik, (1 januari 2014, Zeteo), kommentar till 1 kap. 2§ BrB.

²¹ Asp, Ulväng och Jareborg 2013, s. 52.

²² Med förbudsperson avses den som med anledning av ett meddelat kontaktförbud förbjuds att kontakta den så kallade skyddspersonen.

²³ Skyddsperson är den person som avses att skyddas av ett meddelat kontaktförbud.

och utvecklas för att tillgodose de utsattas skyddsbehov. Någon direkt diskussion kring behovet av en klar och lätthanterbar lagstiftning i förhållande till gärningspersonen framhålls sällan eller aldrig. Av den anledningen fokuserar uppsatsen på gärningspersonen och dennes behov av en förutsebar och klar lag.

Kort sagt kommer följaktligen behovet av lagstiftningarnas förutsebarhet i förhållande till skuldprincipen med fokus på ett gärningspersonsperspektiv ligga till grund för uppsatsens framställning och därmed vara den utgångspunkt som genomsyrar uppsatsens framställning. Detta perspektiv kommer följaktligen även ligga till grund för den avslutande analysen.

1.4 Material

I uppsatsen har endast skriftligt material använts. Det huvudsakliga materialet utgörs av lagförarbeten till de båda lagstiftningarna samt doktrin. För en fördjupande kunskap kring kontaktförbudslagen har även rapporter, myndighetsföreskrifter i form av Rikspolisstyrelsens riktlinjer samt en handbok utfärdad av Åklagarmyndigheten studerats. Doktrin som behandlar brottet olaga förföljelse är dock i nuläget relativt sparsamt. Statistik erhållen från Stiftelsen tryggare Sverige samt Brottsförebyggande rådet (Brå) har används för att belysa vissa förhållanden.

För att undersöka hur lagstiftningarnas förhållande enligt gällande rätt ser ut, hur de hanteras samt för att kunna utkristallisera om några svårigheter uppkommer vid den rättsliga hanteringen har även praxis studerats. Rättsfallsstudien gjordes genom ett sökande på begreppet ”olaga förföljelse” i rättsdatabasen Infotorg. Med anledning av uppsatsens syfte riktades fokus på ärenden där främst överträdelser av ett kontaktförbud har konstituerat den olaga förföljelsen. Några avgöranden från HD som behandlar detta har inte gått att finna. Följaktligen har alla hovrättsavgöranden mellan år 2012 till och med dags dato med detta innehåll studerats. Under rättsfallsstudien upptäcktes tre snarlika rättsfall där den rättsliga hanteringen, enligt mig kan ifrågasättas. Dessa tre rättsfall upptas i framställningen. Med anledning av det relativt stora omfång övriga ärenden som gick att finna har ett urval fått göras. Två avgöranden valdes därför ut. I dessa tycks den rättsliga hanteringen vara korrekt utförd.

Praxis som behandlar överträdelser av ett kontaktförbud har även studerats. Denna undersökning gjordes genom en generell sökning i rättsdatabasen Infotorg på sådana rättsliga avgöranden. Främst studerades avgöranden från HD. Efter att ha studerat några avgörande upptäcktes NJA 2007 s. 675. Avgörandet berör främst frågan om prövningstillstånd till HovR men anses dock vara av central betydelse då det ger en fingervisning om att förbud kan bestå trots att brister föreligger. I avgörandet uttalar HD sig bland annat om möjligheten för en domstol att vid ett åtal om överträdelser av ett meddelat kontaktförbud även pröva ett kontaktförbuds lagliga existens. Till följd av detta anses avgörandet vara av betydelse för de frågeställningar som ska

besvaras och därför upptas avgörandet i uppsatsen. Endast något enstaka rättsfall som behandlar möjligheten att få ett ärende rättsligt prövat har påträffats. Dock har dessa avgöranden inte ansetts vara av betydelse i förhållande till uppsatsens syfte och tas därmed inte upp i framställningen. Rättsfall som behandlar omprövningsmöjligheten enligt kontaktförbudslagen har inte gått att finna.

1.5 Avgränsningar

Eftersom uppsatsen berör två förhållandevis stora rättsområden krävs välavvägda avgränsningar. I den straffrättsliga bestämmelsen som behandlar olaga förföljelse, 4 kap. 4b§ BrB, anges flera olika brott som då de vidtas på ett upprepat sätt konstituerar olaga förföljelse. Eftersom syftet är att belysa och analysera förhållandet mellan kontaktförbudslagen och olaga förföljelse kommer inte de övriga brott som i bestämmelsen räknas upp att behandlas.

Med kontaktförbud avses endast kontaktförbud som har meddelats i enlighet med kontaktförbudslagen.²⁴ På grund av framställningens begränsade utrymme finns det inte någon möjlighet att uttömmande och heltäckande ta upp lagens bestämmelser. Endast de mest centrala stadgandena i förhållande till de ovan redogjorda frågeställningarna berörs i framställningen. Av samma anledning upptas endast de mest centrala punkterna i de genomförda rapporterna. Kontaktförbud finns i fyra olika former, ordinärt, utvidgat, särskilt utvidgat samt avseende en gemensam bostad. Endast en kort presentation av dessa görs. Kontaktförbudslagens förhållande till lagstadgade mänskliga rättigheter såsom rörelsefrihet och rätten till familje- och privatliv som stadgas i RF och EKMR utesluts från framställningen.

Legislaturens förarbeten framhäver att lagen främst avser att skydda utsatta kvinnor. Lagstiftningen är dock könsneutralt utformad. Ett kontaktförbud kan därigenom meddelas både mot en kvinna och mot en man. I anslutning till detta kan nämnas att brottet olaga förföljelse kan begås mot i princip vem som helst, mot en expartner, arbetskamrat eller en helt okänd person. Vissa yrkesgrupper och människor utsätts dock mer och oftare för förföljelse än andra. Till följd av detta framställs uppsatsen på ett könsneutralt sätt utan fokus på någon särskild grupp. Eftersom uppsatsen avser att fokusera på ett gärningspersonsperspektiv behandlar uppsatsen inte frågor som berör eventuella barn till de berörda parterna trots att dessa frågor är närliggande. Framställningens fokus ligger på omständigheter som kan uppstå i de ärenden där kontaktförbud har meddelats.

I förhållande till frågan om domstolsansvaret vid en rättsprocess kan många processuella frågor aktualiseras. Straffprocessen är dock inte uppsatsens främsta fokus och med anledning av det begränsade utrymmet kommer denna fråga endast kort att beröras. Anledningen till varför denna del har valts att

²⁴ Kontaktförbud kan även meddelas enligt 14 kap. 7§, 18 kap. 2§ äktenskapsbalken samt 28§ sambolagen (2003:376). Vid överträdelse tillämpas dock kontaktförbudslagen.

upptas i uppsatsen är för att domstolen i förhållande till bibehållandet av rättssäkerheten har en central betydelse. Att utesluta denna punkt helt och hållet hade varit att missa viktig aspekt. Fokus läggs dock endast på domstolens eventuella ansvar vid den straffrättsliga processen att pröva ett kontaktförbud som konstituerar ett åtal för olaga förföljelse. Till följd av detta utesluts bland annat frågor avseende åklagarens ansvar vid en förundersökning. Från uppsatsen utesluts även frågor om påföljder och särskilda rättsmedel. Avslutningsvis är det av vikt att påpeka att endast svensk rätt kommer att behandlas i uppsatsen.

1.6 Forskningsläge

Kontaktförbudslagen har sedan lagens inträde i den svenska rätten varit föremål för flera utredningar. Bland annat så har Brå utrett lagens och dess praktiska hantering bland annat inom ramen för våld i nära relationer. Liknande utredningar har även gjorts av Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum i Göteborg.

Olaga förföljelse är ett relativt nytt straffrättsligt stadgande i Sverige och har därmed ännu inte varit föremål för någon utredning. Stalkingfenomenet har dock studerats båda internationellt och nationellt. Återkommande namn kring den svenska forskningen är Henrik Belfrage, chef för forskning vid rättspsykiatriska kliniken i Sundsvall och professor i tillämpad kriminologi samt Agneta Syrén, jur.kand., fil.kand. i kriminologi vilka båda har arbetat med forskning kring stalking och förföljelsebeteende. Under 2006 utförde Brå en undersökning om stalking och dess förekomst vilken därefter låg till grund för införandet av brottet olaga förföljelse.

Förhållandet mellan olaga förföljelse och kontaktförbudslagen har ännu inte utretts. Under år 2012 fick emellertid Brå i uppdrag av regeringen att följa upp och utvärdera bestämmelsen om olaga förföljelse samt undersöka den praktiska tillämpningen av detta brott och kontaktförbudslagen. Avsikten är att Brå ska redovisa sin utredning under 2015.²⁵

1.7 Disposition

Uppsatsen består av två huvudsakliga delar. Den första och mest omfattande delen utgör en deskriptiv del vari gällande rätt presenteras. I det inledande kapitlet görs en kort introduktion till stalkingförekomsten, för att härigenom presentera det beteende man velat komma till rätta med genom införandet av en straffrättslig bestämmelse. Det efterföljande kapitlet behandlar det straffrättsliga stadgandet olaga förföljelse. Inledningsvis görs en kort bakgrundredogörelse till lagbestämmelsens inträde i den svenska rätten för

²⁵ Se <http://www.bra.se/bra/om-bra/verksamhet-2014/olaga-forfoljelse.html>, hämtad 2014-03-10.

att följas av stadgandet som sådant och de rekvisit som uppställs. I uppsatsens fjärde kapitel presenteras kontaktförbudslagen. Till att börja med görs en kort bakgrundspresentation till lagen och dess bakomliggande syfte för att därefter följas av en redogörelse för de rapporter som har vidtagits i förhållande till lagen. Efter detta behandlas lagens bestämmelser och hur de enligt gällande rätt är avsedda att hanteras. I det avslutande deskriptiva kapitlet görs en undersökning av rättspraxis gällande på området.

Efter uppsatsens deskriptiva del följer en analyserande och avslutande del. I detta avslutande kapitel analyseras och diskuteras de frågor uppsatsen varit uppbyggd kring. I detta avsnitt presenteras även de slutsatser analysen ger upphov till.

2 En stalkande stalkare

2.1 Inledning

Stalkning är det beteende som man genom den så kallade stalkningbestämmelsen i 4 kap 4b§ BrB velat bemöta och komma till rätta med.²⁶ Stalkning är dock ett ganska så nytt och oklart fenomen. Detta avsnitt syftar följaktligen till att presentera stalkningföreteelsen samt beskriva var den straffrättsliga idén ursprungligen härstammar ifrån. Härigenom är syftet att läsaren ska erhålla en bättre förståelse för det idag straffbelagda beteendet.

2.2 Stalkning som begrepp och fenomen

Begreppet ”stalkning” härstammar från jakttraditionen och innebär i detta sammanhang att jägaren smyger sig på sitt byte. I ett straffrättsligt hänseende innebär begreppet att gärningspersonen utsätter sitt offer för ett smyg- eller förföljelsebeteende som sker antingen på ett direkt eller indirekt kontaktsökande sätt.²⁷ Begreppet i straffrättsligt hänseende myntades av J.R. Meloy, en amerikansk psykolog på slutet av 1990-talet och utgör roten i många amerikanska delstaters brottsbegrepp. Det engelska uttrycket för detta beteende är ”stalking” och har blivit försvenskat genom att benämnas stalkning.²⁸ Innebörden av stalkning anses vara ”*Upprepade handlingar där en gärningsman medvetet och illvilligt förföljer och trakasserar en annan person för sina egna syften.*”²⁹ Det svenska begreppet infördes år 2003 i Svenska språknämndens nyordlista och riksdagens språkexperter anser att begreppet är jämförbart med ”systematisk förföljelse”.³⁰

Stalkningföreteelsen har funnits under många år men det är inte förrän på senare tid som begreppet har fått en mer framträdande roll.³¹ Det öppna och inrutade samhälle vi idag lever i innebär stora möjligheter för en person som vill stalka någon annan. Internet och myndighetsupplysningar utgör källor med mycket lättillgänglig information. Dagens samhälle resulterar följaktligen i att samhällsmedborgarna är betydligt mer exponerade och därmed mer sårbara än förr i tiden.³² Oavsett vem man är finns en risk för att utsättas för stalkning, även privatpersoner, dock är risken betydligt högre för offentliga och kända personer.³³

²⁶ Se prop. 2010/11:45, s. 1; Jfr SOU 2008:81.

²⁷ Nygren 2004, s. 36.

²⁸ Syrén, Agneta, *På minerad mark: en handbok om stalkning*, SIS Förlag, Stockholm 2007, s. 22; Se även Nygren 2004, s. 36.

²⁹ Syrén 2007, s. 22.

³⁰ Sjörensson, Johan, *Stalkning: om brottet olaga förföljelse samt kontaktförbud*, Norstedts Juridik, Stockholm 2011, s. 13.

³¹ Nygren 2004, s. 36.

³² Syrén, Agneta, *Smygande hot: en bok om stalkning*, Nätnavet, Stockholm 2004, s. 23-25.

³³ Syrén 2007, s. 111 och 126.

Stalkning kan beskrivas som ett sätt för stalkaren att visa sin makt, exempelvis genom att få den utsatta att avstå något särskilt. Som regel har stalkaren utsatts för någon typ av bakslag vilket har resulterat i känslor av bitterhet, maktlöshet och besvikelse. Stalkningen kan därmed ses som en reaktion på detta bakslag.³⁴ Detta beteende ta sig uttryck på många olika sätt. Typiska drag är att extremt många telefonsamtal sker under samma dygn, att det skickas många e-mail, brev eller paket med konstigt eller obehagligt innehåll. Stalkning kan också bestå av att stalkaren rent fysiskt förföljer den utsatta. I bland består stalkningen av att gärningspersonen begår enskilda brott mot offret såsom skadegörelse. I vissa fall förekommer fysiskt våld. Mord som ett resultat av stalkning är dock ovanligt. Stalkarna sägs ibland lida av så kallat ”förföljelsesyndrom”, ett begrepp som dock inte utgör en psykiatrisk diagnos. I vissa fall lider dock personen av någon form av psykisk sjukdom som resulterar i det fanatiska förföljelsebeteendet. Stalkarna är som regel förhållandevis laglydiga personer. De har ofta högre utbildning och social status och skiljer sig därmed från sedvanliga gärningspersoner.³⁵

I Sverige liksom i övriga världen delas stalkarna upp i olika kategorier. Den kategorisering som görs i Sverige påminner mycket om den man gör i resten av världen.³⁶ Belfrage har gjort en kategorisering av stalkarna som Syrén valt att ansluta sig till.³⁷ Enligt Belfrage finns det fyra kategorier av stalkare. Den första kategorin kallas *Erotmanen*. Denna person lider av en psykisk sjukdom där vanföreställningar är vanliga. Sjukdomen definieras dock inte som schizofreni. Dessa vanföreställningar kan handla om situationer eller saker. Exempelvis kan personen ha fått för sig att dennes partner är otrogen. Personen kan också ha ett så kallat storhetsvansinne på så vis att personen tror sig ha ett stort kunnande, stor makt, att denne har ett förhållande med någon kändis eller i övrigt anses ha ett stort ego. Frånsett villfarelserna fungerar personen i regel normalt vilket gör att andra individer inte alltid ser personen som egendomlig eller obehaglig. Den som lider av denna sjukdom förstår inte att den är sjuk vilket resulterar i att personen är svårbotlig.³⁸

Kategori nummer två är *Den före detta partnern*, vilken är den kategori som är den mest förekommande. Denna typ av stalkare utgör de mest farliga eftersom det är här som våld är vanligast. Dessa personer kan inte godta att det tagit slut med partnern och stalkar därför expartnern. Dessa personer kan ha varierande typer av personlighetsdrag, vilket gör att de ibland kallas ”psykopatiska”. Några exempel är att de är lätt blir förödmjukade, har bristfällig empatiförmåga, är överdrivet känsliga, lider av ett storhetsvansinne och upplever att de inte kan leva ett liv utan expartnern.³⁹

³⁴ Syrén 2007, s. 8.

³⁵ Nygren 2004, s. 37-39.

³⁶ Den mest välkända klassificeringen görs av J.R. Meloy i boken *The Psychology of stalking: Clinical an Forensic Perspectives*, New York Academic Press, 1998. Det var även härigenom som stalkningbegreppet myntades; Se Syrén 2007, s. 22, 86 och 93.

³⁷ Då det ännu inte finns någon enhetlig kategorisering av stalkningstyperna och då Belfrage och Syrén kan anses ledande på området i Sverige skildras denna kategorisering.

³⁸ Syrén 2007, s. 93-94.

³⁹ Syrén 2007, s. 96.

En annan grupp benämns *Den hämndlystne stalkaren* och utgörs av personer som exempelvis drivs av ett begär att få återupprättelse eller få rätt i någon sakfråga. Personerna stalkar därför i regel individer inom företag och myndigheter. Skillnaden är inte så stor från det som man kallar rättshaverist. Inom denna kategori förekommer flera typer av människor. Personen kan vara ”normal”, alltså någon som inte lider av någon psykisk sjukdom, men som drivs av ett osunt ”rättvisepatoss” vilket innebär att personen kräver att få rätt oavsett priset denne får betala. Kategorin kan även utgöras av personer som lider av en psykisk sjukdom och personer som under en mycket lång tid håller fast sig vid en orättvisa denna ”paranoiker” anser sig vara utsatt för.⁴⁰

Den sista kategorin benämns *Den socialt inkompetente*. Psykisk sjukdom kan förekomma, såsom Asperbergs syndrom. Denna typ av stalkare har svårt att förstå människors sociala samverkan. Personen kan därför ha bristande förståelse för att andra människor kan ha avvikande synpunkter om saker och ting, ha svårt att acceptera ett nej, svårt att fungera gemensamt med andra samt svårt att ta oplanerade kontakter med andra människor.⁴¹

2.3 Den utländska startpunkten

Danmark var på 1930-talet först med att stifta en lag kring stalkning. Dock är det lagstiftningsåtgärderna i USA som under 1990-talet har fått mest uppmärksamhet. Startpunkten för USA:s lagstiftningsarbete kom under början av 1990-talet bland annat för de begynnande diskussionerna kring brottsoffer och deras situation samt efter att flera förföljelserelaterade brott⁴² hade begåtts.⁴³ Det fall som fått mycket uppmärksamhet kring stalkningföreteelsen är det om skådespelerskan Rebecca Schaeffers död. Den 18 juli 1989 sköts hon till döds i sin bostad av en man vid namn Robert John Bardo som under en treårsperiod hade förföljt Schaeffer.⁴⁴ Genom sina datakunskaper hade Bardo lyckats få fram uppgifter bland annat om var hon handlade någonstans samt vilken bil hon hade.⁴⁵

Första delstaten att lagstifta kring stalkning var Kalifornien år 1990. Åren därpå antog flera andra delstater i USA lagstiftningar kring stalkning. Kring år 1995 fanns i alla 50 delstater i USA någon form av stalkninglagstiftning. Med inspiration från USA vidtogs lagstiftningsåtgärder även i flera andra länder, bland annat i Australien, England och i Wales.⁴⁶ Inom EU hade år 2007 totalt åtta länder infört lagar som behandlar stalkningföreteelsen.⁴⁷

⁴⁰ Syrén 2007, s. 95.

⁴¹ Syrén 2007, s. 95.

⁴² Brottsom uppmärksammades vid tiden i förhållande till stalkningföreteelsen är bland annat mordet på John Lennon år 1980 av fanen Mark David Chapman och John Hinckleys mordförsök på Ronald Reagan år 1981.

⁴³ SOU 2008:81, s. 78.

⁴⁴ Sörensson 2011, s. 13.

⁴⁵ Syrén 2007, s. 23.

⁴⁶ Brottsförebyggande rådet, *Stalkning i Sverige*, Brå rapport 2006:3, Stockholm 2006, s. 48.

⁴⁷ Länderna som då hade infört stalkninglagstiftningar var Danmark, Malta, Nederländerna, Belgien, Tyskland, Irland, Österrike och Tyskland; SOU 2008:81, s. 80.

3 En straffrättslig bestämmelse om stalkning

3.1 Inledning

Innan bestämmelsen om olaga förföljelse infördes i BrB år 2011 tillämpades de vid tiden existerande straffrättsliga bestämmelser som fanns att tillgå bland annat i BrB. Den som förföljde och trakasserade, alltså stalkade, en person kunde således endast straffas för de enskilda brott⁴⁸ handlandet kunde definieras som.⁴⁹ Sedan intresset och uppmärksamheten för stalkning och dess problematik allt mer ökade i media grodde även uppfattningar om att det fanns behov av en legislatur på området.⁵⁰ Resultatet blev ett införande av en ny straffrättslig bestämmelse i BrB.

Detta kapitel avser således att presentera detta straffrättsliga stadgande. Inledningsvis görs en kort redogörelse för bakgrunden till bestämmelsen eftersom det är av vikt för förståelsen av bestämmelsens syfte och uppbyggnad. Efter detta presenteras bestämmelsen som sådan i förening med de i bestämmelsen uppställda rekvisiten. Syftet är följaktligen att redogöra för vad brottet olaga förföljelse innebär samt vilket handlings sätt detta brott konstitueras av.

3.2 Stalkningbestämmelsens inträde

Startpunkten för lagstiftningsdiskussionen blev en artikel i DN debatt under år 2003 skriven av Martin Grann, docent vid Centrum för våldsprevention på Karolinska institutet⁵¹ samt en motion under år 2004 av Folkpartiet⁵². I motionen framfördes en önskan om att införa en straffrättslig bestämmelse avseende handlingar bestående av systematisk förföljelse och trakassering, alltså stalkning.⁵³

På grund av det väckta motionsyrkandet presenterade Justitieutskottet under år 2005 ett betänkande vari de uppmärksammade behovet av att straffbelägga företeelsen stalkning.⁵⁴ I betänkandet införskaffades flera remissinstansers åsikter. Den huvudsakliga uppfattningen enligt dessa var att det fanns behov

⁴⁸ Exempelvis hemfridsbrott enligt 4 kap. 6§ BrB eller ofredande enligt 4 kap. 7§ BrB.

⁴⁹ Brå rapport 2006:3, s. 55-56; SOU 2008:81, s. 101 ff.

⁵⁰ SOU 2008:81, s. 62.

⁵¹ Grann, Martin, ”*Var femte drabbad av hotfull förföljare*”, DN Debatt 2003-10-09, hämtad via Lubsearch, 2014-04-01,

<http://retweb05.int.retriever.no/services/archive/displayDocument?documentId=05091520031019B3ADCA1A2FD9D06F3A7B69B7D701ACF0&serviceId=2>.

⁵² Motion 2004/05:Ju412 *Förändringar i straff- och processrätten*.

⁵³ Motion 2004/05:Ju412, s. 1 och 9.

⁵⁴ Bet. 2004/05:JuU20 *Stalkning*.

av lagstiftningsåtgärder.⁵⁵ Regeringen gav därför i juni år 2005 Brå i uppdrag att komma med en rapport rörande stalkning. Syftet med rapporten var att utreda och framlägga information om stalkningföreteelsen för att därigenom erhålla en bättre bild av dess förekomst. Uppdraget avsåg även att utreda hur rättsväsendet skulle kunna komma till rätta med och förebygga dessa gärningar. Som underlag för rapporten utförde Brå under år 2005 en stor och betydande studie där cirka 4000 personer mellan 18 och 79 år intervjuades.^{56, 57}

Eftersom någon allmängiltig definition av begreppet stalkning inte existerar valde Brå att tillämpa en så bred definition som möjligt.⁵⁸ Den definition som valdes var att någon ”*flera gånger blir förföljd eller övervakad av en och samma person, eller flera gånger får oönskade besök, telefonsamtal, brev, e-post, sms, presenter och liknande av en och samma person.*”⁵⁹ Av undersökningen framgick att drygt 9 % av de som tillfrågats hade utsatts för upprepade trakasserier vid något tillfälle under sitt liv. Under det föregående året uppgick antalet utsatta till 2,9 %. Huvuddelen av de utsatta var kvinnor. Det framgick av undersökningen att gärningspersonen i cirka två tredjedelar av ärendena på något vis var välkänd för den drabbade personen. Cirka en fjärdedel hade blivit utsatt av en person som offret var bekant⁶⁰ med och drygt en fjärdedel hade utsatts av en före detta partner. Våld hade förekommit i cirka hälften av de fall där offret hade varit utsatt av en anhörig eller en expartner. Trakasserier visade sig upplevas som mer allvarliga om relationen mellan offer och gärningsperson var intimare. I drygt en tredjedel av fallen var gärningspersonen, för den utsatte, en helt okänd person.⁶¹

Av alla de personer som hade blivit utsatt för stalkning hade endast cirka en tredjedel polisanmält händelserna. Flera av de utsatta hade valt att inte polisanmäla med anledning av att de själva ansåg att gärningarna inte var av tillräcklig svårighetsgrad för att göra det. Många av de som hade utsatts av en närstående eller före detta partner avstod från polisanmälan då de var rädda för efterföljande gärningar.⁶²

Av Brå:s undersökning framkom att drygt 134 000 personer beräknades ha utsatts för stalkning under de föregående tolv månaderna. Drygt 52 000 personer hade polisanmält dessa handlingar minst en gång. Brå kunde konstatera att om en genomsnittlig beräkning görs på hur många personer som årligen blir utsatta sett till hela den svenska populationen är det cirka 105 000-

⁵⁵ Bet. 2004/05:JuU20, s. 1 och 9 ff.

⁵⁶ Även drygt 800 advokater och cirka 1700 medlemmar i Svenska psykiatriska föreningen fick i undersökningen svara på frågor i en blankett rörande stalkning. Detta syftade till att erhålla information om hur stalkning i yrkeslivet kan yttra sig; Brå 2006:3, s. 20 och 40.

⁵⁷ Brå 2006:3, s. 7 och 19-20.

⁵⁸ Brå 2006:3, s. 7 och 20.

⁵⁹ Brå 2006:3, s. 20.

⁶⁰ Exempelvis närboende, kollega eller en person den utsatta haft en kortvarig relation med.

⁶¹ Brå 2006:3, s. 7, 29-35 och 38.

⁶² Brå 2006:3, s. 7, 35 och 37.

165 000⁶³.⁶⁴ Brå:s slutsats var således att många årligen utsätts för stalkning. Till följd av detta anfördes åsikten om att det förelåg ett behov av att förbättra situationen för de utsatta. Dock valde Brå att inte ge något förslag på lagstiftningsåtgärder.⁶⁵ På grundval av Brå:s utredning och för att ytterligare klarlägga behovet och möjligheterna för ändamålsenliga åtgärder tillsatte regeringen i juli år 2006 en utredning vilken fick namnet *Stalkningutredningen*. Utredarna ålades bland annat att undersöka om det förelåg ett behov av en ny straffrättslig bestämmelse avseende stalkning samt ge förslag på förändringar av den då gällande lagen (1988:688) om besöksförbud.⁶⁶

Stalkningutredarna konstaterade att problematiken kring förföljelse var vittomfattande och att lösa denna problematik skulle vara en svårbemästrad uppgift. Utredarna kunde konstatera att endast fridskränkingsbrotten i 4 kap. 4a§ BrB fanns att tillgå vid en systematisk brottslighet. I de fall gärningspersonens handlingen inte kunde omfattas av denna bestämmelse saknades det ett straffrättslig stadgande som det systematiska beteendet kunde upphängas på. Följaktligen kunde de handlingar som föll utanför fridskränkingsbrotten endast straffas genom de enskilda brott som beteende kunde definieras som. Resultatet av detta var att straffvärdet ofta blev lågt. Till följd av detta ansåg utredarna att det fanns behov av att inrätta en ny straffrättslig bestämmelse där fokus låg på gärningspersonens systematiska handlande.⁶⁷ Någon anledning att utvidga det straffrättsliga området ansågs inte föreligga. Bestämmelsen menade utredarna istället skulle bygga på de befintliga brott som ansågs karaktärisera systematiska trakasserier och förföljelse.⁶⁸ I september år 2008 översköt Stalkningutredningen sin utredning *Stalkning – ett allvarligt brott* till regeringen.

I propositionen påpekade regeringen att de gärningar som en systematisk förföljelse i regel består av redan är straffbelagt genom stadganden i BrB. I de fall beteendet inte skulle kunna definieras som ett brott i enlighet med de i BrB straffrättsliga bestämmelserna ansågs ett meddelat kontaktförbud vara av central betydelse. Vid överträdelser av detta förbud skulle således beteende som annars inte hade varit straffbart kunna bestraffas. Detta brott skulle härigenom kunna fungera som en uppsamlare av de gärningar som i sig inte utgjorde något annat enskilt brott.⁶⁹

Regeringen framhöll att flera av de gärningar som kan härledas till ett stalkningbeteende som begås mot någon ofta kan karakteriseras som tämligen skonsamma men då de sker upprepat, exempelvis genom ständiga telefonsamtal, upplevs det som mycket påträngande, skrämmande och kränkande. Konstaterade gjordes om att då gärningarna bedöms som enskilda

⁶³ Med anledning av att ytterligare utredningar ej har vidtagits går det idag inte att svara på hur förekomsten av stalkning har utvecklats sedan 2006 och hur vanligt det idag är.

⁶⁴ Brå 2006:3, s. 8 och 39.

⁶⁵ Brå 2006:3, s. 10.

⁶⁶ Kom.dir. 2006:84 *Förstärkt skydd för personer som utsätts för hot eller förföljelse*.

⁶⁷ SOU 2008:81, s. 93, 97 och 127-128.

⁶⁸ SOU 2008:81, s. 123-124 och 128-129.

⁶⁹ Prop. 2010/11:45, s. 67.

brott motsvarade gärningens straffvärde många gånger endast böter. Enligt regeringens uppfattning var det emellertid av vikt att straffet skulle motsvara gärningens allvar. Till följd av detta ansågs det gamla systemet inte tillfredsställande och därför var en skärpning av straffnivån att föredra. Regeringen påpekade också att då brotten frids- och kvinnofridskränkning i 4 kap. 4a§ intogs i BrB anlades en mer distinkt syn på systematiska beteenden som utförs med integritetskränkande karaktär. Konstaterande kunde göras om att detta brott dock begränsas genom ett närståendekrav och ett krav på att gärningspersonens handlande allvarligt ska skada offrets självkänsla. Regeringens uppfattning var dock att upprepade handlingar är lika kränkande för offret oberoende av om gärningspersonen är närstående, eller närstående men där handlandet inte anses allvarligt skada offrets självkänsla.⁷⁰

Till följd av detta ansåg regeringen att det var motiverat att skapa en straffrättslig bestämmelse som speglar allvaret i systematiska förföljelser. Ett stadgande som avser ett brott vilket fullgörs genom att flera brottsliga gärningar begås, i förening med ett angivande av när de ses som särskilt straffvärda ansågs härigenom behövlig. På så vis skulle de straffbara gärningarna fortfarande vara begränsade var för sig, men en helhetsbedömning skulle kunna ske av den utsattes situation.⁷¹ Regeringen framlade således ett förslag på en ny straffbestämmelse med avsikt till att utöka det straffrättsliga skyddet för personer som utsätts för förföljelse och trakassering. Förslaget översändes till riksdagen och den 1 oktober 2011 infördes en bestämmelse om olaga förföljelse i 4 kap. 4b§ BrB.⁷²

Enligt statistik från Brå anmäldes totalt 914 fall av olaga förföljelse under år 2012. Denna frekvens reducerades något under år 2013 och totalt anmäldes 780 fall av olaga förföljelse.⁷³ Av de 914 fall av olaga förföljelse som under år 2012 anmäldes meddelades ett lagföringsbeslut i 48 ärenden.⁷⁴

3.3 Olaga förföljelse - lagteknik och rekvisit

I 4 kap BrB finner man regler som behandlar brott mot frihet och frid. I kapitlets 4b§ regleras det straffrättsliga stadgandet om olaga förföljelse. Bestämmelsen stadgar ett straffrättsligt ansvar för personer som förföljer någon annan genom att frekvent begå brott mot denne. Lagregleringens ändamål är att utöka skyddet mot förföljelser och trakasserier som resulterar i att offrets integritet blir kränkt samt att generera en påföljd som belyser brottets karaktär.⁷⁵ Bestämmelsen har följande lydelse:

⁷⁰ Prop. 2010/11:45, s. 67.

⁷¹ Prop. 2010/11:45, s. 67-68.

⁷² SFS 2011:485.

⁷³ Se <http://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/hot-och-paverkan.html>, hämtad 2014-03-10.

⁷⁴ Se <http://www.bra.se/bra/statistik/460/2012/460la-2012.html>, hämtad 2014-04-03.

Statistik över lagförda brott under 2013 beräknas tillgängliggöras 28 maj på www.bra.se

⁷⁵ Prop. 2010/11:45, s. 76.

4 b § Den som förföljer en person genom brottsliga gärningar som utgör

1. misshandel enligt 3 kap. 5 § eller försök till sådant brott som inte är ringa,
2. olaga tvång enligt 4 kap. 4 § första stycket,
3. olaga hot enligt 4 kap. 5 § första stycket,
4. hemfridsbrott eller olaga intrång enligt 4 kap. 6 §,
5. kränkande fotografering enligt 4 kap. 6 a §,
6. ofredande enligt 4 kap. 7 §,
7. sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 §,
8. skadegörelse enligt 12 kap. 1 § eller försök till sådant brott,
9. överkan enligt 12 kap. 2 § första stycket, eller
10. överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud

döms, om var och en av gärningarna har utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet, för olaga förföljelse till fängelse i högst fyra år.

Liksom fridskränkingsbrotten i 4 kap. 4a§ BrB (grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning) är bestämmelsen uppbyggd bestående av andra enskilda brott. I de fall dessa nämnda brott företas på ett systematiskt sätt kan de föras ihop som en enhet och läggas till grund för det svårare brottet olaga förföljelse. Det är alltså dessa brott som i en förening konstituerar brottet olaga förföljelse.⁷⁶ Syftet med denna typ av lagteknik är att kunna bestraffa en gärningsperson hårdare. Så kan exempelvis ske efter att denne under en relativ begränsad tid begår tio skadegörelser mot en person där målet är att kränka denne. Skulle straffansvar utdömas för varje fall av skadegörelse hade ett lindrigare straffansvar blivit följden.⁷⁷

Fridskränkingsbrotten som upptas i 4 kap. 4a§ BrB utgör ett svårare brott än olaga förföljelse. För att brott enligt 4 kap. 4a§ ska komma i fråga krävs blanda annat att de inblandade parterna kan eller har kunnat definieras som närstående eller att det är en man som har utsatt en kvinna samt att handlandet har varit avsett att ”allvarligt skada” den utsatta personens självkänsla.⁷⁸ Är rekvisiten för något av dessa brott uppfyllda ska detta alternativ väljas framför brottet olaga förföljelse.⁷⁹

I vissa situationer uppnår gärningspersonens handlande inte gränsen för vad som kan definieras som ett brott enligt BrB. Som exempel på ett sådant handlande nämns att en person befinner sig i omgivningen kring den utsattes hem men utan att framföra något hot och utan att det kan definieras som ett ”annat hänsynslöst beteende” vilket därigenom kan definieras som ofredande i enlighet med 4 kap. 7§ BrB.⁸⁰ Att bevisa att gärningspersonen har haft det uppsåt som krävs för ett straffrättsligt ansvar kan även i vissa fall vara svårt. Detta beror bland annat på att en del personer inte förstår att den utsatte inte uppskattar de uppvaktande som personen i fråga gör.⁸¹ För att komma åt

⁷⁶ Prop. 2010/11:45, s. 71-72; Schultz, Mårten, *Näthat: rättigheter och möjligheter*, Karnov Group, Stockholm 2013, s. 71.

⁷⁷ Schultz 2013, s. 71.

⁷⁸ Sörensson 2011, s. 34.

⁷⁹ Prop. 2010/11:45, s. 68-69.

⁸⁰ Prop. 2010/11:45, s. 67.

⁸¹ Sörensson 2011, s. 39.

denna typ av handlande, det vill säga handlingar som i sig inte kan definieras som något brott enligt BrB men som av den utsatta upplevs som mycket skrämmande och obehagliga, omfattas överträdelser av kontaktförbud. Det innebär att i de fall gärningspersonens handlande i sig inte utgör något brott enligt BrB men där gärningspersonen har meddelats ett kontaktförbud och detta upprepat överträds kan detta lägga en grund för att åtala för olaga förföljelse.⁸²

3.3.1 De kvalificerade rekvisiten

3.3.1.1 Kravet på förföljelse

Det första kvalificerade rekvisitet innebär att gärningspersonen ska ha förföljt offret genom att mot denne upprepat begå brottsliga gärningar. Angående begreppet "förföljelse" hänvisar förarbetena till det förföljelsebegrepp som används i kontaktförbudslagen vilket är att "*någon vid upprepade tillfällen på ett mycket påträngande eller eljest besvärande sätt söker kontakt med en person mot dennes vilja.*"⁸³ Förföljelse vid olaga förföljelse är dock enligt regeringen även "*att någon upprepat angriper, plågar, terroriserar eller utsätter en annan person för obehag t.ex. genom att begå brott mot denne.*"⁸⁴ Regeringen uttalar att det inte fordras ett särskilt syfte från gärningspersonen för att en förföljelse ska anses föreligga. Detta gäller dock under förutsättning att beteendet objektivt beaktat kan definieras som obehagligt, närgånget eller i övrigt kan anses angripa den utsatte så som person. I synnerhet bör ett beaktande av allvaret och intensiteten av de vidtagna gärningarna enligt regeringen göras.⁸⁵

Vad som i bestämmelsen avses med förfölja genom "brottsliga gärningar" är ett krav på att flera gärningar måste ha begåtts mot offret. För att förföljelse ska föreligga och för att straffansvar därmed ska kunna utdömas krävs det således att mer än en gärning omfattas av gärningsbeskrivningen och som därmed prövas på samma gång av domstolen. De brottsliga gärningar som kan komma i fråga är de som räknas upp i bestämmelsens punkt 1-10.⁸⁶ Detta är gärningar som enligt förarbetena anses karaktäriserar förföljelse och som bedöms sikta in sig på en persons integritet.⁸⁷ De företagna gärningarna behöver inte bestå i en och samma brottstyp utan förföljelsen kan bestå av flera olika brottsliga gärningar av de slag som räknas upp i bestämmelsen. För det fall att andra brott än de som räknas upp i bestämmelsen företagits av gärningspersonen i samband med den olaga förföljelsen prövas dessa brott för sig själva och ingår inte i den rättsliga prövningen av den olaga förföljelsen.⁸⁸

⁸² Prop. 2010/11:45, s. 67 och 70.

⁸³ Se prop. 1987/88:137, s. 20.

⁸⁴ Se prop. 2010/11:45, s. 72.

⁸⁵ Prop. 2010/11:45, s. 72; Se även Sørensson 2011, s. 33.

⁸⁶ Prop. 2010/11:45, s. 76.

⁸⁷ Prop. 2010/11:45, s. 68-71.

⁸⁸ Prop. 2010/11:45, s. 76.

Brottet olaga förföljelse är inget så kallat perdurerande brott eftersom bestämmelsen konstitueras av flera enskilda och fristående brott.⁸⁹ Ett perdurerande brott innebär att brottet inte anses begånget förrän ett särskilt tillstånd tar slut. Det är när detta tillstånd upphör som brottet anses ha blivit begånget och det är då preskriptionstiden startar. Ett bra exempel på ett perdurerande brott är frihetsberövande enligt 4 kap. 1-2 §§ BrB. Brottet anses inte avslutat förrän detta tillstånd avslutas. Det är vid denna tid som preskriptionen inleds.⁹⁰ Innebörden av att olaga förföljelse inte är ett perdurerande brott är att ett styrkande av var och en av de begångna brottsliga gärningarna måste göras. I vissa fall kan det dock accepteras att samma typ av gärningar läggs till grund för en fällande dom trots att alla dessa, var och en, inte exakt i detalj har kunnat beskrivas. Trots att de enskilda brotten tillsammans konstituerar olaga förföljelse gäller preskriptionstiden i enlighet med var och en av gärningarna.⁹¹ Detta innebär således att endast de enskilda brott som inte har preskriberats kan beaktas vid bedömningen av om gärningspersonen har gjort sig skyldig till olaga förföljelse.⁹²

Hur många brottsliga gärningar det krävs för att en förföljelse ska anses föreligga omnämns inte i bestämmelsen. I Stalkningutredningens förslag anförs att *”Handlingarna ska ha en återkommande eller upprepad karaktär. Något krav på hur många gärningar målsäganden ska ha utsatts för eller hur lång tid förföljelsen ska ha pågått finns inte. Självfallet varierar situationen från fall till fall. Det går dock inte att beskriva ett beteende som förföljelse om den inte kännetecknas av minst två gärningar.”*⁹³ Sørensson⁹⁴ menar att Stalkningutredningens uttalanden i detta sammanhang ska utgöra initialläget då något annat inte har angetts.⁹⁵

3.3.1.2 Kravet på upprepad kränkning av målsägandens integritet

Den straffrättsliga bestämmelsen uppställer vidare ett krav på att *”var och en av gärningarna utgjort ett led i en upprepad kränkning av personens integritet.”*⁹⁶ Rekvisitetet ”var och en av gärningarna” innebär att det endast är de brott som upptas i bestämmelsen som grundar den olaga förföljelsen. Några andra vidtagna brott krävs följaktligen inte. Beaktande av ett tidigare brott begånget av gärningspersonen mot den utsatta kan dock i vissa fall göras för att klarlägga det nu föreliggande förhållande. På så vis kan en bedömning göras huruvida de nu aktuella gärningarna belöper sig till en upprepad kränkning. Detta innebär dock inte att gärningspersonen ännu en gång eventuellt ska bli dömd för de tidigare brotten.⁹⁷

⁸⁹ Prop. 2010/11:45, s. 77.

⁹⁰ Asp, Ulväng och Jareborg 2013, s. 202 och 439.

⁹¹ Prop. 2010/11:45, s. 77.

⁹² Sørensson 2011, s. 34.

⁹³ Se SOU 2008:81, s. 340.

⁹⁴ Johan Sørensson är jurist och arbetar som utredare på Statskontoret. Tidigare har han bland annat suttit med som sekreterare i den ovan nämnda Stalkningutredningen.

⁹⁵ Sørensson 2011, s. 33.

⁹⁶ Se 4 kap. 4b § stycke 2 BrB.

⁹⁷ Prop. 2010/11:45, s. 77.

I förarbetena anförs att en upprepad kränkning enligt bestämmelsen innebär, liksom vid fridskränkingsbrotten, frekvent vidtagna gärningar som riktar sig mot offrets integritet. Vad som åsyftas med ”upprepat” menar regeringen beror på hur allvarliga de vidtagna gärningarna är. I likhet med fridskränkingsbrotten anses det innebära att det vid grövre brott krävs färre gärningar än om brotten är av mer bagatellartad karaktär. Regeringen anser dock att den personliga integriteten generellt kränks om gärningspersonen vidtar flera sådana brott som räknas upp i bestämmelsen eftersom dessa brott karaktäriserar ett integritetskränkande beteende.⁹⁸ I vissa fall anses en gärning inte utgöra en ”upprepad kränkning” trots att den är av det slag som räknas upp i bestämmelsen och den utgör en av flera vidtagna gärningar. Som exempel anges att gärningspersonen överträder ett kontaktsförbud men någon ansträngning att ta kontakt inte har skett och där skyddspersonen inte har märkt av överträdelsen. Detta gäller på motsvarande sätt då flera gärningar har vidtagits men de i en förening inte kan anses utgöra en upprepad kränkning. De enskilda brotten ska i så fall prövas självständigt.⁹⁹

3.3.2 Det subjektiva kravet

En gärningspersons skuld utgör en grundsten i dagens straffrätt. Skuldprincipen innebär att dennes skuld måste vara konstaterad för de handlingar denne anses ha vidtagit för att därigenom kunna dömas för handlandet. Om skulden inte kan fastställas ska gärningspersonen inte straffas.¹⁰⁰ I lagmotiven till brottet olaga förföljelse anges att gärningspersonens uppsåt ska motsvara de objektiva omständigheterna. Gärningspersonens handlande behöver dock inte föregås av ett särskilt syfte att förfölja offret om gärningspersonen kan anses haft uppsåt till de brott som konstituerar förföljelsen. En förföljelse föreligger om handlandet objektivt bland annat kan anses närgånget eller stötande. Något krav föreligger inte heller på att gärningspersonen ska ha haft uppsåt att kränka offrets integritet. För straffansvar anges i förarbetena att det räcker att gärningspersonen har haft uppsåt till de konstaterade förhållandena denna prövning bygger på.¹⁰¹

Det åligger domstolen att bedöma huruvida de av gärningspersonens begångna rättsstridiga gärningar anses utgöra förföljelse och om beteendet har belöpt sig till en kränkning av den utsattas integritet. Denna bedömning görs utan hänsyn till gärningspersonens egen avsikt och uppfattning. För det fall att domstolen finner att gärningspersonen har haft uppsåt till de rättsstridiga handlingarna men saknat uppsåt till ett upprepat agerande anses beteendet inte utgöra en förföljelse och gärningspersonen har således inte heller gjort sig skyldig till olaga förföljelse. Exempelvis kan detta inträffa om samma målsägande ett flertal gånger utsätts för de särskilda brotten men endast av en ren tillfällighet.¹⁰²

⁹⁸ Prop. 2010/11:45, s. 72 och 77.

⁹⁹ Prop. 2010/11:45, s. 77.

¹⁰⁰ Asp, Ulväng och Jareborg 2013, s. 48.

¹⁰¹ Prop. 2010/11:45, s. 72 och 77.

¹⁰² Prop. 2010/11:45, s. 77-78.

4 Kontaktförbudslagen

4.1 En lag för att skydda mot kontakter

Det var under 1980-talet i samband med att intresset kring sexuella övergrepp och kvinnomisshandel ökade som även problematiken kring personföljelser uppmärksammades. Med anledning av att vissa följelsebeteenden föll utanför det då straffrättsliga området framhöll bland annat kvinnoorganisationerna möjligheten att införa straffsanktionerade besöksförbud. Inspirationen hade de fått från Danmark.¹⁰³ Uppmärksamheten resulterade i att justitiedepartementet under år 1987 utformade en departementspromemoria där ett lagförslag framfördes.¹⁰⁴ Med anledning av att viss typ av personföljelse inte kunde härledas till något brott ansåg regeringen även att skyddet var bristfälligt.¹⁰⁵ Till följd av detta infördes därför i juli år 1988 lagen (1988:688) om besöksförbud^{106, 107}.

Lagen avsågs främst få relevans för kvinnor som riskerar att utsättas för trakasserier och följelser av en person kvinnan tidigare haft en relation med. Någon sådan begränsning uppställs dock inte.¹⁰⁸ Det innebär att även män kan erhålla skydd i form av ett kontaktförbud samt att kontaktförbud kan tillerkännas oberoende av om parterna tidigare har haft en relation.¹⁰⁹

I oktober 2011 ändrades besöksförbudslagen till lagen (1988:688) om kontaktförbud.¹¹⁰ Lagreformen resulterade i det tidigare begreppet besöksförbud byttes ut mot begreppet kontaktförbud. Då kontakter även kan tas genom sms, telefonsamtal, brev eller genom att meddelande sänds via någon gemensam bekant ansågs begreppet kontaktförbud på ett bättre sätt belysa lagens syfte.¹¹¹ För att tydliggöra lagens brottspreventiva syfte och för att klargöra att kontaktförbud kan meddelas utan att brott har begåtts mot skyddspersonen togs den tidigare lagstadgade hänvisningen till att åklagarna särskilt skulle beakta ”brott mot skyddspersonen” bort. Istället intogs i lagtexten en hänvisning till att åklagaren vid riskbedömningen särskilt ska beakta huruvida brott har förövats mot ”någon”.¹¹² Lagreformen innebar även att det infördes en enhetlig gällande och tydligare proportionalitetsprincip samt en möjlighet att förena ett särskilt utvidgat kontaktförbud med

¹⁰³ Prop. 1987/88:137 *Om besöksförbud*, s. 7.

¹⁰⁴ DsJu 1987:13 *Besöksförbud*.

¹⁰⁵ Prop. 1987/88:137, s. 12.

¹⁰⁶ Med anledning av att begreppet besöksförbud nu har ersatts av begreppet kontaktförbud används begreppet kontaktförbud genomgående i framställningen.

¹⁰⁷ SFS 1988:688.

¹⁰⁸ Prop. 1987/88:137, s. 12-13.

¹⁰⁹ Prop. 2002/03:70 *Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer*, s. 20.

¹¹⁰ Detta gjordes i samband med införandet av brottet olaga följelse genom SFS 2011:487.

¹¹¹ Prop. 2010/11:45, s. 36-37 och 78.

¹¹² Prop. 2010/11:45, s. 38-40.

elektronisk övervakning.¹¹³ Det övergripande syftet med lagreformen var att cementera skyddet för personer utsatta för stalkning.¹¹⁴

Som ovan framgått utgör ett meddelat kontaktförbud en viktig förutsättning för att bemöta de beteenden som sett för sig själv inte utgör ett enskilt brott. För att således kunna komma åt förföljelseproblematikens kärna kan ett meddelande av ett kontaktförbud vara av vikt. Detta kapitel avser således att presentera kontaktförbudslagen och de regler som aktualiseras då ett kontaktförbud meddelas och på vilka grunder ett sådant kan begäras prövat av rätten samt ändras eller hävas. I avsnittet undersöks även de rapporter som har gjorts kring lagen då det är i dessa som många hanteringsproblem har kunnat konstateras. Syftet är härigenom att undersöka och uppmärksamma vilka problem som har ansetts föreligga vid lagens hantering samt redogöra för hur nu gällande rätt avses att tillämpas.

4.2 En kritiserad lagstiftning

4.2.1 En rapport av Brå

I februari år 2003 presenterade Brå en rapport av den då gällande lagen.¹¹⁵ I rapporten kunde Brå konstatera att många av åklagarnas riskbedömningar inte hade föregåtts av en helhetsbedömning utifrån föreliggande omständigheter i det enskilda fallet. Brå anförde att åklagarnas beslut i många ärenden hade grundat sig på huruvida brott gick att styrka. Åklagarnas beslut ansågs dåligt dokumenterade på så vis att de ansågs normaliserade och fåordiga. Rapporten kunde även påvisa att det existerade regionala skillnader i huruvida åklagare meddelar eller inte meddelar förbud. Detta menade Brå indikera på att det finns ett visst tolkningsutrymme för åklagarna vid beslutstagandet kring kontaktförbuden.¹¹⁶

Av rapporten framgick att endast ett litet antal polismyndigheter arbetade effektivt med att följa upp de förbud som meddelats och att åtgärder hade vidtagits först när överträdelse redan hade skett. Brå pekade på det faktum att då åklagarnas underlag rörande den av dem gjorda riskbedömningen är otillfredsställande dokumenterad uppstår svårigheter för polisen att följa upp förbuden.¹¹⁷

¹¹³ Se prop. 2010/11:45, s. 37-38 och 45 ff.

¹¹⁴ Prop. 2010/11:45, s. 1.

¹¹⁵ Brottsförebyggande rådet, *Besöksförbud. En utvärdering av lagen och dess tillämpning*, Brå rapport 2003:2, Stockholm 2003.

¹¹⁶ Brå 2003:2, s. 7 och 25-27.

¹¹⁷ Brå 2003:2, s. 7, 30-32.

4.2.2 Lagen ytterligare under luppen

Mellan åren 2005 och 2011 blev lagen föremål för ytterligare fyra granskningar. I juni år 2005 presenterade Brå en första delrapport.¹¹⁸ I denna kunde Brå konstatera att det inte fanns många polismyndigheter som hade rutiner för hantering av kontaktförbudsärenden och där strukturerade hot- och riskbedömningar tillämpades vid den inledande hanteringen. De som hade sådana rutiner ansågs allmängiltiga och i regel fåordiga. I åklagarnas beslutsunderlag fanns det därför i fåtal fall ett underlag som grundades på en av polisen utförd hot- och riskbedömning.¹¹⁹ Brå kunde konstatera att det förelåg viss oklarhet i vad som ansågs utgöra en ringa överträdelse och att åklagarnas bedömning angående detta varierade. Av rapporten framgick att vissa åklagare ansåg att ringa överträdelser var att skicka något ensamt vykort, sms eller telefonsamtal men där något konkret hot inte hade uttalades. Några åklagare menade att var allvaret i de situation som uppstod vid överträdelsen som var avgörande för om överträdelsen var att se som ringa. Avgörande enligt andra åklagare var om kontakten som hade skett inrymde hot eller om kontakten hade skett medvetet. Ytterligare några andra menade att det som var avgörande för om ett handlande var att se som ringa var mängden överträdelser.¹²⁰

Brå:s slutrapport framfördes i februari 2007.¹²¹ I denna rapport påpekades det ännu en gång att det fanns viss oklarhet kring vilket underlag som skulle ligga till grund för åklagaren beslutstagande. Återigen kunde det konstateras att åklagarnas riskbedömningar inte utgick från en helhetsbedömning och hur begreppet ”risk” skulle tolkas var oklart. Konstaterande kunde göras att det ofta saknades annat underlag än parternas uttalanden vilket enligt Brå resulterade i att riskbedömningen i många fall utgick från åklagarens ”magkänsla”. Kunskap, engagemang och erfarenhet från de olika åklagarna ansågs således bland annat vara orsaken till åklagarnas skiftande beslut. Magkänslan och därigenom besluten tycktes följaktligen kunna ge olika utslag beroende på vilken åklagare som hade hand om ärendet. Brå uttalade med anledning av detta, på grund av gärningspersonens rättssäkerhet och den utsattes behov av skydd, är av vikt att Åklagarmyndigheten arbetar för att deras utslag ska blir så klara och homogena som möjligt.¹²²

Brå uttalade att det sedan tidigare påpekats föreligga behov av att utveckla arbetet med strukturerade hot- och riskbedömningar för att därigenom underlätta för åklagare och domstol att erhålla välgrundade beslut samt generera beslut grundade på ett uniformt underlag. Ett sådant användande ansågs även kunna resultera i att skiftande beslut hade hindrats. Ett sådant

¹¹⁸ Brottsförebyggande rådet, *Nya regler om besöksförbud*, Brå delrapport 2005, Stockholm 2005.

¹¹⁹ Brå 2005, s. 7, 10 och 27ff.

¹²⁰ Brå 2005, s. 43.

¹²¹ Brottsförebyggande rådet, *Besöksförbud. De berörda och deras erfarenheter*, Brå rapport 2007:2, Stockholm 2007.

¹²² Brå 2007:2, s. 10 och 35-40.

arbete ansågs även vara av vikt för polisens uppföljningsarbete. Konstaterande kunde göras att detta var ett behov som fortfarande förelåg.¹²³

Under år 2008 genomförde Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum i Göteborg en utredning av lagen.¹²⁴ Åklagarmyndigheten uttalade att det med anledning av förarbetenas otillräcklighet och avsaknaden av informativ praxis skapas tillämpningssvårigheter. Den otydlighet och osäkerhet som ansågs finnas kring hanteringen av lagen menade de kunna resultera i en icke likartad hantering.¹²⁵ Åklagarmyndigheten påtalade även att åklagarna inte själva kan inverka på ett förbuds effektivitet mer än att vid överträdelse åtala för dessa. Möjlighet att påverka och följa upp förbuden menade Åklagarmyndigheten ligger på sociala myndigheter och polis. Av den anledningen ansågs det vara av vikt att strategier för ett sådant arbete finns. Det kunde dock konstaterats att det inte fanns något allmängiltigt tillvägagångssätt för denna typ av uppföljning.¹²⁶

Att använda strukturerade hot- och riskbedömningar såsom den så kallade SARA-modellen¹²⁷ ansågs vara ett viktigt verktyg vid åklagarens riskbedömning. Dock påpekades att i de fall denna modell används ingår den information som framkommer därefter i det beslutsunderlag som åklagaren sedermera har. Att använda denna typ av modell ansågs, med anledning av rätten till partsinsyn¹²⁸ kunna medföra problem. Anledningen till varför detta ansågs problematiskt är för att uppgifter som har betydelse för skyddspersonens säkerhet, med anledning av rätten till partsinsyn, riskerar att delges förbudspersonen. Det påpekades dock att i de fall åklagaren erhåller material ifrån en riskbedömning som är av känslig karaktär, som är okänd för förbudspersonen och som är av vikt för den skyddsvärda krävs det att det görs en bedömning i det enskilda fallet.¹²⁹

Åklagarmyndigheten kunde i sin rapport konstatera att trots att justitieombudsmannen under 2007 hade riktat kritik¹³⁰ mot en åklagares dåligt motiverade beslut hade denna kritik inte fått någon allmängiltig effekt. Många beslut som hade undersökts av Åklagarmyndigheten bestod endast av upprepningar av lagens rekvisit samt i övrigt allmänna formuleringar.¹³¹ Åklagarmyndigheten anförde i rapporten att det endast i några ärenden hade framgått huruvida en omprövning av det meddelade förbudet på grund av ändrade förhållande mellan parterna hade skett. Påpekande gjordes om att i de fall det föreligger ett kontaktförbud bör noteringar i akten göras såvida en omprövning sker. Det faktum att omprövningar inte hade dokumenterats menade dock Åklagarmyndigheten inte vara det samma som att en

¹²³ Brå 2007:2, s. 11 och 37-39.

¹²⁴ Åklagarmyndigheten, *Besöksförbud – en kartläggning över tillämpningen med synpunkter*, Utvecklingscentrum Göteborg 2008.

¹²⁵ Åklagarmyndigheten 2008, s. 4.

¹²⁶ Åklagarmyndigheten 2008, s. 16 och 28.

¹²⁷ Se mer om detta nedan.

¹²⁸ Se 10§ kontaktförbudslagen.

¹²⁹ Åklagarmyndigheten 2008, s. 19-20.

¹³⁰ Dnr 2005-2005 beslut 16 februari 2007.

¹³¹ Åklagarmyndigheten 2008, s. 16-17.

omprövning inte ägt rum.¹³² Av den undersökning som gjordes fann Åklagarmyndigheten även att avgörandet för när en överträdelse anses ringa och därmed inte ska straffas är svårbedömd.¹³³

Under 2011 presenterade Stiftelsen Tryggare Sverige en rapport i vilken förutsättningarna för lagens tillämpning undersöktes.¹³⁴ I undersökningen framkom återigen uppgifter om att det fanns skillnader mellan hur enskilda åklagare meddelar förbud. Utfallet av undersökningen var att möjligheten att erhålla ett skydd genom kontaktförbud betingas av var i landet en ansökan görs och vilken åklagare som tilldelas ärendet. För att åtgärda det, som stiftelsen benämnde ett ”geografiskt lotteri” skulle det bland annat krävas ett användande och prioriterande av strukturerade hot- och riskbedömningar. Av central betydelse ansågs vara att tillämpandet sker utifrån ett system där godtycklighet och personlig värdering utesluts i den mån det går.¹³⁵ Med utgångspunkt i detta lotteri som hade påvisats i utredningen kunde stiftelsen ansluta sig till den tidigare uppfattningen om att avsaknaden av tydliga hanteringsriktlinjer för åklagarna liksom lagens icke tillfredsställande uppbyggnad resulterar i att åklagarnas egen värdering och erfarenheter i förhållande till lagtolkningen får relevans för riskbedömningen och därmed också besluten.¹³⁶

Stiftelsen Tryggare Sverige påtalade i rapporten att hot- och riskbedömningar ibland innefattar information som är av känslig beskaffenhet, såsom adress och föreliggande skyddsbehov. Informationen kring förbudspersonen beskrevs ibland vara av ”underrättelsekaraktär”. Därav menade stiftelsen att det är av vikt att denna information undanhålls den andra parten. Ett steg i rätt riktning angående denna hantering ansågs dock Rikspolisstyrelsen genom sina riktlinjer hade gjort. Dock kunde det konstateras att poliser och åklagare fortfarande var osäkra på hur denna hantering ska ske med avseende av sekretessen. På grund av rätten till partsinsyn och den då föreliggande risken att motpart erhåller känslig information påpekades det att det fanns tendenser till att åklagare undviker att begära information som har erhållits genom de strukturerade hot- och riskbedömningarna. Denna varsamhet ansågs poliserna tolka som en orsak till att inte vid varje tillfälle utföra dessa bedömningar.¹³⁷

4.2.3 Den senaste rapporten

Senast granskades lagen år 2013 av Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum i Göteborg.¹³⁸ I rapporten påpekas att situationen kring

¹³² Åklagarmyndigheten 2008, s. 21.

¹³³ Åklagarmyndigheten 2008, s. 25-26.

¹³⁴ Strandell, Peter, *Kontaktförbud - ett slag i luften? Om förutsättningarna för lagens tillämpning i praktiken*, Rapport 2011:1, Stiftelsen Tryggare Sverige, Jure förlag, Stockholm 2011.

¹³⁵ Strandell 2011:1, s. 8-9 och 29-32.

¹³⁶ Strandell 2011:1, s. 9.

¹³⁷ Strandell 2011:1, s. 11.

¹³⁸ Åklagarmyndigheten tillsynsrapport 2013:4, *Kontaktförbud – en kartläggning av tillämpningen med synpunkter på iakttagelserna*, Utvecklingscentrum Göteborg 2013.

kontaktförbudslagen är invecklad och att man inte helt lättvindigt kan svara på varför det finns variationer mellan åklagarkamrarnas beslut.¹³⁹ Konstaterande kunde göras att det fortfarande fanns brister i åklagarnas motivering avseende kontaktförbudsbesluten. Av rapporten framgick det att det vid tiden för utredningen fortfarande mellan åklagare och polis inte fanns rutiner angående hanteringen av kontaktförbud. Konstateras gjordes om att kvaliteten av förundersökningar i fall av överträdelse hade ökat.¹⁴⁰ Att strukturerade hot- och riskbedömningar endast i få fall används vid åklagarens riskbedömning ansågs inte vara något som var överraskande för Åklagarmyndigheten. Detta berodde på att uppgifterna som framkommer ofta är av känslig karaktär och då modellerna har använts finns en risk för att dessa känsliga uppgifter kommer till motpartens kännedom på grund av reglerna om partsinsyn.¹⁴¹

4.3 Om de fyra kontaktförbuden

Ett kontaktförbud syftar till att verka brottsförebyggande genom att förbjuda kontakter mellan människor. Därigenom skapas trygghet och skydd för de som är utsatta för exempelvis trakasserier eftersom syftet är att motverka situationer som kan te sig skrämmande och ibland farliga för de som utsätts.¹⁴² Ett förbud syftar således till att uppmärksamma förbudspersonen på att det finns en anledning till att kontakter förbjuds och därmed få denne att sluta med sitt beteende.¹⁴³

Ett *ordinärt kontaktförbud* innebär enligt 1§ stycke 1 kontaktförbudslagen ett förbud för en person att förfölja, besöka eller överhuvudtaget, på något annat sätt, kontakta skyddspersonen. Detta förbud innebär härigenom ett förbud bland annat mot personliga kontakter och kontakter via internet, telefonsamtal, sms, e-postmeddelanden, brev, bud eller liknande. Förbudet avser dock även andra former av kontaktsökande beteenden såsom att mot skyddspersonen i dennes omgivning utföra oanständiga kroppsrörelser.¹⁴⁴ Endast medvetna kontaktstaganden omfattas av förbudet. Det innebär att oöverlagda kontakter inte omfattas. Som exempel nämns att förbudspersonen av en slump råkar befinna sig på samma buss som skyddspersonen.¹⁴⁵

Om ett ordinärt kontaktförbud inte anses utgöra ett tillräckligt skydd kan ett *utvidgat kontaktförbud* enligt 2§ kontaktförbudslagen meddelas. Det innebär ett förbud för förbudspersonen att befinna sig invid den skyddades jobb, hem eller annan plats den skyddsvärda i vanliga fall brukar befinna sig på. Denna typ av förbud riktar sig främst mot personer som regelbundet utan ett acceptabelt skäl befinner sig i närheten av den skyddsvärda, dennes hem eller

¹³⁹ Åklagarmyndigheten 2013:4, s. 4.

¹⁴⁰ Åklagarmyndigheten 2013:4, s. 5 och 23ff.

¹⁴¹ Åklagarmyndigheten 2013:4, s. 22.

¹⁴² Prop. 1987/88:137, s. 13.

¹⁴³ SOU 2008:81, s. 146.

¹⁴⁴ Prop. 1987/88:137, s. 40; Prop. 2010/11:45, s. 37.

¹⁴⁵ Prop. 1987/88:137, s. 15.

jobb utan att konkret ta någon kontakt med skyddspersonen.¹⁴⁶ Om ett utvidgat kontaktförbud har överträtts kan ett *särskilt utvidgat kontaktförbud* meddelas.¹⁴⁷ Detta förbud innebär en ytterligare utvidgning av förbudets geografiska område. Förbudet infördes på grund av att många förbudspersoner tänjer på förbudens gränser genom att befinna sig på platser som inte inryms det utvidgade kontaktförbudet men som likväl utgör platser den skyddade ofta befinner sig på. Vid överträdelser av det utvidgade förbudet menar regeringen att det har visat sig att den lindrigare åtgärden inte respekteras. Till följd av detta ansågs det motiverat att en utbredning av det förbjudna området kan vidtas.¹⁴⁸

I förarbetena konstateras att få överträdelser lagförs eftersom det endast i få fall finns vittnen eller annan typ av bevisning som kan ge stöd för att förbudspersonen på ett aktivt sätt kontaktat skyddspersonen.¹⁴⁹ Av denna anledning infördes möjligheten att kombinera ett särskilt utvidgat kontaktförbud med elektronisk övervakning¹⁵⁰. En sådan kombination ska gälla så länge det inte finns ”särskilda skäl” som talar emot det.¹⁵¹ Skäl som talar emot en elektronisk övervakning kan vara av praktiska eller privata skäl. Exempel på situationer där elektronisk övervakning inte anses tillämplig är då förbudspersonen är hemlös och på så vis inte kommer kunna sköta underhållet på övervakningsutrustningen.¹⁵²

Ett kontaktförbud i enlighet med 1§ kan enligt 1a§ kontaktförbudslagen även meddelas avseende den gemensamma bostaden. Med bostad avses enligt förarbetena alla typer av bostäder, alltså oberoende exempelvis av om bostaden förfogas som bostads- eller hyresrätt eller om den utgör fast egendom och endast ägs av den ena parten. Förutsättningen är endast att parterna gemensamt bor i bostaden samt att deras rätt att uppehålla sig där är i enlighet med civilrätten. Förbudet gäller inte bara sammanboende partners utan kan även gälla syskon och vänner som bor tillsammans.¹⁵³

4.4 Förutsättningar för och handläggning av kontaktförbud

4.4.1 Ansökan

För att ett kontaktförbud ska utfärdas krävs det att en ansökan görs. Detta kan företas av skyddspersonen eller av någon annan.¹⁵⁴ I förarbetena uttalas att en

¹⁴⁶ Prop. 1987/88:137, s. 42.

¹⁴⁷ 2§ stycke 2 kontaktförbudslagen.

¹⁴⁸ Prop. 2002/03:70, s. 26-28.

¹⁴⁹ Prop. 2010/11:45, s. 45-46.

¹⁵⁰ Så kallad fotboja.

¹⁵¹ Se 2§ stycke 3 kontaktförbudslagen.

¹⁵² Prop. 2010/11:45, s. 80.

¹⁵³ Prop. 2002/03:70, s. 70-71.

¹⁵⁴ 7§ kontaktförbudslagen.

del utsatta på grund av rädsla inte själva vågar göra detta. Följaktligen kan en ansökan exempelvis även göras av handläggare inom socialtjänsten eller en polis. I de fall en begäran kommer från någon annan än den skyddsvärda åläggs dock åklagaren att undersöka den skyddsvärdas ståndpunkt. Åklagaren kan även på egen hand väcka en fråga om ett kontaktförbud om det föreligger ett behov av det. För att göra detta krävs dock att den skyddsvärda godkänner det.¹⁵⁵ I de fall skyddspersonen via en polismyndighet har begärt ett kontaktförbud ska åklagaren direkt få vetskap om detta.¹⁵⁶ I förhållande till ansökan uppställs inte något formkrav. Både skriftliga och muntliga ansökningar kan följligen göras.¹⁵⁷

4.4.2 Polisens roll

Kontaktförbudsärenden påbörjas vanligtvis efter att den skyddsvärda har haft kontakt med en polismyndighet.¹⁵⁸ Många gånger sker detta i anknytning till en aktuell förundersökning eller då en person anmäler ett brott.¹⁵⁹

Polisen ska enligt Rikspolisstyrelsen, *Riktlinjer för polisiära riskanalyser vid våld på individnivå*, POA-400-1222/09 (RPS 2010) vid varje förbindelse med en person som har utsatts för brott utföra en riskbedömning. Detta kan ske på tre nivåer och görs utifrån olika tidsintervaller; initial, strukturerad samt fördjupad.¹⁶⁰ I ett utsträckt begrepp innebär en riskbedömning att en kvalificerad person analyserar risken med utgångspunkt i en eller flera så kallade ”riskkällor”. Detta belöper sig till därmed ”den del av riskanalysen som innefattar en värdering av hotbilden, mot bakgrund av en hotad persons sårbarhet och konsekvenserna av ett realiserat hot, på ett sådant sätt att beslut om lämpliga skyddsåtgärder kan tas.”¹⁶¹ Målet med detta är således att identifiera situationer där det krävs ett insättande av åtgärder för att på så vis verka brottsförebyggande.¹⁶²

Vid varje kontakt med brottsutsatta personer ska det således inledningsvis göras en initial riskbedömning. Avsikten är att avgöra huruvida situationen är akut och om det därmed finns ett överhängande behov av beskydd. Kunnighet och förfarenhet ska ligga till grund för denna bedömning. En strukturerad hot- och riskbedömning bör utföras i de fall den initiala bedömningen har påvisat en risk för hot och våld i förhållande till den utsatte. Detta kan ske genom ett användande av någon av de utarbetade modellerna SARA:SV (Spousal Assault Risk Assessment Screening Version), SAM (Stalking Assessment and Management) eller Patriark. Patriarkmodellen används för att analysera risken för hedersvåld, SAM-modellen tillämpas för att analysera om det

¹⁵⁵ Prop. 1987/88:137, s. 26 och 44.

¹⁵⁶ 3§ Förordning (1988:691) om kontaktförbud.

¹⁵⁷ Prop. 1987/88:137, s. 25 och 44.

¹⁵⁸ Åklagarstyrelsen, *Kontaktförbud. En handbok*, Utvecklingscentrum Göteborg 2011, s. 10.

¹⁵⁹ Sørensen 2011, s. 44.

¹⁶⁰ RPS 2010, s. 4 och 11-12.

¹⁶¹ RPS 2010, s. 7.

¹⁶² RPS 2010, s. 7 och 11.

föreligger en risk för stalkning och SARA-modellen tillämpas när polisen ska analysera risken för våld i en relation. Syftet med dessa mer fördjupande prövningar är att erhålla information om hur åtgärder på vidare sikt kan vidtas. Ett användande av någon av modellerna medverkar enligt Rikspolisstyrelsen till att en enhetlig bedömning vilket därigenom erhåller beslut avseende skyddsåtgärder som baseras på samma grunder.¹⁶³ Om dessa modeller har tillämpas på ett tillfredsställande sätt erhålls mer information än vad som är behövt för att beslut kring ett kontaktförbud ska kunna tas av åklagaren.¹⁶⁴ Enligt Rikspolisstyrelsen utgör en riskbedömning dock en, som de kallar, ”färskvara”. Följaktligen finns det behov av att nya bedömningar med jämna mellanrum görs. Detta är av vikt då nya omständigheter existerar eller när situationen mellan parterna har ändrats.¹⁶⁵ En sista och mer fördjupad riskbedömning görs då det anses finnas behov av att komplettera de övriga utförda bedömningarna. Behov av en sådan ytterligare granskning kan föreligga bland annat vid gränsöverskridande, grov organiserad eller hedersrelaterad brottslighet, alltså brottslighet som kan definieras som svårartad.¹⁶⁶

Stalkingutredarna framhöll i sin utredning vikten av att strukturerade hot- och riskbedömningar används vid stalkning. För att hot- och riskbedömningarna ska bli så sanningsenliga som möjligt påpekades att det är av vikt att de som tillämpar modellerna bland annat är införstådd med statistisk realiteter, är bekant med dessa användande samt har viss erfarenhet av att utföra dessa bedömningar. Utredarna påpekade att det är av vikt att veta att dessa modeller inte alltid ger hela sanningen. Emellertid påpekades det att modellerna ger ett bättre underlag än att någon ska göra egna grova uppskattningar.¹⁶⁷

4.4.3 Åklagaren och utredningsansvaret

Det är allmän åklagare som handlägger beslut om kontaktförbud. Detta görs efter att en begäran om detta inkommit eller om det i övrigt finns behov av det.¹⁶⁸ De allmänna reglerna rörande åklagare som stadgas i 7 kap. RB gäller även i kontaktförbudsärenden.¹⁶⁹ Enligt 7a§ kontaktförbudslagen ska ett offentligt biträde, om det inte anses obehövt, utses för förbudspersonen i de fall ett förbud angående den gemensamma bostaden eller ett särskilt utvidgat kontaktförbud är aktuellt. Denna person har i denna roll samma rättigheter som en offentlig försvarare.

Handläggningstiden ska enligt 6a§ kontaktförbudslagen vara kort. Särskilt vid behandling av beslut om kontaktförbud avseende gemensam bostad ska

¹⁶³ RPS 2010, s. 11-12.

¹⁶⁴ Sørensson 2011, s. 45-46.

¹⁶⁵ RPS 2010, s. 11.

¹⁶⁶ RPS 2010, s. 13.

¹⁶⁷ SOU 2008:81, s. 94-97.

¹⁶⁸ 7§ kontaktförbudslagen.

¹⁶⁹ 8§ stycke 2 kontaktförbudslagen.

behandlingen vara snabb. I 1§ i Åklagarmyndighetens föreskrifter om kontaktförbud (ÅFS 2011:6)¹⁷⁰ stadgas att åklagaren, inom en vecka ska tillhandahålla ett kontaktförbudsbeslut från det att ansökan inkommit på dennes bord. Detta gäller så länge det inte föreligger särskilda skäl mot det. För kontaktförbud avseende gemensam bostad samt vid särskilt utvidgat kontaktförbud ska som huvudregel enligt 2§ ÅFS 2011:6 ett beslut tillhandahållas inom fyra dagar. I förarbetena framhålls att utredningen bör bedrivas på ett okomplicerat och anpassligt sätt. Departementschefen anförde att hanteringen inte bör formaliseras mer än nödvändigt och att åklagarna i så stor utsträckning som möjligt bör undvika onödigt tidskrävande hantering och partskontakt.¹⁷¹

Det är åklagarens uppgift att se till att tillräcklig information finns tillgänglig för att ett beslut ska kunna komma till stånd. Vilken typ av utredning som krävs avgörs med utgångspunkt i det enskilda fallet. Som exempel kan information erhållas genom möte med den skyddsvärda. Det underlag åklagaren har att bygga sitt beslut på utgörs ofta av information och material från polisen som erhållits exempelvis i samband med en ansökan om brott och via en eventuell strukturerad hot- och riskbedömning. Utredningsåtgärder kan även ha vidtagits av åklagaren själv.¹⁷² Den utredning som görs ska lägga grunden för åklagarens risk- och proportionalitetsbedömning. Detta ska i sin tur ligga till grund för åklagarens beslut huruvida förutsättningar föreligger för att meddela ett kontaktförbud. Denna utredning är även av vikt för åklagaren för att denne ska kunna besluta hur länge förbudet ska gälla och om det finns behov av att göra några undantag eller begränsningar i ett eventuellt kontaktförbud.¹⁷³

I förarbetena uttalas att en tidigare dom angående ett brott förbudspersonen har begått mot skyddspersonen kan vara en tillräcklig omständighet för att bedöma om förutsättningarna för att meddela ett förbud är för handen. Dock anføres att det kan vara svårt att endast med detta underlag bedöma huruvida det föreligger en risk för att förbudspersonen återigen ska utsätta skyddspersonen för brott samt bestämma hur ett eventuellt förbud ska utformas. Följaktligen kan det i dessa fall finna behov av ytterligare utredning. I de fall en ansökan om ett kontaktförbud görs med anledning av ett misstänkt brott eller på grund av ett åtal kan brottmålsutredningen utgöra ett tillfredsställande underlag. Dock föreligger ibland behov av ytterligare information kring omständigheterna mellan parterna. Om förbudspersonen inte tidigare har begått något brott mot skyddspersonen finns det enligt förarbetena ett större utredningsbehov.¹⁷⁴

För att utreda frågor kring kontaktförbud får åklagaren enligt 9§ kontaktförbudslagen ta hjälp av polismyndigheten. Åklagaren ansvarar och är

¹⁷⁰ Genom 5§ stycke 2 förordning om kontaktförbud kan Åklagarmyndigheten meddela ytterligare ordinationer angående verkställigheten än det som stadgas i lagen.

¹⁷¹ Prop. 1987/88:137, s. 28.

¹⁷² Prop. 1987/88:137, s. 25-26; Sørensson 2011, s. 45.

¹⁷³ Åklagarmyndigheten 2011, s. 11.

¹⁷⁴ Prop. 1987/88:137, s. 26-27.

ledande för den utredning som utförs.¹⁷⁵ Någon skyldighet för åklagaren att erhålla biträde från polisen finns enligt förarbetena inte. Det innebär att i de fall åklagaren bedömer det som lämpligt kan denne själv handha utredningen.¹⁷⁶ Dock påpekas det i åklagarnas handbok att tid generellt kan sparas genom att åklagaren erhåller hjälp från polisen.¹⁷⁷ I vissa fall kan åklagaren vara i behov av upplysningar som erhålls genom en polisiär riskanalys om en sådan inte sedan tidigare omfattas av åklagarens material. I dessa fall kan en begäran om detta ske.¹⁷⁸

Vissa bestämmelser i 23 kap. RB ska vara tillämpliga vad det gäller kontaktförbudsutredningar.¹⁷⁹ Som exempel anges 23 kap. 4§ RB. Denna bestämmelse föreskriver att objektivitet ska ligga till grund för åklagarens utredning samt att en person inte utan skäl finns för det ska riskera att bli misstänkt för ett brott. Detta stadgande anger även att en person inte i onödan ska behöva drabbas av besvär eller utgifter.

4.4.3.1 Riskbedömningen

Den grundläggande förutsättningen för att meddela och vidmakthålla ett förbud är att det föreligger en risk i förhållande till skyddspersonen. I 1§ stycke 2 kontaktförbudslagen anges detta grundläggande krav som att det ska föreligga ”särskilda omständigheter” som gör att det bedöms föreligga en risk för att den ansökande personen kommer att utsättas för förföljelse, brott eller annan typ av trakassering av den person som ett eventuellt förbud kan komma att riktas mot. Eftersom det är åklagaren som handlägger beslut om kontaktförbud är det denne som ska säkerställa att riskbedömningen blir genomförd på ett tillfredsställande sätt.¹⁸⁰

I lagens förarbeten från år 1988 påpekar departementschefen att det i regel är besvärlig att göra riskbedömningar. Dock anförs att då riskbedömningar även vidtas vid hanteringen av straffprocessuella tvångsmedel så kan en likartad prövning ske vid hanteringen av kontaktförbudsärenden.¹⁸¹ Den föreliggande risken ska enligt förarbetsuttalanden anses klar, konkret och bedömningen ska utgå från omständigheterna i fallet.¹⁸² Vad som enligt bestämmelsen utgör förföljelse är enligt förarbeten att en person på ett frekvent sätt kontaktar den ansökande exempelvis genom telefonsamtal, brev eller personliga besök vilket av denna upplevs som ovälkommet, närgånget eller obehaglig. Med trakasserier avses handlingar som inte är fullt så allvarliga att de kan anses utgöra förföljelse. Exempel på trakasserier är då gärningspersonen uppträder på ett sätt där målet är att göra den skyddsvärda rädd och otrygg exempelvis genom att ständigt befinner sig utanför den skyddsvärdas bostad eller jobb. Ett annat exempel på trakasserier som omnämns i förarbetena är yttranden

¹⁷⁵ Prop. 1987/88:137, s. 27 och 45.

¹⁷⁶ Prop. 1987/88:137, s. 27.

¹⁷⁷ Åklagarmyndigheten 2011, s. 11.

¹⁷⁸ RPS 2010, s. 23.

¹⁷⁹ 9§ stycke 2 kontaktförbudslagen.

¹⁸⁰ Jfr 7§ kontaktförbudslagen; Sørensson 2011, s. 45.

¹⁸¹ Prop. 1987/88:137, s. 19.

¹⁸² Prop. 1987/88:137, s. 18-19.

som sker flera gånger och som är av allvarlig och fientlig karaktär men utan att det utgör något brott i sig. För att omfattas av bestämmelsen ska trakasserierna enligt förarbetena vara av grövre karaktär.¹⁸³ I en studie från år 2009 av Anna Nilsson och Saadia Aitattaleb¹⁸⁴ uttalas att riskbedömningen i stor utsträckning handlar om att förutse framtiden, avsikten med riskbedömningen är ju att åklagaren på förhand ska kunna bedöma vad som kan komma att ske mellan parterna. En sådan förutsägelse anser de inte är helt okomplicerad att göra. Till följd av detta menar författarna att det är förståbart att det förekommer en viss typ av rådvillhet vid handläggningen.¹⁸⁵

I 1988 års förarbeten uttalar departementschefen att det med anledning av parternas relation och gemensamma historia i vissa situationer är tydligt att det föreligger en risk. Det anges att om den eventuella förbudspersonen flera gånger tidigare har utsatt den skyddsvärda för brott torde förutsättningar för att meddela ett förbud som regel föreligga. I samband med en pågående förundersökning anses det faktum att förbudspersonen tidigare har begått ett jämförbart brott vara av central betydelse vid bedömningen. Större varsamhet vid prövningen krävs dock i de fall den eventuella förbudspersonen endast har begått ett enda brott mot den ansökande. I dessa fall menar departementschefen att åklagaren bör lägga vikt vid om personen efter det utförda brottet betett sig eller uttalat sig på ett sätt som gör att den skyddsvärda har rättmätig anledning att känna obehag och rädsla.¹⁸⁶

Vid riskbedömning enligt 1§ stycke 2 mening 2 kontaktförbudslagen ska beaktande synnerligen göras för om brott av förbudspersonen har begåtts mot ”någons” frihet, frid, hälsa eller liv. En av de mer centrala faktorerna är om förbudspersonen dessförinnan har begått brott mot skyddspersonen. Detta motiveras i förarbetena med att brott som begåtts tidigare mot skyddspersonen indikerar på att förbudspersonen inte avstår från att begå ytterligare brott mot denne. Departementschefen framhåller dock att det inte alltid bör krävas att brottet kan styrkas. Om ett sådant krav skulle uppställas anföras att det skulle resultera i att förbud inte kan meddelas exempelvis om handlingarna inte når upp till att bedömas som något brott eller förbudspersonen vid tiden för ansökan endast är misstänkt för ett brott. Vidare uttalar departementschefen att kontaktförbud ska tillämpas med försiktighet i de fall förbudspersonen inte tidigare har begått något brott mot skyddspersonen.¹⁸⁷ De brott som är av störst betydelse vid riskbedömningen är sådana som inriktar sig till skyddspersonens hälsa, liv, frid och frihet. Brott som kan komma att aktualiseras är exempelvis olaga hot, misshandel, ofredande och hemfridsbrott. Andra brott som omnämns är rån, sexuella

¹⁸³ Prop. 1987/88:137, s. 20.

¹⁸⁴ Anna Nilsson är tidigare utredare på Brå och Saadia Aitattaleb är jurist vid Juridiska sekretariatet på Brå.

¹⁸⁵ Nilsson, Anna och Aitattaleb Saadia, *Besöksförbud i Norden. En studie av ländernas lagstiftningar och tillämpning*, Nordiska Ministerrådet, Köpenhamn 2009, TemaNord 2009:539, s. 63.

¹⁸⁶ Prop. 1987/88:137, s. 19.

¹⁸⁷ I NJA 2007 s. 272 uttalade HD att förutsättningar för att meddela ett kontaktförbud inte förelåg eftersom förbudspersonen inte tidigare hade dömts för brott mot skyddspersonen eller någon annan.

övergrepp, olaga innehav av skjutvapen och sprängmedel. Uppräkning är dock inte uttömmande utan även andra brott kan beaktas om det bedöms vara av vikt i det enskilda fallet.¹⁸⁸

Eftersom tidigare brott kan läggas till grund för att meddela ett kontaktförbud anses skuldprincipen enligt 1988 års förarbete spela en viktig roll i frågan. Givet anses vara att en existerande lagakraftvunnen dom kan läggas till grund för bedömningen. Så bör även gälla för ett godkänt strafföreläggande och ett beslut om åtalsunderlåtelse. I det fall riskbedömningen grundar sig på en gärning där förundersökningen lagts ner eller där förundersökning ännu pågår måste avvägningar göras i det enskilda fallet. Det samma gäller om riskbedömningen grundas på en icke brottslig handling. Tidsaspekten mellan den brottsliga gärningen och ansökan om kontaktförbud har ingen avgörande betydelse. Dock spelar ”äldre” brott mindre roll för riskbedömningen än brott som begåtts inom den närmsta tiden.¹⁸⁹ Om brottet har begåtts i nära anslutning till ansökan om kontaktförbud anses det föreligga en högre risk. Brottet får således större betydelse för riskbedömningen ju närmare ansökan brottet har begåtts. Andra omständigheter som anses vara av betydelse vid riskbedömningen är om brott har begåtts en gång eller åtskilliga gånger, prägeln på dem samt dess omfattning.¹⁹⁰

I 1988 års förarbeten uttalar departementschefen att även brott riktad mot någon person annan än skyddspersonen i vissa fall kan beaktas vid bedömning av huruvida en risk mot skyddspersonen föreligger. Som exempel nämns att förbud kan meddelas mot en person som tidigare har misshandlat sina tidigare partners för att därigenom skydda den nuvarande partnern oberoende av om att någon misshandel skett mot denna person. De begångna brotten bör då härröras till offrets liv, hälsa, frihet och frid, ha skett mer än en gång samt vara av svårartad karaktär.¹⁹¹ I 2011 års förarbeten framhävs särskilt betydelsen av att kunna beakta brott begångna mot någon annan än skyddspersonen.¹⁹² I lagmotiven uttalas att brott som tidigare har begåtts mot någon annan kan tyda på att det mot skyddspersonen föreligger en risk för brott, trakasserier eller förföljelse. Detta motiveras bland annat med att tidigare kriminalitet har visat sig kunna utgöra en fingervisning om att ytterligare brottslighet kan komma att begås.¹⁹³

Vid riskbedömningen angående ett förbud för den gemensamma bostaden ska avseende vikt läggas vid om förbudspersonen tidigare har blivit dömd för brott mot skyddspersonen eller någon närstående, parternas gemensamma historia samt hur parternas nuvarande förhållande ser ut. Det anses dock inte vara en nödvändighet att ett brott tidigare har begåtts mot skyddspersonen. Den omständigheten utgör dock en sådan faktor som för riskbedömningen är

¹⁸⁸ Prop. 1987/88:137, s. 18 och 40-41.

¹⁸⁹ Prop. 1987/88:137, s. 41.

¹⁹⁰ Prop. 1987/88:137, s. 41; Prop. 2010/11:45, s. 79.

¹⁹¹ Prop. 1987/88:137, s. 19 och 41.

¹⁹² Det var till följd av detta som regeringen i 2011 års lagreform valde att ta bort den gamla hänvisningen till att särskilt beakta om brott hade riktats mot skyddspersonen; Se ovan.

¹⁹³ Prop. 2010/11:45, s. 40.

av central betydelse. Grunderna för riskbedömningen ska följaktligen utgöras av omständigheter som kan härledas till parterna.¹⁹⁴

I sin studie framhåller Nilsson och Aitattaleb att det är av central betydelse att grundliga riskbedömningar kommer till stånd. För det fall att ett felaktigt grundat kontaktförbud meddelas av åklagaren resulterar det i stora följder för förbudspersonen. Av central betydelse för skyddspersonen är dock enligt Nilsson och Aitattaleb att förbud faktiskt meddelas i de fall förutsättningar för det föreligger.¹⁹⁵

4.4.3.2 Proportionalitetsbedömningen

Vid alla typer av ansökningar om kontaktförbud ska någon form av proportionalitetsbedömning göras. För ordinärt samt utvidgat kontaktförbud krävs att förbudet och den bakomliggande orsaken ”uppväger” de konsekvenser som förbudspersonen förorsakas genom förbudet.¹⁹⁶ För ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden samt vid särskilt utvidgat kontaktförbud gäller ett högre ställt krav på proportionalitet. För att ett förbud ska få meddelas krävs det i dessa fall att den bakomliggande orsaken är ”väsentligt tyngre” än det intrång samt rörelsefrihetsinskränkning som förbudet resulterar i för förbudspersonen.¹⁹⁷ Detta högre krav gäller med anledning av att dessa förbudstyper innebär en större inskränkning i förhållande till förbudspersonen.¹⁹⁸ I 1988 års lagmotiv påpekas att det är viktigt att komma ihåg att orsaken till en begäran om kontaktförbud kan vara en inflammerad konflikt mellan parterna. En sådan osämja kan i vissa fall hanteras och redas upp på ett annat sätt än genom ett kontaktförbud. Det framhävs att förbudspersonen i vissa fall efter en konversation och dialog kan komma till insikt och således sluta med sitt beteende. Ett förbud ska därigenom endast ta sikte på de situationer där det verkligen krävs ett förbud för att ett skydd ska erhållas.¹⁹⁹

I förarbetena från år 2011 uttalas att enbart då tvångs- och kontrollåtgärdsanvändande kan anses vara ”i rimlig proportion” till dess syfte får sådana användas mot en person. Proportionalitetsprincipen innebär således att de bakomliggande skälen till en ansökan om ett förbud alltid måste anses proportionerlig i förhållande till det ingrepp förbudet innebär för förbudspersonen.²⁰⁰ Den allmängiltiga proportionalitetsprincipen innebär att en prövning ska ske mellan aspekten av brottsförebyggande i förhållande till förbudspersonens rörelsefrihet, integritet och övriga konsekvenser ett förbud kan resultera i. Denna avvägning ska bland annat grundas på hur stor och hur länge en risk väntas föreligga för att förbudsperson kommer att trakassera eller begå brott mot den skyddsvärda samt på brotten eller trakasseriernas

¹⁹⁴ Prop. 2002/03:70, s. 35 och 70.

¹⁹⁵ Nilsson och Aitattaleb 2009, s. 70.

¹⁹⁶ 1§ stycke 3 kontaktförbudslagen.

¹⁹⁷ Se 1a§ stycke 2 punkt 1 och 2§ stycke 4.

¹⁹⁸ Jfr prop. 2010/11:45, s. 38 och prop. 2002/03:70, s. 28.

¹⁹⁹ Prop. 1987/88:137, s. 20.

²⁰⁰ Prop. 2010/11:45, s. 37-38.

beskaffenhet.²⁰¹ Ett problem som kan uppstå vid proportionalitetsprövningen är om det mellan skyddspersonen och förbudspersonen finns intressen som går emot varandra. Så kan exempelvis vara fallet om personerna bor i samma by som varandra, arbetar på samma företag eller har gemensamma barn. I vissa fall föreligger dock en så allvarlig situation att en inskränkning ändå är motiverad.²⁰²

Vid proportionalitetsbedömningen angående ett förbud avseende den gemensamma bostaden uttalas att åklagaren ska fästa avseende vid om förbudspersonen självständigt äger bostaden, om denne har sin arbetsplats där, är beroende av bostaden för sin försörjning, hur länge förbudet beräknas bestå samt huruvida brotten det finns risk för är av svårartad karaktär.²⁰³ Vid ett särskilt utvidgat förbud ska en bedömning göras huruvida denna typ av förbud är nödvändig för att uppnå det avsedda skyddssyftet och om förbudspersonen har några legitima skäl att befinna sig inom området. Eftersom förbudsområdet inte får vara större än vad som är behövligt ska proportionalitetsbedömningen även omfatta utbredningen på det.²⁰⁴

Sammanfattningsvis innebär således proportionalitetsbedömningen att den beslutsfattande åklagaren måste göra en bedömning av de vinsterna som väntas av att meddela ett förbud i förhållande till de konsekvenser och inskränkningar som detta förbud innebär för förbudspersonen. Detta resulterar följaktligen i att det kring de föreliggande omständigheterna finns möjligheter för olika uppskattningar. Det faktum att proportionalitetsbedömningen innebär en värdering av omständigheterna i fallet har av Nilsson och Aitattaleb ansetts kunna resultera i varierande beslut.²⁰⁵

4.4.3.3 Beslutet att meddela ett kontaktförbud

Enligt 3§ kontaktförbudslagen kan vissa inskränkningar och undantag göras i förhållande till kontaktförbudet. Detta motiveras av att ett kontaktförbud utan inskränkningar förbjuder alla typer av kontakter.²⁰⁶ Ett kontaktförbud gäller enligt 4§ kontaktförbudslagen endast under en viss begränsad tid. Hur länge förbudet ska gälla avgörs med beaktande av förhållandet i det enskilda fallet. Dock får förbudet, med hänvisning till rättssäkerheten, inte gälla längre tid än vad som kan anses behövligt.²⁰⁷ Om något annat inte har bestämt gäller förbudet direkt efter ett utfärdande. Vid behov finns möjlighet att förlänga förbudet.²⁰⁸ Någon maxgräns för antalet förnyelser finns emellertid inte. Vid varje förnyelse krävs det dock att de grundläggande förutsättningarna är för

²⁰¹ Prop. 2010/11:45, s. 79.

²⁰² Sørensson 2011, s. 47-48.

²⁰³ Prop. 2002/03:70, s. 71.

²⁰⁴ Prop. 2002/03:70, s. 28 och 72.

²⁰⁵ Nilsson och Aitattaleb 2009, s. 60.

²⁰⁶ Prop. 1987/88:137, s. 42.

²⁰⁷ Prop. 1987/88:137, s. 21-22 och 43.

²⁰⁸ Se 4§ stycke 2 och 3 kontaktförbudslagen.

handen.²⁰⁹ Vid beslut om kontaktförbud ska förbudspersonen i enlighet med 5§ kontaktförbudslagen delges detta.

I de fall åklagaren beslutar att meddela ett kontaktförbud stadgas i 10§ kontaktförbudslagen att de båda parterna har rätt att ta del av den information som ärendet har berikats med. Denna rätt till partsinsyn begränsas dock genom att en inskränkning kan göras i enlighet med 10 kap. 3§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL). I bestämmelsen anges att i de fall det anses vara av ”synnerligen vikt” i förhållande till ett allmänt eller enskilt intresse kan information undantas från parternas partsinsyn. Om så är fallet men informationen är av vikt för att motparten ska kunna ta tillvara sin rätt ska ”myndigheten”, alltså åklagaren, istället informera om innehållet. Detta gäller dock endast om informationsutlämningen kan ske utan att det intresse som sekretessen avser att skydda skadas allvarligt. Angående denna rätt till partsinsyn påpekas i lagmotiven att det särskilt i kontaktförbudsärenden kan finnas uppgifter som utifrån kan ses som ofarliga att lämna, såsom telefonnummer och adress, men som är av stor vikt för den skyddade förblir skyddade. Till följd av detta anses det föreligga ett behov för åklagaren att bedöma hur motparten på ett tillfredsställande sätt ska kunna erhålla information, och vad informationen ska bestå av, om denne kräver att få del av utredningen. Möjligheten att sekretessbelägga uppgifter innebär dock inte en mindre rätt för motparten att ta del av uppgifter som förekommer i en förundersökning i de fall en sådan pågår.²¹⁰

Rikspolisstyrelsen framhåller att all information, med anledning av rättssäkerhetsprincipen, som berör ett brott ska medräknas i en förundersökning. Vad som dock inte ska tillföras är bland annat information om vilka åtgärder som utförts för att skydda den skyddsvärda och vilka dennes sociala kontakter är. I de fall en polisiär riskanalys med anledning av en förundersökning har gjorts framhålls att denna måste hållas isär från övrigt utredningsmaterial. Görs inte det finns en risk för att materialet delges motparten om det utgör en del av åklagarens beslutsunderlag.²¹¹ Med anledning av partsinsynsreglerna bör åklagaren således inte erhålla mer information från den utförda hot- och riskbedömningen än vad som krävs för att ett beslut ska kunna tas, ”onödiga” uppgifter behöver alltså inte ges in till åklagaren. Sørensson påpekar dock att det är svårt att fastställa allmängiltiga direktiv för vilka uppgifter som är av vikt att åklagaren erhåller. Av central betydelse menar han är att en hot- och riskbedömning överhuvudtaget görs. Efter det kan polisen bedöma vilka uppgifter som är betydelsefulla i fallet.²¹²

I 11§ kontaktförbudslagen stadgas att innan åklagaren behandlar frågan om ett kontaktförbud ska parterna upplysas om de uppgifter som har bifogats av någon annan. Denna information ska de få möjlighet att kommentera. Av central betydelse för förbudspersonen och den skyddade är att de är medvetna

²⁰⁹ Prop. 1987/88:17, s. 43; Angående de grundläggande förutsättningarna se 1-2§§ kontaktförbudslagen.

²¹⁰ Prop. 1987/88:137, s. 46; Se även 10 kap. 3§ stycke 2 OSL.

²¹¹ RPS 2010, s. 20.

²¹² Sørensson 2011, s. 91-92.

om vad som har legat till grund för det meddelade förbudet samt var förbudets gränser går.²¹³ Till följd av detta ska besluten enligt 12§ kontaktförbudslagen avfattas skriftligen.²¹⁴ I beslutet ska åklagaren bland annat ange vilka parterna är, de bakomliggande faktorer som motiverar beslutet, betydelsen av förbudet, möjligheten att begära omprövning samt rättslig prövning av det meddelade förbudet samt aktuella lagrum.²¹⁵ Om ett kontaktförbud meddelas görs en notering om detta i belastningsregistret.²¹⁶

I enlighet med statistik utförd av Stiftelsen tryggare Sverige inkom under år 2012 totalt 13 327 stycken ansökningar om kontaktförbud. Av dessa ansökningar meddelades 4 151 stycken (31 %) förbud. Under år 2013 inkom 12 831 ansökningar. Av dessa meddelades det ett förbud i 4 231 stycken ärenden (33 %).²¹⁷

4.5 En möjlighet till rättslig prövning

Rätten ska enligt 14§ kontaktförbudslagen efter en begäran antingen från förbudspersonen eller från den skyddade pröva åklagarens beslut avseende kontaktförbudet. Denna möjlighet motiveras i förarbetena utifrån en rättssäkerhetsaspekt. En rättslig prövning kan ske närhelst under den tid förbudet är i kraft.²¹⁸ En rättslig prövning kan dock inte komma till stånd efter förbudets upphörande.²¹⁹ Begäran ska göras till åklagaren och då denne erhållit en sådan ska den överlämnas till rätten. Detta ska ske utan dröjsmål om ärendet berör ett förbud avseende den gemensamma bostaden. Något formkrav avseende begäran uppställs inte.²²⁰ Vid tiden för den rättsliga prövning bör åklagaren enligt Åklagarmyndigheten, i det fall denne får vetskap om omständigheter i ärendet som har betydelse för utgången vid prövningen, meddela rätten om detta via ett yttrande.²²¹

I de ovan nämnda rapporter har det bland annat framgått att få ärenden begärs att bli prövade av rätten. I bland annat den granskning som Åklagarmyndigheten gjorde under år 2008 anfördes att den föreliggande bristen på informativ domstolspraxis är en av orsakerna till att lagen är svårhanterbar. I rapporten visade det sig att endast i tio av de 369 undersökta fallen hade en begäran om rättslig prövning gjorts. Endast i ett fall hävdades förbudet av domstolen. I de resterande nio fallen fastslogs åklagarens beslut.²²² I Åklagarmyndighetens rapport från år 2013 kunde det konstatera

²¹³ Prop. 1987/88:137, s. 28 och 47.

²¹⁴ Se även 12a§ kontaktförbudslagen angående beslut som förenas med elektronisk övervakning.

²¹⁵ Se 12§ punkterna 1-6 kontaktförbudslagen.

²¹⁶ 3§ punkt 5 Lag (1988:620) om belastningsregister.

²¹⁷ Se bilaga A.

²¹⁸ Prop. 1987/88:137, s. 29.

²¹⁹ Se NJA 2007 s. 993. Här uttalade HD att en rättslig prövning av ett förbud inte kan ske efter att det har upphört att gälla.

²²⁰ 14§ mening 2 och 3 kontaktförbudslagen; Sørensson 2011, s. 59.

²²¹ Åklagarmyndigheten 2011, s. 39.

²²² Åklagarmyndigheten 2008, s. 23.

att en rättslig prövning hade begärts i 23 fall av de totalt 527 undersökta ärenden. Åklagarens beslut fastslogs i alla dessa ärenden.²²³

4.6 En möjlighet att få beslutet omprövat

I 23§ stycke 1 kontaktförbudslagen anges att ändringar eller upphävande av ett kontaktförbud ”får” göras av åklagare i de fall de förhållandena som har legat som grund för förbudet har ändrats. Detta gäller både för rättsliga meddelade beslut samt åklagarbeslut. Vid tiden för en rättslig prövning gäller dock enligt 23§ stycke 2 kontaktförbudslagen att åklagaren varken får häva eller ändra ett beslut.

I förarbetena anförs att en omprövning kan göras efter en begäran från någon av parterna har inkommit. Något formkrav gäller inte. Om skäl finns för det har en åklagare även ex officio en skyldighet att göra en omprövning.²²⁴ En omprövning kan således komma till stånd utan något agerande från de berörda parterna.²²⁵ Detta ska göras då åklagaren erhållit information som kan inverka på de grundläggande förutsättningarna för kontaktförbudet.²²⁶ Som exempel nämns att åklagaren har fått information om att förbudspersonen inte kan kontakta skyddspersonen med anledning av personen har ådragit sig en sjukdom som gör att denne är förhindrad till det. En omprövning kan då aktualiseras med anledning av att det föreligger omständigheter som gör att förbudet bör begränsas eller hävas. Det kan emellertid även finnas skäl att ompröva ett förbud för att kunna utvidga det. Den utredning som åklagaren således gör bör följaktligen inrikta sig på att undersöka om de grundläggande förutsättningarna för ett förbud fortfarande föreligger.²²⁷

Åklagaren bör i de fall något annat än hävning är aktuellt ta reda på vilken ändring som parten vill erhålla. För det fall att en part, trots att någon ny omständighet inte inkommit i ärendet, upprepade gånger begär omprövning kan åklagaren enligt uttalanden i 1988 års förarbeten sammandraget fastställa att någon omprövning inte kommer att ske med anledning av avsaknaden av nya omständigheter.²²⁸ I de fall hävning görs sker detta i regel enligt Brå efter att den skyddsvärda av fri vilja har kontakt med förbudspersonen. Föreligger frivilliga och ömsesidiga kontakter mellan parterna finns inte längre någon överhängande risk för den skyddade och det bakomliggande skyddssyftet kan inte upprätthållas. Därmed finns det heller inget skäl att tillskriva ett förbud för den ena parten.²²⁹ Åklagarmyndigheten underströk i 2008 års rapport att om en förundersökning och de brottsmisstankar denna omfattar har legat till grund för kontaktförbudet har nerlagts bör en omprövning av kontaktförbudet göras. Endast den omständigheten att förundersökningen har lagts ner

²²³ Åklagarmyndigheten 2013:4, s. 26.

²²⁴ Prop. 1987/88:137, s. 33.

²²⁵ Åklagarmyndigheten 2011, s. 38.

²²⁶ Sørensson 2011, s. 58.

²²⁷ Prop. 1987/88:137, s. 33.

²²⁸ Prop. 1987/88:137, s. 33.

²²⁹ Brå 2005, s. 18; Se även Brå 2007:2, s. 22.

behöver dock inte medföra att kontaktförbudet ska upphävas. En prövning i de enskilda fallet måste enligt Åklagarmyndigheten göras för att avgöra huruvida en risk fortfarande föreligger.²³⁰ För det fall att en omprövning kommer till stånd ska detta delges parterna samt dokumenteras. På begäran av någon av parterna kan omprövningen även prövas av rätten.²³¹

Huruvida omprövningar sker regelbundet har i utförda rapporter visat sig vara svårt att fastställa. Av Åklagarmyndighetens rapport från år 2008 framgick att man endast i några fall utifrån aktmaterialet hade kunnat uttyda om en omprövning i ärendet hade skett. I de fall dokumentation fanns så bestod den endast i beslutet att häva det gällande förbudet. I rapporten påpekades att avsaknaden av underlag inte i sig innebär att någon omprövning inte hade skett men då dokumentation inte fanns att tillgå så kunde man inte uttala sig om dess förekomst.²³² I Åklagarmyndighetens rapport från år 2013 påpekades ännu en gång att man endast i några ärenden hade kunnat utläsa att det vid förändrade omständigheter hade skett en omprövning av förbudet. Eftersom underlaget var bristfälligt kunde Åklagarmyndigheten återigen inte bedöma förekomsten av omprövningar.²³³

4.7 Överträdelse av ett kontaktförbud

I vissa fall kan kontakter som görs av förbudspersonen trots ett gällande kontaktförbud anses tillåtet. I 1§ stycke 4 kontaktförbudslagen undantas kontakter som är ”uppenbart befogade”. Detta innebär att denna typ av kontakt inte ses som en överträdelse. Departementschefen uttalar i 1988 års förarbeten att en begränsning av ett förbuds verkan bör göras i de fall kontakter sker med tillåtelse från skyddspersonen eller i övrigt förefaller som uppenbart befogade. Som exempel på kontakter som undantas är sådana som görs på grund av att parternas gemensamma barn akut blir sjukt. Kontakten måste dock från ett objektiva perspektiv kunna definieras som motiverad för att kontakten ska kunna omfattas av undantagsbestämmelsen.²³⁴

I de fall otillåtna kontakter sker utgör detta enligt 24§ kontaktförbudslagen straffbara överträdelser. Kontaktstagandet utgör således ett brott. Detta brott beskrivs som en ”överträdelse av en påbjuden ordning”²³⁵. Det utgör således inte ett brott mot skyddspersonens integritet som sådan utan ett brott i förhållande till det utfärdade förbudet. Skyddspersonen är i regel den som anmäler en överträdelse. Dock kan förbudspersonen, med anledning av att brottet ses som en överträdelse av påbjuden ordning, bli straffrättsligt skyldig för en överträdelse trots att skyddspersonen inte är medveten om att en överträdelse har ägt rum.²³⁶

²³⁰ Åklagarmyndigheten 2008, s. 20.

²³¹ Sørensen 2011, s. 58; Se även prop. 1987/88:137, s. 34.

²³² Åklagarmyndigheten 2008, s. 21.

²³³ Åklagarmyndigheten 2013:4, s. 5 och 25.

²³⁴ Prop. 1987/88:137, s. 15-16 och 41-42.

²³⁵ Åklagarmyndigheten 2011, s. 63.

²³⁶ Åklagarmyndigheten 2011, s. 63; Jfr prop. 1997/98:55, s. 80.

Det främsta syftet med att straffbelägga överträdelse är att kunna bestraffa ett beteende som annars inte skulle definieras som något brott. Innebörden är alltså att en gärningsperson kan erhålla ett straff för en gärning som utan ett kontaktförbud inte skulle kunna bestraffas.²³⁷ Bestämmelserna om brottskonkurrens aktualiseras i de fall förbudspersonens handlande även kan definieras som något annat brott.²³⁸ Eftersom brottet ligger i en lag utanför BrB tillhör det den så kallade specialstraffrätten.²³⁹ Detta innebär att då något annat inte är stadgat i bestämmelsen utgör brottet ett så kallat uppsåtsbrott vilket gör att det krävs uppsåt från gärningspersonens för att denne ska dömas till ansvar.²⁴⁰ Straffet för överträdelse är böter eller fängelse upp till ett år. Böter utgår som regel i de fall det endast sker någon enskild överträdelse.²⁴¹

I 24§ stycke 2 kontaktförbudslagen föreskrivs en undantagsregel från det straffrättsliga ansvaret. För det fall att överträdelsen kan anses som ringa utgår inte något straffrättsligt ansvar. Denna ansvarsfrihetsgrund avser de fall där kontakten inte kan anses uppenbart befogad men där overseende för agerandet trots allt kan göras. I förarbetena anförs att agerandet ska ses som "klart ursäktligt".²⁴² Exempel på en försvarlig överträdelse är då parterna har enats och vill återkalla förbudet.²⁴³ Att skyddspersonen har handlat på ett sätt som fått kontaktpersonen att uppfatta det som att denne vill ha kontakt kan enligt uttalanden i 2011 års förarbeten inte ses som en "uppenbart befogad" kontakt. En sådan situation anses dock kunna ses som försvarbar och således inte leda till ansvar.²⁴⁴ Existerande rättspraxis indikerar enligt Sørensson på att domstolen i vissa fall erhåller en strikt syn på vad som avses med ringa överträdelse.²⁴⁵ Åklagarmyndigheten framhåller i sin handbok att återhållsamhet för straffrihet i enlighet med det i bestämmelsen stadgade undantaget ska föreligga. För att undantaget ska tillämpas anförs att det ska vara helt klarlagt att det utgör en kontakt som kan anses ursäktlig.²⁴⁶

Enligt uppgifter från Brå anmäldes runt 6400 överträdelse av kontaktförbud under år 2012. Under år 2013 var siffran 4570 anmälda överträdelse. Anledningen till varför antalet anmälningar om överträdelse är så stort är för att det är vanligt att en gärningsperson gör sig skyldig till flera överträdelse mot ett och samma kontaktförbud.²⁴⁷ Av de 6400 anmälda överträdelse under år 2012 meddelades ett lagföringsbeslut i totalt 125 ärenden.²⁴⁸

²³⁷ Prop. 1987/88:137, s. 35; Se även prop. 2010/11:45, s. 34.

²³⁸ Prop. 1987/88:137, s. 35 och 52.

²³⁹ Leijonhufvud och Wennberg 2009, s. 12; Asp, Ulväng och Jareborg 2013, s. 21-22.

²⁴⁰ Se 1 kap. 2§ BrB.

²⁴¹ Sørensson 2011, s. 59.

²⁴² Prop. 1987/88:137, s. 35 och 52; Jfr 1§ stycke 4 kontaktförbudslagen.

²⁴³ Prop. 1987/88:137, s. 52.

²⁴⁴ Prop. 2010/11:45, s. 61-62; Jfr RH 1993:24. Parterna i detta fall hade påträffats av en ren tillfällighet och hade då pratat med varandra. Detta ansågs vara en ringa överträdelse.

²⁴⁵ Sørensson 2011, s. 61; Jfr Göta HovR B2545-09 dom meddelad 2009-12-15. I fallet hade bara en röd ros sänts till skyddspersonen. Detta ansågs inte vara en ringa överträdelse.

²⁴⁶ Åklagarmyndigheten 2011, s. 65.

²⁴⁷ Se <http://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/hot-och-paverkan.html>, hämtad 2014-03-10.

²⁴⁸ Se <http://www.bra.se/bra/statistik/460/2012/460a-2012.html>, hämtad 2014-03-10;

Statistik över lagförda överträdelse under 2013 beräknas tillgängliggöras 28 maj på www.bra.se.

5 Praxis

5.1 Inledning

Vid ett åtal om olaga förföljelse prövar domstolen om de brott som den tilltalade åtalas för kan anses utgöra en förföljelse och om detta handlande anses kränka målsägandens integritet. Har förföljelsen bestått av överträdelse av ett meddelat kontaktförbud är det således överträdelserna som prövas i förhållande till de kvalificerade rekvisit som upptas i 4 kap. 4b§ BrB.

Syftet med detta avsnitt är följaktligen att undersöka hur de ovan presenterade lagstiftningarna hanteras i förhållande till varandra i den praktiska tillämpningen. Avsnittet avser även att, på ett mer djupgående plan genom en studie av befintlig rättspraxis, undersöka huruvida kontaktförbudslagen och ett därigenom meddelat kontaktförbud kan påverka möjligheten att åtala för olaga förföljelse.

5.2 HovR över Skåne och Blekinge B2708-13 dom meddelad 2014-02-28

Åklagaren åtalade I.D bland annat för olaga förföljelse mot M.N. Den olaga förföljelsen ansågs konstituerad av ofredanden samt överträdelse av det gällande kontaktförbudet. Åklagaren menade att I.D hade gjort sig skyldig till ofredande genom att ha sänt drygt 480 sms till M.N under perioden 2011-07-06 till 2013-02-07. Dessa sms hade skickats trots att M.N hade gjort klart för I.D att någon kontakt inte var önskvärd. Meddelandena hade varit av allmänt kränkande natur. Kontaktförbud gällde för I.D i förhållande till M.N från 2012-10-10 till 2013-04-09 med undantag för kontakter som var uppenbart befogade i förhållande till de gemensamma barnen. I.D ansågs ha överträtt kontaktförbudet vid elva tillfällen genom de till M.N försända sms:en. I.D medgav de faktiska sakförhållandena men nekade till brott. Angående den olaga förföljelsen menade han att syftet inte hade varit att kränka målsägandens integritet. Han menade även att kontakterna, då de enligt honom berörde parets barn, hade varit berättigade.

TR konstaterade att det via den skriftliga bevisningen som fanns var utrett att I.D med uppsåt hade skickat de sms han åtalats för. Att denna kontakt inte var önskvärd från M.N var I.D enligt TR mening medveten om. Av vad som kunde utläsas i sms:en framgick det enligt TR att kontakterna inte kunde falla in under kontaktförbudets gällande undantag. Detta i förening med mängden av och innehållet i de försända sms:en ansågs I.D ha gjort sig skyldig till ofredande. TR menade även att det var utrett att de elva meddelandena som I.D hade skickat till M.N efter utfärdandet av kontaktförbudet var att se som överträdelse. TR ansåg slutligen att de konstaterade brotten var uppsåtliga

och att de hade kränkt M.N:s integritet. TR ansåg således att I.D hade gjort sig skyldig till olaga förföljelse.

I HovR yrkade I.D på att domstolen skulle ogilla åtalet. HovR konstaterade att I.D med uppsåt hade sänt de meddelande som omfattades av åtalet och att någon kontakt inte hade varit önskvärd av M.N. Fastställande gjordes att cirka 400 av de meddelande som har sänts hade varit av sådan karaktär att de kunde definieras som ofredande. Av de sända sms som hade ansetts utgöra överträdelse av kontaktförbudet konstaterade HovR att utredningen hade visat att ett av överträdelsetillfällena utgjorde en ”uppenbart befogad” kontakt vilket därigenom inte skulle ses som en överträdelse. De övriga tio tillfällena, där minst ett sms hade sänts, ansåg HovR utgöra överträdelser. HovR ansåg liksom TR att detta beteende upprepat hade kränkt M.D:s integritet och att I.D därför hade gjort sig skyldig till olaga förföljelse.

5.3 Svea Hovrätt B7296-13 dom meddelad 2013-08-28

R.Å hade den 25 februari 2013 meddelats ett ordinärt kontaktförbud mot I.Å. Åklagaren yrkade på ansvar för olaga förföljelse grundat på att R.Å ansågs ha överträtt förbudet vid 13 tillfällen bland annat genom att tilltala I.Å då de hade påträffat varandra, kört förbi I.Å, parkera vid dennes hem och befinna sig utanför I.Å:s jobb. R.Å nekade till åtalet.

TR ansåg att I.Å:s lämnade uppgifter var detaljerade och av ansenlig karaktär. Något skäl att misstro I.Å och dennes uppgifter ansåg inte föreligga. I.Å hade istället enligt TR varit varsam i uttalandena kring R.Å:s skuld. Hennes uttalanden ansåg TR även få stöd av den övriga muntliga bevisning som hade framförts. De uttalanden som R.Å hade gjorde menade TR i allmänhet var att se som undanflykter. Det hade enligt TR:s uppfattning inte funnits något uppenbart skäl för R.Å att befinna sig i närheten av I.Å:s hem och TR ansåg inte det utgjorde en tillfällighet att parterna hade påträffat varandra så som klargjorts i den utredning som framförts. R.Å:s handlandet var till följd av detta enligt TR att se som totalt 12 överträdelser av det gällande kontaktförbudet, den trettonde överträdelser ansågs inte styrkt och ogillades därför. R.Å:s agerandet var enligt TR att se som ett sätt att förfölja och kontrollera I.Å. Detta upprepade beteende ansågs ha skett på ett närgånget sätt vilket ansågs ha kränkt I.Å:s integritet. TR ansåg att R.Å hade gjort sig skyldig till olaga förföljelse.

Målet överklagades till HovR varit R.Å yrkade på en friande dom. Inledningsvis konstaterade HovR att de la samma tilltro till den muntliga bevisning som TR gjort, att de anslöt sig till TR uppfattning om att det inte kunde ses som en tillfällighet att R.Å har påträffat I.Å så som angetts samt att R.Å inte hade haft någon anledning att befinna sig i anslutning till I.Å. Dock konstaterade HovR att det meddelade kontaktförbudet som gällt hade utgjort ett ordinärt och inte ett utvidgat. Något förbud att befinna sig i närheten av

I.Å hade sålunda inte förelegat. Till följd av detta ogillade HovR sex av de 12 åtalade överträdelserna. De övriga sex överträdelserna var dock att se som överträdelser i enlighet med det gällande kontaktförbudet. Ett uttalande som R.Å hade gjort var även att se som olaga hot. Eftersom överträdelserna enligt HovR inte var att se som ringa utgjorde de straffbara överträdelser. Detta upprepade beteende var enligt HovR att se som närgånget, obehagligt och oönskat av I.Å. Med anledning av detta beteende ansåg HovR att R.Å hade förföljt I.Å. Dessa gärningar hade enligt HovR skett upprepat och därigenom kränkt I.Å:s integritet. Följaktligen ansåg även HovR att R.Å skulle dömas för olaga förföljelse.

5.4 Svea Hovrätt B1075-12 och B1099-12 dom meddelad 2012-04-02

E. H åtalades för olaga förföljelse med anledning av att han ansågs ha ofredat och hotat S.B samt vid tre tillfällen överträtt det kontaktförbud som gällt i förhållande till S.B.

I TR framgick att parterna inledde ett samboförhållande i början 2010 men hade under slutet av 2010 separerat. Fram till sommaren 2011 hade förhållandet på nytt upptagits flera gånger. Den 17 oktober 2011 hade S.B sms:at E.H och meddelat honom att hon inte ville ha mer kontakt med honom. S.B anmälde E.H för ofredande samt olaga hot efter att han under perioden 16-27 oktober 2011 hade sms:at och ringt henne ett flertal gånger. E.H meddelades ett ordinärt kontaktförbud den 3 november 2011. En kort tid efter detta hade parterna träffats och umgåtts. Vid något tillfälle ska någon typ av intimt umgänge ha förekommit. Enligt S.B var dessa kontakter önskvärda. Vid några tillfällen hade hon även själv kontaktat E.H. Under denna period fick S.B reda på att hon var gravid men valde att göra abort. Till en början hade hon inte berättat något för E.H men efter att E.H flera gånger hade frågat så berättade S.B. Enligt E.H blev han illa berörd och hade velat tala ut med S.B. S.B ville dock vara ifred. Den 16 november 2011 hade S.B meddelat E.H att hon önskade få vara ifred. Under perioden 17 till och med den 22 november 2011 försökte E.H ett flertal gånger ta kontakt med S.B.

E.H förnekade åtalet om olaga förföljelse och de brott åtalet grundades på. E.H bekräftade dock att han var införstådd med innebörden av kontaktförbudet. TR konstaterade att E.H hade gjort sig skyldig till ofredande på grund av de gärningar som skett mellan 16-26 oktober. Åtalet för olaga hot ansåg TR inte vara styrkt och ogillas. TR konstaterade att parterna hade haft ett stormigt förhållande där S:B hade haft svårt besluta sig huruvida hon vill ha kontakt med E.H eller inte. Av den anledningen ansågs E.H haft anledning att felbedöma S.B och hennes inställning. TR menade att E.H särskilt hade haft anledning att misstolka S.B inställning till deras förhållande under början av november, vilket utgör den period som parterna hade umgåtts och som uteslöts från åtalet.

TR konstaterade att E.H och S.B efter kontaktförbudets utfärdande hade träffats med samtycke från S.B. Enligt TR borde dock E.H, efter S.B:s uttalande den 16 november, förstått att hon inte längre ville ha kontakt med honom. Då E.H ansågs ha haft ett stort intresse av att komma i kontakt med S.B menade TR att de kontakter som hade gjorts inte kunde ha skett av en tillfällighet. Eftersom E.H hade sökt upp S.B mot hennes vilja och för att det förelegat ett kontaktförbud ansågs handlandet utgöra överträdelser av kontaktförbudet. Det handlade enligt TR om ganska många kontakter vilka vidtagits under en kort tid, detta var att se som upprepat och det borde E.H ha begripit. TR ansåg att E.H hade gjort sig skyldig till ofredande samt flera överträdelser av kontaktförbudet. Enligt TR var det påtagligt att dessa gärningar på ett upprepat sätt kränkt S.B:s integritet. TR dömde E.H för olaga förföljelse.

Domen överklagades till HovR vari E.H yrkade att åtalet helt skulle ogillas. HovR konstaterade dock endast att de gjorde samma bedömning avseende E.H:s skuld som TR hade gjort. Dock ansåg HovR att E.H även hade gjort sig skyldig till olaga hot. Denna gärning tillsammans med de övriga ansågs konstituera olaga förföljelse. HovR fastslog TR dom om olaga förföljelse.

5.5 Göta Hovrätt B559-13 dom meddelad 2013-11-28

A.E åtalades för olaga förföljelse mot M.E. Den olaga förföljelse ansågs konstitueras av tre fall av ofredanden under slutet av 2011, misshandel den 13 januari 2012 samt överträdelser av det gällande kontaktförbudet under perioden 21 december 2011 till och med 14 mars 2012. A.E erkände ofredandena men nekade till åtalet om olaga förföljelse samt misshandel. Av utredningen i TR framgick att A.E efter att ha meddelats ett kontaktförbud den 21 december 2011 flera gånger hade kontaktat M.E genom att skicka mängder av sms och mail samt besökt M.E i hennes bostad under tiden från 21 december 2011 fram till 14 mars 2012. Enligt uttalanden från M.E blev paret, trots kontaktförbudet tillsammans igen och hade under en veckas tid i januari 2012 ett förhållande. Även under sommaren 2012 återupptogs kontakten på M.E:s initiativ. Enligt M.E hade hon hela tiden varit osäker på hur hon vill ha det. Fram till och med september 2012 umgicks paret några gånger. A.E uttalade att han hade kontrollbehov, var svartsjuk och hade flera gånger kontaktat M.E trots att hon hade sagt ifrån. Efter att paret blev tillsammans i januari igen och efter att M.E hade sagt att avsikten inte hade varit att det skulle bli ett kontaktförbud anförde A.E att han hade struntat i kontaktförbudet. I februari hade dock polisen sagt till honom att respektera förbudet.

TR konstaterade att parterna hade gjort i princip samma uttalanden angående A.E:s kontakter och att dessa hade skett trots att M.E meddelat att de inte var önskvärda. Detta var uppgifter som fick stöd av övrig utredning. Enligt TR hade A.E gjort sig skyldig till ofredandena samt överträdelser av

kontaktförbudet. Misshandeln ogillas. TR konstaterade att gärningarna utgjorde en upprepad kränkning M.Es integritet och slog därför fast att A.E:s handlande utgjorde olaga förföljelse.

Målet överklagades till HovR vari A.E yrkade att åtalet om olaga förföljelse skulle ogillas och att HovR istället skulle döma honom för ofredande samt överträdelser av kontaktförbud. HovR anförde att A.E hade gjort sig skyldig till ofredande på så sätt som TR dömt och att han även hade gjort sig skyldig till överträdelser av kontaktförbudet. HovR konstaterade att M.E under en viss period trots det gällande kontaktförbudet hade tillåtit umgänge. Detta menade HovR skulle resultera i att A.E under denna period inte hade gjort sig skyldig till överträdelser. Dock ansågs A.E ha gjort sig skyldig till överträdelser genom att tiden före samt efter perioden då samtycke hade förelegat kontaktat M.E. HovR ansåg att A.E:s handlande utgjorde ett en kränkning av M.Es integritet förelåg och att den vara upprepad. Detta bedömdes utgöra olaga förföljelse.

5.6 Svea HovR B8881-13 dom meddelad 2013-12-18

F.R hade ålagts ett ordinärt kontaktförbud gällande från och med den 28 juni 2012. Åklagaren åtalade F.R för att upprepat ha överträtt det meddelade kontaktförbudet genom att den 14 september kontakta C.T på dennes jobb, under 14 september-27 november sökt upp C.T vid dennes hem, den 25 september till 27 november sms:at och ringt C.T samt 27 november ringt, mailat samt frågat efter C.T på dennes jobb. Åklagaren yrkade på att detta var att se som olaga förföljelse.

F.R förnekade brott men medgav vissa handlingar. Enligt F.R hade parterna haft viss ömsesidig kontakt med varandra. F.R hade varit införstådd med det gällande kontaktförbudet och betydelsen av det. I TR anförde C.T att hon hade haft mycket känslor för F.R, att han hade ringt henne vid flera tillfällen men att även hon hade ringt upp honom. Parterna hade haft kontakt via Facebook och hade vid ett tillfälle i augusti umgått och hade då haft sex. Efter dessa tillfällen hade C.T påtalat för F.R att kontaktförbud gällde och att de därför inte kunde träffas mer. Vid F.R:s födelsedag hade dock C.T gratulerat honom. De överträdelser som hade skett efter dessa händelser, alltså efter augusti 2012, valde C.T att anmäla till polisen. F.R anförde i TR att C.T själv hade kontaktat honom vid några tillfällen. Han ansåg att C.T inte i tillräcklig grad hade klargjort att hon inte ville ha någon mer kontakt med honom utan han trodde att de skulle gå försiktigt fram med förhållandet. F.R menade att båda parterna flera gånger hade brutit mot kontaktförbudet.

TR konstaterade att det var styrkt att F.R i enlighet med åtalet flera gånger hade kontaktat C.T. Detta hade F.R enligt TR varit medveten om vilket därigenom var att se som överträdelser av kontaktförbudet. TR påtalade att gärningarna var för sig inte kunde definieras som särskilt svårartade. Dock på

grund av dess regelbundenhet och intensitet ansåg TR att handlandet var att se som en upprepad kränkning av C.T integritet och därigenom hade F.R gjort sig skyldig till olaga förföljelse.

I HovR yrkade F.R på en friande dom. HovR konstaterade att parterna, så som framgått i TR, hade haft kontakt med varandra trots kontaktförbudet. Dessa ömsesidiga kontakter menade HovR låg nära de åtalade överträdelser som hade skett den 14 september. HovR ansåg därför att F.R inte kunde anses medveten om att C.T inte hade velat ha kontakt med honom vid denna tiden. Dessa kontakter var därför enligt HovR att se som ”klart ursäktliga” och därigenom att se som ringa och inte straffrättsligt grundade. De överträdelser som ansågs ha skett vid C.T bostad menade HovR utgjorde en ringa överträdelse eftersom det inte gått att motbevisa R.Å:S uttalande om I.Å:s dotter hade kallat dit honom. De övriga överträdelserna ansåg HovR, i likhet med TR konstituerade olaga förföljelse.

5.7 NJA 2007 s. 675

M.V hade meddelats ett utvidgat kontaktförbud. M.V hade i TR yrkat på att domstolen skulle pröva huruvida korrekta grunder hade förelegat vid meddelandet av kontaktförbudet. Vid tiden för rättens prövning hade kontaktförbudet upphört att gälla vilket gjorde att TR ansåg att en omprövning av förbudet inte kunde göras. TR menade dock att man kunde begrunda vad den kontaktförbudsgrundade risken i fallet hade utgjort. M.V:s möjligheter att leva ett vanligt liv ansågs av TR ”högst väsentligt” hade avgränsats genom förbudet. TR ansåg M.V skyldig till två överträdelser.

M.V överklagade den fällande domen till HovR. Prövningstillstånd meddelads dock inte varefter M.V överklagade till HD och yrkade på ett prövningstillstånd till HovR. M.V framhöll i HD att kontaktförbudet hade meddelats på icke lagligen grundade faktorer. Ett framhållande gjorde även om att TR i samband med åtalet om överträdelserna borde ha prövat giltigheten av kontaktförbudet. HD anförde att tillämpandet av 24§ kontaktförbudslagen grundas på uppfattningen om att det kontaktförbud som ligger till grund för överträdelserna är korrekt utfärdat. Det förutsätts således enligt HD att förbudet är korrekt utfärdat i de fall en rättslig prövning har gjorts och det därefter blir föremål för ett åtal om överträdelser i enlighet med 24§ kontaktförbudslagen. HD menade att det borde strida mot straffrättens grundläggande principer att lägga ett kontaktförbud som kan anses oriktigt grundat eller oklart utformat till grund för ett åtal om en överträdelse. Enligt HD borde den domstol som ska pröva överträdelserna, i de fall omständigheter indikerar på att ett kontaktförbud inte borde ha tillhandahållits eller getts en annan form, även pröva kontaktförbudets giltighet. HD konstaterade att någon prövning av kontaktförbudet trots TR tvivelaktiga inställning till förbudets existens inte hade skett. HD ansåg därför att TR utan hinder vid ett sådant förhållande borde ha kunnat pröva förbudets. Av den anledningen borde HovR enligt HD ha tagit upp och prövat överklagandet.

5.8 En kommentar av rättsfallen

Som vi sett ovan finns det i alla hovrättsavgörandena ett sedan tidigare meddelat kontaktförbud vilket, bland annat på grund av överträdelse, konstituerar olaga förföljelse. Ser man på de två första hovrättsavgörandena har överträdelser gjorts som inte på något sätt varit önskvärt av skyddspersonen. I dessa fall tycks således kontaktförbudet vara motiverat då inget tyder på att förhållandet mellan parterna har ändrats och då skyddspersonen har varit tydlig med att kontakter inte har varit önskvärt. Gemensamt för de tre andra hovrättsavgörandena är att ömsesidiga kontakter mellan parterna har skett trots det gällande kontaktförbudet. Vissa av kontakterna hade således varit önskvärda från skyddspersonen.

I mål B559-13 konstaterades att parterna umgåtts och att detta vid vissa tillfällen hade skett med samtycke och att det därför inte skulle utgöra några överträdelser. På vilka grunder ansvarsfriheten bygger på uttalas det inget om. Vi vet således inte om överträdelsen utgör ett ringa fall eller om ansvarsfriheten grundar sig på att kontakten anses ”uppenbart befogad”. I mål B8881-13 angavs att de överträdelser som hade skett med samtycke inte utgjorde överträdelser. Dessa överträdelser ansågs istället ”klart ursäktliga” vilket borde utgöra överträdelser som omfattas av det i 24§ stycke 2 kontaktförbudslagen stadgade undantaget, alltså en ringa överträdelse. I mål B1075-12, B1099-12 diskuterades överhuvudtaget inte betydelsen av att kontakter med samtycke från skyddspersonen hade skett.

I avgörandena bedömer domstolen de samtyckesbaserade överträdelserna på olika sätt. Detta tyder enligt mig på att viss otydlighet och svårhanterbarhet föreligger avseende hur sådana överträdelser ska bedömas. Klart är alltså att viss otydlighet föreligger om vad som utgör ringa överträdelser och vad som utgör en uppenbart befogad kontakt. Intressant att framhålla är att det inte i något av dessa avgörande diskuteras det undantag som anges i 1§ stycke 4 kontaktförbudslagen, alltså kontakter som anses uppenbart befogade. Detta är intressant med anledning av, som vi sett ovan, att det i förarbeten anges att sådana kontakter kan utgöras av kontakter som sker med skyddspersonens medgivande.

Konstaterande kan således göras om att ett glapp förekommer genom att domstolen inte på ett enhetligt sätt vet hur de ska hantera den situation som uppstår då ömsesidiga kontakter har skett. Av dessa tre hovrättsavgörande kan man även konstatera att då kontakten inte har varit önskvärd från den skyddsvärda så utgör kontakten en överträdelse vilket, om den inte anse ringa, utgör ett brott. Det man enligt mig således kan ställa sig frågande till är om ett brott ska grunda sig på skyddspersonens önskan av kontakt eller om det krävs mer objektiva grunder.

En klar och konkret risk måste föreligga för att ett kontaktförbud ska existera. Omprövningar ska ex officio göras av åklagaren i de fall omständigheterna för detta förbud har ändrats. I dessa fall ska hävning eller ändring av förbudet göras om åklagaren anser att det behövs exempelvis för att den grundläggande

riskerna inte längre föreligger. Huruvida en omprövning har skett i de tre ovan särskilt berörda fallen uttalas det inget om och framgår i övrigt inte heller. Fallen tyder dock enligt mig på att så inte har skett. Som ovan påpekats har Brå framhållit att den vanligaste orsaken till att ett kontaktförbud hävs är för att otillåtna kontakter mellan parterna har skett. Efter vad som framgår av utredningarna i de tre hovrättsavgörandena kan man ifrågasätta huruvida det har funnits en konkret och klar risk för brott, trakasserier eller förföljelse i dessa fall som därigenom kan motivera förbudet. Enligt mig föreligger det i dessa fall inte en sådan risk som gör det motiverat att bibehålla ett kontaktförbud. Eftersom någon konkret risk enligt mig inte i dessa fall föreligger menar jag att om en omprövning hade skett i så är sannolikheten ganska stor att förbudet hade upphävts. Om så hade skett hade några överträdelser inte förelegat och därigenom är sannolikheten stor att förutsättningar för att åtala för olaga förföljelse inte hade funnits.

Intressant att framhålla är även det faktum att domstolen inte uppmärksammar innebörden av att kontakter faktiskt har skett mellan parterna och ifrågasätter förbudens giltighet, överträdelserna och således även den olaga förföljelsen. Dock är det av vikt att framhålla att för att rätten ska pröva ett kontaktförbud krävs enligt 14§ att en begäran om detta sker. Detta torde härigenom innebära att en rättslig prövning av det meddelade kontaktförbudet där överträdelserna utgör grunden i åtalet om olaga förföljelse inte sker om inte någon av parterna sedan tidigare har begärt det. Om en domstolsprövning hade begärts och kommit till stånd är dock sannolikheten enligt mig stor att de hade ansett att förbudet inte var lagligen grundat. Detta hade i sin tur resulterat i att de tilltalade inte hade gjort sig skyldiga till överträdelser av kontaktförbudet och därmed är det också tveksamt till att de hade gjort sig skyldiga till olaga förföljelse.

Det är i detta sammanhang som HD:s avgörande särskilt blir intressant. HD uttalade att om omständigheter indikerar på att ett kontaktförbud inte borde ha meddelats eller ha getts en annan utformning så torde den domstol som ska pröva åtalet för överträdelserna även kunna pröva kontaktförbudets giltighet. Att lägga ett bristfällande eller felaktigt kontaktförbud till grund för en prövning av överträdelser menade HD kan strida mot straffrättens grundläggande principer. Att således i fallen ovan inte beakta det faktum att den grundläggande risken är ifrågasättbar och lägga detta förbud till grund för en fällande dom torde därigenom enligt mig stå i strid med rätts säkerheten. Av vikt att framhålla är dock att förbudspersonen i avgörandet från HD tidigare hade begärt att en rättslig prövning av förbudet skulle ske. Någon sådan begäran gjordes i de tre hovrättsavgörandena inte, eller framgår i vart fall inte, en faktor som i sig är intressant. Om yrkande hade skett torde domstolen, i enlighet med NJA 2007 s. 675 ha prövat existensen av förbudet. Om så hade skett menar jag att risken är stor att domstolen hade kommit fram till att grund för förbud inte hade ansetts föreligga. Därigenom är det tveksamt om grund för ett åtal om olaga förföljelse hade förelegat.²⁴⁹

²⁴⁹ Ytterligare diskussion kring de ovan nämnda rättsfallen görs i analysavsnittet.

6 Förbud utan risk kan ge fällande dom

6.1 Brottbekämpande vs rättssäkerhet

Straffprocessen beskrivs som brottbekämpande med anledning av att det är i denna process som frågan om straffansvar klarläggs vid ett påstående om ett begånget brott. I förhållande till detta brottbekämpande syfte finns rättssäkerhetsaspekten. Låter man det brottbekämpande vara det centrala finns en risk att rättssäkerheten sätts i gungning. På samma vis förhåller det sig i ett motsatsförhållande.²⁵⁰

För att en åtalad person ska kunna dömas till ansvar för en utförd handling krävs att skulden är ”ställd utom rimlig tvivel”. Detta krav gäller sedan ett uttalande från HD i NJA 1980 s. 725. Det får således inte finnas någon befogad ovisshet angående denne skuld. Detta innebär att gärningspersonen inte ska anses ansvarig om det finns möjligheter att händelsen gått till på annat sätt än vad som anförs.²⁵¹ Det är åklagaren som åläggs denna bevisbörda. Att den åtalade personen ska belastas med att bevisa sin oskuld har utifrån rättssäkerhetsprincipen inte ansetts berättigat.²⁵² Domstolen bör hellre fria än fälla i de fall någon form av tvivel angående gärningspersonens skuld förekommer. Den latinska formuleringen ”*in dubio mitius*”²⁵³ ger uttryck för detta.²⁵⁴

Den grundläggande tanken med det höga beviskravet som gäller är att man i en rättsstat inte kan godta fällande domar som är oriktiga. För att således minimera denna risk åläggs åklagaren detta beviskrav. Att gärningspersoner till följd av detta beviskrav blir friade är därigenom något man får acceptera för att undvika fällande domar som anses oriktiga. I RB finns det ingen konkret bestämmelse som befäster denna princip utan detta härstammar från den oskyldighetspresumtion som anges i artikel 6 EKMR.²⁵⁵

Anta att en person har meddelats ett kontaktförbud och detta inte kan anses uppfylla kontaktförbudslagens grundläggande krav på risk i förhållande till skyddspersonen. Anta också att något yrkande om en rättslig prövning enligt 14§ kontaktförbudslagen innan eller i samband med ett åtal om olaga förföljelse inte har skett.²⁵⁶ Om ett yrkande hade gjorts är det utifrån NJA

²⁵⁰ Lindell, Bengts, Eklund, Hans, Asp, Petter och Andersson, Torbjörn, *Straffprocessen*, Iustus Förlag, Uppsala 2005, s. 20.

²⁵¹ Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik, Heuman, Lars, *Rättegång IV*, uppl. 7, Norstedts Juridik, Stockholm 2010, s. 152; JK:s rättssäkerhetsprojekt 2006, s. 41.

²⁵² Wennberg 2011, s. 21.

²⁵³ ”Tvivel till det mildare”; Leijonhufvud och Wennberg 2009, s. 30.

²⁵⁴ Leijonhufvud och Wennberg 2009, s. 30.

²⁵⁵ Ekelöf, Edelstam och Heuman 2010, s. 150-151.

²⁵⁶ Jfr ovan nämnda hovrättsfall.

2007 s. 675 klarlagt att domstolen torde pröva kontaktförbudet. Med om så inte har skett uppstår frågan huruvida domstolen vid den rättsliga prövningen kan tänkas ha något ansvar att pröva kontaktförbudets existens i förhållande till de överträdelse som konstituerar den olaga förföljelsen. Till följd av detta avser detta kapitel att undersöka och besvara frågan huruvida det kan finnas något ansvar för domstolen att vid prövningen av den olaga förföljelsen även pröva giltigheten av det kontaktförbud som den olaga förföljelsen grundas på.²⁵⁷

6.2 Rättssäkerheten i rättsprocessen

En kontradiktorisk process bygger på en agerande partskonstellation. En kontradiktorisk straffrättslig process benämns ackusatorisk.²⁵⁸ Detta innebär att rättsprocessen innehar en tvåpartskonstellation med de inblandade parterna på ena sidan och domstolen på den andra. I JK:s tillsynsprojekt uttalar projektgruppen att domstolens uppgift i den ackusatoriska konstellationen är mer kontrollerande än framställande. Domstolen granskar således främst om det brott som åklagaren har åtalat den misstänkte för är bevisat genom de omständigheter som åklagaren framlägger till stöd för åtalet. En ”kvalitetssäkring” av det åtal som framlagts samt den utredning åtalet bygger på anförs sålunda vara domstolens främsta uppgift.²⁵⁹

Kvalitetssäkringsfunktionen motiveras enligt projektgruppen främst utifrån en rättssäkerhetsaspekt. Följaktligen är det domstolen som i sista hand ska kunna garantera att rättssäkerheten vidmakthålls och bevaras. Att detta görs är både av vikt i det enskilda fallet men även för det allomfattande rättsliga hanterandet. De krav som domstolen sålunda ställer på den vidtagna utredningen får således betydelse för det arbete som åklagarna och polisen före ett åtal vidtar. På så vis kan en oengagerad domstolsinställning i förhållande till utredningskravet resultera i att åklagarna förslappar sin utredning. Domstolsprocessens rättssäkerhetsfunktion innebär följaktligen även att ställa krav på kvalitén på den utredning och den hantering som vidtas av rättens aktörer.²⁶⁰

En talan om ett begånget brott väcks av åklagaren genom en stämningsansökan.²⁶¹ Åklagaren ska i stämningsansökan i enlighet med 45 kap. 4§ RB uppta vissa angivna punkter. I bestämmelsens punkt 3 anges att den brottsliga gärningen tillsammans med bland annat andra omständigheter som karakteriserar den gärning åklagaren anser den tilltalade har gjort sig skyldig till ska upptas, det vill säga de faktiska förhållandena eller ”rättsfakta”. Ett angivande av åtalets grunder ska följaktligen göras i

²⁵⁷ Detta avsnitt avser inte att uttömmande beskriva processrätten och rättssäkerheten i domstolsprocessen, endast de huvudsakliga möjligheterna kommer att upptas.

²⁵⁸ Ekelöf, Per Olof och Edelstam, Henrik, *Rättegång I*, Norstedts Juridik, uppl. 8, Stockholm 2002, s. 70.

²⁵⁹ JK:s rättssäkerhetsprojekt 2006, s. 35-36.

²⁶⁰ JK:s rättssäkerhetsprojekt 2006, s. 36.

²⁶¹ 45 kap. 1§ RB.

stämningens ansökan. Av gärningsbeskrivningen måste det också framgå de faktiska omständigheter som passar samman med rekvisiten i den straffrättsligabestämmelsen som handlingen anses utgöra.²⁶² Det krävs dock inte att rättsfakta som är till fördel för gärningspersonen åberopas för att dessa ska bli föremål för rättens prövning. Detta hör ihop med principen om att felaktiga straffrättsligadomar ska undvikas. Detta gäller dock inte för rättsfakta som är till nackdel till denne. För att sådana ska få prövas krävs ett åberopande.²⁶³ För att en gärning ska definieras som olaga förföljelse krävs bland annat att gärningspersonen har förföljt brottsoffret genom att mot denne har begått de brott som upptas i bestämmelsen. I stämningens ansökan ska således åklagaren bland annat definiera vilka brott det är som har konstituerat den olaga förföljelsen. I de fall den olaga förföljelsen har bestått av överträdelse av kontaktförbud är det följaktligen överträdelserna som ska definieras. Frågan huruvida det meddelade kontaktförbudet är korrekt utfärdad berörs därigenom inte i förhållande till åtalet för den olaga förföljelsen.

Den gärningsbeskrivning som enligt 45 kap. 4§ RB ingivits av åklagaren är det som är styrande i rättsprocessen.²⁶⁴ Det är denna som ska avgränsa det domstolen ska döma över och den slutliga domen ska motsvara det som stadgas i gärningsbeskrivningen. Domstolen gör sig skyldig till rättegångsfel i fall de skulle gå utöver och pröva något annat än vad som stadgas i gärningsbeskrivningen.²⁶⁵ Om åklagarens åtal således bygger på överträdelse av ett meddelat kontaktförbud som grund för olaga förföljelse är det därmed dessa omständigheter som domen ska grundas på.

Utgångspunkten för en domstols kvalitetssäkring är enligt projektgruppen i JK:s tillsynsprojekt att rätten får information om vad som förekommit i förundersökningen. Denna information erhålls bland annat genom att förundersökningsprotokollet i samband med åklagarens åtal enligt 45 kap. 7§ RB inlämnas till rätten. Information erhålls även i samband med huvudförhandlingen då utredning och omständigheter framhålls av parterna.²⁶⁶ I förarbetena till 45 kap. 7§ RB uttalas att syftet med att domstolen i förväg ska få ett förfogande över handlingarna i målet är för att de ska kunna undersöka så att förundersökningen är tillfredsställande utförd samt för att kunna avgöra huruvida det krävs vidare förberedelser innan huvudförhandlingen. Genom att rätten får tillgång till det material som förekommer i förundersökningen kan bland annat målets svårigheter identifieras. På så vis kan huvudförhandlingen koncentreras till det mest väsentliga. Huruvida domstolen i förväg ska studera förundersökningen har dock enligt förarbetena varit en omtvistad fråga.²⁶⁷ Rätten torde dock enligt Ekelöf innan en huvudförhandling äger rum undersöka

²⁶² Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik och Pauli, Mikael, *Rättegång V*, uppl. 8, Norstedts Juridik, Stockholm 2011, s. 176-177.

²⁶³ Ekelöf, Per Olof, *Rättegång II*, uppl. 8, Norstedts Juridik, Stockholm 2009, s. 130.

²⁶⁴ Se 30 kap. 3§ BrB.

²⁶⁵ Elwing, Carl M, Wallén Per-Edwin och Aspelin, Erland, *Brott och brottmål*, uppl. 7, Norstedts Juridik, Stockholm 1993, s. 133-134.

²⁶⁶ JK:s rätts säkerhetsprojekt 2006, s. 44.

²⁶⁷ Prop. 1986/87:89, s. 99-100.

förundersökningsprotokollet. Rätten kan därigenom vara förberedd på vilken typ av problem bevismaterialet kan ge upphov till. Dock tycks domare nuförtiden anse att någon närmare granskning av förundersökningsprotokollet endast undantagsvis ska ske.²⁶⁸

Processrättsliga bestämmelser som medför att domstolen på egen hand ska eller får agera i en rättsprocess kan härledas från den så kallade officialprincipen. Denna princip har i brottmål en mer central betydelse än vid tvistemål. Detta gäller med anledning av den skyddsaspekt som gäller i förhållande till gärningspersonen.²⁶⁹ Åklagaren kan enligt 45 kap. 11§ RB exempelvis åläggas att komplettera förundersökningen. Detta bör enligt uttalanden i förarbetena dock endast ske om det är absolut nödvändigt.²⁷⁰ Om det krävs för att ett brottmål ska kunna förberedas tillräckligt kan ett sammanträde enligt 45 kap. 13§ RB hållas. Vid detta förberedande sammanträde kan exempelvis förtydliganden av parternas talan göras. I samband med detta kan det även bli uppenbart att finns behov av en komplettering av förundersökningen. Förberedande sammanträdanden ska dock som regel endast göras vid brottslighet som definieras som svårartad eller betydande.²⁷¹

Enligt 46 kap. 4§ stycke 2 RB föreskrivs en utredningsskyldighet för domstolen. Enligt denna bestämmelse ska rätten tillförsäkra att målet blir så pass utträtt som ”dess beskaffenhet kräver”. Med hjälp av anmärkningar och förfrågningar, så kallad materiell processledning, ska rätten försöka avlägsna i målet föreliggande brister och oklarheter. Omständigheter som kan omfatta domstolens materiella processledning är bland annat bevisfrågor såsom bevisbörda och beviskrav, yrkanden samt rättsfakta. Med anledning av att rätten i brottmål är bunden av de rättsfakta som åberopats av åklagaren är det vid den materiella processledningen detta är som är av central betydelse att utreda.²⁷²

Den utredningsskyldighet som existerar för domstolen gäller både i det förberedande stadiet, alltså före en huvudförhandling, samt under huvudförhandlingen. Förekomsten av offentliga försvarare i kombination med skickliga åklagare medför enligt uttalanden i förarbetena att domstolen i regel inte behöver vara lika aktiv i det arbetet. Mycket av det förberedande arbetet görs och är tillfredsställande utrett via förundersökningen. Utsikten för att en brottmålsutredning avseende gärningspersonens straffrättsliga ansvar blir tillfredsställande utrett är således goda. Till följd av detta är det i regel tillräckligt att domstolen gör en generell inspektion av förundersökningsmaterialet i samband med att åtal väcks.²⁷³

²⁶⁸ Ekelöf, Edelstam och Pauli 2011, s. 182-183.

²⁶⁹ Lindell mfl. 2005, s. 26; Se även Ekelöf och Edelstam 2002, s. 69.

²⁷⁰ Prop. 1986/87:89, s. 109.

²⁷¹ Ekelöf, Edelstam och Pauli 2011, s. 184; Se även prop. 1986/87:89, s. 232.

²⁷² Lindell mfl 2005, s. 216-217.

²⁷³ Prop. 1986/87:89, s. 108-109 och 234.

Med anledning av att rätten anses ha det sista ansvaret för målets fullständighet framhålls i förarbetena behovet av att kunna utföra viss processledning. Departementschefen påpekar att det från domstolens sida kan fordras mer utredningsåtgärder angående den tilltalades ansvar i de fall det rör sig om ett svårare brottmål. Om otydligheter i parternas yrkanden och åklagarens gärningsbeskrivning föreligger ska domstolen för att erhålla klarhet i detta ställa kompletterande frågor. Omfattningen av processledningen menar departementschefen ska lösas i praktiken. Med anledning av att en domstol kan frikänna den åtalade på icke åberopade grunder anförs i förarbetena att materiell processledning i förhållande till denne är mer godtagbar än om det sker till gagn för åklagaren.²⁷⁴

Angående omfattningen på domstolens materiella processledning har det sedan länge funnits delade meningar kring. I förarbetena uttalas det att detta är en av processrättens mest omdebatterade fråga. Några klagörande motivuttalanden eller tydliga regler om detta existerar inte heller vilket gör att något klart svar inte går att finna. Istället har förekomsten av detta lämnats till den enskilde domaren att avgöra.²⁷⁵ Ett skäl som vissa anför till ett restriktivt brukande av den materiella processledningen är att den åtalade kan få känslan av att domaren är på åklagarens sida. Andra menar att allt för höga krav ställs på försvararen och åklagaren om domstolen inte har möjlighet att vidta materiell processledning.²⁷⁶ Innebörden av begreppet ”beskaffenhet kräver” i 46 kap. 4§ stycke 2 RB är således inte helt klarlagt. Enligt projektgruppen i JK:s rapport ger dock begreppet en möjlighet till varierande bedömning av kravet på den föreliggande utredningsskyldigheten.²⁷⁷

Projektutredarna i JK:s tillsynsrapport menar att det åligger domstolen att observera förekomsten av brister i utredningen som har betydelse för den tilltalades skuld och rättssäkerheten. Förekommer någon typ av brist i något avseende är det domstolens ansvar att dessa inte leder till en felaktig fällande dom. Till följd av detta finns bland annat ett behov av att rätten undersöker det material som erhålls i förundersökningsprotokollet för att därigenom undersöka huruvida materialet anses tillfredsställande. Skälet till detta menar de är att ett bristfälligt material, där bristerna hade kunnat uppdagas vid en närmare granskning, aldrig får ligga till grund för en fällande dom. Projektutredarnas gör gällande att då brister förekommer ska rätten se till att åtgärder vidtas för att eliminera dessa. I annat fall menar de, ska åtalet ogillas.²⁷⁸

²⁷⁴ Prop. 1986/87:89, s. 109-110.

²⁷⁵ Prop. 1986/87:89, s. 103-104.

²⁷⁶ Ekelöf, Edelstam och Pauli 2011, s. 200-201.

²⁷⁷ JK:s rättsäkerhetsprojekt 2006, s. 46.

²⁷⁸ JK:s rättsäkerhetsprojekt 2006, s. 465 och 488.

7 Analys och avslutning

7.1 Analys

7.1.1 Inledning

Inledningsvis kan konstateras att det nu presenterade rättsliga område inte är helt lätt att hantera. Rättsområdet kan minst sagt definieras som komplext och en hel del svårhanterbara situationer kan som i ovan nämnda rättspraxis visat uppstå. I detta avslutande kapitel avses att knyta ihop och kommentera den deskriptiva informationssäck som ovan presenterats. Syftet är att diskutera, analysera samt redogöra för de åsikter, funderingar och sammanfattande slutsatser som vuxit fram avseende de i inledningen framförda frågeställningarna. Analysen är konstruerad med utgångspunkt i de inledande frågeställningarna och den disposition som har följt uppsatsen.

7.1.2 Den olaga förföljelsen

Olaga förföljelsen är ett relativt nytt brott och upptogs i BrB först år 2011. Det bakomliggande syftet med bestämmelsen som behandlar det nu straffbelagda stalkningbeteendet är enligt förarbetena att samla upp de brottsliga gärningar som var och en för sig själva inte kan anses särskilt allvarliga, som därav inte kan bestraffas särskilt hårt, men då de vidtas på ett systematiskt sätt upplevs som mycket påträngande och skrämmande. De brott som har ansetts karaktärisera ett stalkningbeteende är de brott som har valts att tas med i bestämmelsen. Tanken är således att då de brott som upptas i bestämmelsen vidtas på ett systematiskt sätt ska de kunna sammanföras till det svårare brottet olaga förföljelse. Syftet med denna typ av lagstiftningsteknik är som ovan nämnt således att kunna spegla allvaret i det systematiska beteende som stalkning innebär och därigenom generera en hårdare bestraffning.

Två kvalificerande rekvisit uppställs. För det första ska gärningspersonen anses ha förföljt någon annan genom att mot denne begå de brott som i bestämmelsen räknas upp. Förföljelsen utgörs således av att gärningspersonen begår flera brott mot en och samma person. Hur många brottsliga gärningar det krävs för att handlandet ska definieras som en förföljelse är inte helt klart. Enligt förarbetena ska en bedömning göras från fall till fall. Klart är dock att det krävs minst två vidtagna brottsliga gärningar för att handlandet ska kunna definieras som förföljelse. Vilken typ av brottslighet som gör att det ”räcker” med två fall av brottsliga gärningar uttalas det inget om. Det krävs inte att förföljelsen rör sig om flera olika brottstyper. Till följd av det kan förföljelsen även kunna bestå av en och samma brottstyp. Det innebär enligt min uppfattning att det är fullt möjligt att två fall av exempelvis olaga hot kan konstituera olaga förföljelse.

För det andra ska de gärningar som konstituerat förföljelsen utgöra ett ”*led i en upprepad kränkning av den utsattes integritet*”. För bedömningen av detta rekvisit läggs vikt vid allvaret i de vidtagna gärningarna. I de fall gärningarna är av svårartad karaktär krävs färre gärningar än då de är av mer bagatellartad karaktär. Eftersom domstolen vid denna prövning lägger vikt vid allvaret i den vidtagna gärningen skulle domstolen enligt min uppfattning även kunna göra en liknande bedömning av vad som utgör en förföljelse. Dock, med utgångspunkt i det bakomliggande syftet, borde ett allt för högt krav på antalet gärningar inte kunna uppställas. Om så skulle ske är frågan huruvida bestämmelsen skulle få det genomslag som den åsyftar att erhålla.

Ett av de mer centrala brotten som konstituerar olaga förföljelse är som vi ovan sett överträdelser av ett gällande kontaktförbud. Anledningen till varför denna punkt anses ha en central betydelse är, som uttalats i förarbetena, att en gärningspersons handlande många gånger inte når upp till att definieras som något brott enligt BrB, exempelvis ofredande. Om ett kontaktförbud sedan tidigare har meddelats och förbudspersonen fortsätter med sitt så kallade stalkningbeteende kan detta beteendet innebära en överträdelser av kontaktförbudet vilket därigenom kan bestraffas. Den givna omständigheten är dock att ett kontaktförbud sedan tidigare har meddelats. Genom att överträdelser av ett kontaktförbud inryms av den olaga förföljelsen kan stadgandets bakomliggande skyddssyfte upprätthålls eftersom en överträdelse fångar upp och straffbelägga de handlingar som annars inte utgör något brott. Ett meddelat kontaktförbud utgör således en viktig förutsättning för att bemöta stalkningproblematiken. För det fall att överträdelser av ett kontaktförbud inte hade omfattats av den olaga förföljelsen hade skyddet mot stalkning gått om intet eftersom gärningspersonens beteende endast hade straffbelagts genom de brott som upptas i BrB, alltså på samma sätt som gjordes innan brottet olaga förföljelse infördes. Många beteenden hade dock fallit utanför bestämmelsens tillämplighet. Det enda lagstiftaren således hade genererat hade varit ett högre straffvärde.

För ett straffrättsligt ansvar krävs som ovan nämnt att gärningspersonen kan anses ha ansvar i förhållande till de brott förföljelsen har bestått av. Detta innebär att om den olaga förföljelsen endast har bestått av överträdelser av ett meddelat kontaktförbud så krävs endast att gärningspersonen kan anses ha haft uppsåt i förhållande till överträdelserna. Det är domstolen som åläggs att bedöma huruvida det handlande som gärningspersonen har vidtagit utgör en förföljelse och om denna förföljelse har kränkt den utsatta personens integritet. Resultatet av detta är enligt min mening att två fall av relativt bagatellartade brott kan läggas samman och konstituera ett brott där straffvärdet är ganska så högt. Något egentligt uppsåt till detta svårare brott som olaga förföljelse är krävs inte utan det krävs endast uppsåt i förhållande till de brott som den olaga förföljelsen består av. Resultatet av detta är att det läggs, enligt min mening ganska så mycket ”makt” hos domstolen. En bedömning som utan några egentligen klara uttalanden i lagmotiven kan bli ganska godtycklig.

7.1.3 Den framförda kritiken och kontaktförbudslagen enligt nu gällande rätt

Ett kontaktförbud är som vi ovan sett en central del i stalkningbestämmelsen. Till följd av det är det av vikt att kontaktförbudslagen hanteras på ett tillfredsställande och godtagbart sätt. Vid ett åtal om olaga förföljelse där överträdelse av ett kontaktförbud har ansetts konstituera brottet prövas endast huruvida dessa överträdelse verkligen har kommit till stånd samt om gärningspersonen har haft uppsåt i förhållande till dessa. Någon prövning av själva kontaktförbudet görs därigenom inte. Till följd av detta är det av central betydelse att det förbud som ligger till grund för denna bedömning är oklanderligt. Som ovan redogjorts har dock kontaktförbudslagen inte ansetts helt enkel att tillämpa. Sedan dess tillkomst har lagen varit föremål för flera utredningar där brister och kritik har framförts.

I de rapporter som har framlagts kring lagen framkommer en del återkommande kritik. Denna kritik berör bland annat den riskbedömning som åklagaren ska lägga till grund för beslutet kring kontaktförbud. Påpekande har gjorts om att förarbetena anses otillräckliga och att det finns en brist på informativt praxis. Osäkerhet kring hur lagen ska hanteras bedöms föreligga vilket anses resultera i en risk för en icke enhetlig hantering. En annan faktor som är återkommande är betydelsen av användandet av de strukturerade hot- och riskbedömningar som finns att tillgå. I flera fall har det dock framkommit att det sällan finns annat underlag än parternas uttalanden. Detta anses resultera i en bedömning grundad på åklagarens magkänsla, vilken dessutom tycks variera mellan åklagare med anledning av deras varierande erfarenhet, kunskap och engagemang. Regionala skillnader angående besluten har även visat sig finnas. Huruvida beslut meddelas har därför beskrivits som ett geografiskt lotteri. Till följd av detta har det ansetts finnas tolkningsutrymme vid hanteringen av lagen. I rapporter har det även blivit uppenbart att en del beslut är bristfälligt dokumenterat och att få polismyndigheter arbetar effektivt med uppföljning av gällande kontaktförbud. Detta har dock förklarats med att åklagarnas bristfälliga dokumentation resulterar i svårigheter för polismyndigheten att faktiskt följa upp besluten.

Det vanligaste sättet att ansöka om ett kontaktförbud är som ovan påpekat i anknytning till en aktuell förundersökning eller då en person anmäler ett brott. Anledningen till detta torde enligt min uppfattning vara att då en person har betett sig på ett sätt som gör att den utsatte upplever beteendet som störande, obehagligt och skrämmande initialt kontaktar polisen. Det är denna myndighet som samhällsmedborgarna lättast har att vända sig till. Att den första kontakten som vidtas är med polisen är därigenom ganska naturlig. Att den första kontakten tas med en åklagare är således troligen ganska ovanlig.

I samband med den inledande polisiära kontakten anges i Rikspolisstyrelsens riktlinjer att polisen ska utföra någon form av riskbedömning. Något krav på att något brott faktiskt har begåtts och kan styrkas förekommer inte, utan vid

alla kontakter ska en sådan göras. En allmän uppfattning som har framförts i rapporter är att det är av vikt att strukturerade hot- och riskbedömningsmodellerna som finns att tillgå används vid utfärdandet av ett kontaktförbud. Trots detta har det i rapporterna visats sig att dessa sällan används. I de fall trakasserier och förföljelser skulle uppstå i ett senare stadie, exempelvis i samband med en förundersökning eller vid en pågående och utdragen domstolsprocess är det enligt mig naturligt att den skyddsvärda går till åklagaren för att ansöka om ett kontaktförbud. I sådana fall görs inte någon inledande kontakt med en polismyndighet och därigenom finns en risk att en strukturerad hot- och riskbedömning inte görs. Dock kan åklagaren enligt 9§ kontaktförbudslagen begära assistans av en polismyndighet för utredningen. Därigenom kan det begäras att en hot- och riskbedömning ska göras. Som ovan påpekat utgör dock rätten till partsinsyn en käpp i hjulet. Stiftelsen Tryggare Sverige menar att denna rädsla resulterar i att åklagarna sällan begär att riskbedömningar ska göras.

Eftersom det inte finns någon skyldighet för åklagarna att utföra en strukturerad hot- och riskbedömning och då rätten till partsinsyn resulterar i att åklagarna förhåller sig restriktiva mot dessa är risken stor att det någon strukturerad riskbedömning aldrig kommer till stånd. Ett resultat av detta är som ovan påpekat att det många gånger inte finns mer underlag än parternas uttalanden (om det nu inte finns underlag på grund av tidigare brott mot någon). Till följd av detta kan jag hålla med om att det är ganska så förståeligt att beslutsmaterialet många gånger blir torftigt. Finns det inget material att grunda ett beslut på är det därmed inte så konstigt att åklagarna till följd av det måste gå på sin magkänsla. Liksom rapporterna pekat på resulterar detta i att åklagarna måste bedöma de omständigheter som finns utifrån erfarenhet, kunskap och värderingar. Vad skulle de annars grunda sitt beslut på? Till följd av detta kan jag ansluta mig till uppfattningen om att det är av vikt att de hjälpmedel som finns att tillgå faktiskt används. Rikspolisstyrelsen framhäver att det går bra att använda modellerna om det material som framkommer noga avskiljs från övrigt utredningsmaterial. Endast då åklagaren erhåller materialet kan motparten begära att få del av det. På så vis är det, som Sørensson påpekat av vikt att åklagaren endast erhåller sådan information som verkligen är av vikt för att kunna ta ett beslut i frågan. Eftersom det finns denna möjlighet förstår jag inte varför åklagarna aktivt väljer att utesluta dessa hjälpmedel. Genom ett användande av modellerna borde deras arbete och beslutstagande enligt min mening istället underlättas. Härigenom skapas även en kvalitativ och enhetlig riskbedömning eftersom beslutsunderlagen blir enhetliga. På så vis kan också ett någorlunda enhetligt krav ställas på hur hög risken bör vara för att ett kontaktförbud ska kunna meddelas. Det resulterar även enligt min uppfattning i att åklagaren på ett bättre sätt kan undersöka huruvida omständigheterna mellan parterna förändras genom att de har den inledningsvis utfärdade riskbedömningen att jämföra med.

Som tidigare nämnts behandlas alla beslut som berör frågor kring kontaktförbud av åklagaren. Det är således denne som ansvarar för att den bedömning som ska ligga till grund för ett meddelande av ett förbud görs på ett tillfredsställande sätt. För att meddela ett kontaktförbud krävs att det

förekommer sådana speciella omständigheter som gör att det kan anses föreligga en risk att den tilltänkta förbudspersonen kommer att begå brott mot, trakassera eller förfölja den skyddsvärda. Som motvikt till denna bedömning och till skydd för gärningspersonen ska en proportionalitetsbedömning i det enskilda fallet göras. Riskbedömningen tillsammans med proportionalitetsbedömningen är därigenom de faktorer som är de centrala och som ska utgöra grunden i hanteringen av kontaktförbuden.

Angående riskbedömningen anges endast i lagen att det ska föreligga "särskilda omständigheter" som talar för att det kan anses föreligga en risk för att brott, förföljelse eller allvarliga trakasserier kommer att drabba den skyddsvärda. Vid bedömningen ska åklagaren i synnerhet beakta om brott tidigare har begåtts mot en persons frihet, frid, livet eller hälsan av förbudspersonen. Vad som mer konkret åklagaren vid denna riskbedömning ska lägga vikt vid är enligt mig tämligen otydligt. Av vikt att framhålla är att det redan i lagmotiven anges att riskbedömningar är svåra att göra. Precis som Nilsson och Atittaleb uttalar handlar riskbedömningen om att förutse framtiden, vilket gör att riskbedömningarna inte kan anses vara lätta att göra. Till detta hör att risken ska anses "klar och konkret". Frågan som enligt mig uppstår är dock vad som konkret innebär en klar och konkret risk. Någon närmare definition ges inte.

Med anledning av att riskbedömningen och proportionalitetsbedömningen är faktorer som är relativt allmänt hållna och att förarbetena även, enligt mig, kan anses tämligen röriga och oklara kan jag konstatera att det nog inte är helt enkelt att tolka och använda legislaturen på ett tillfredsställande sätt. Eftersom riskbedömningen bygger på en värdering gjord utifrån åklagarens bedömning kan jag ansluta mig till de uttalanden som gjorts av Nilsson och Atittaleb samt i de ovan berörda rapporterna om att ett visst tolkningsutrymme skapas för åklagarna. Liksom Brå uttalade i 2007 års rapport kan åklagarnas varierande erfarenheter och i övrigt etiska och moraliska värderingar inverka på besluten. Till följd av det är det även enligt mig inte så konstigt att besluten blir varierande. De faktorer som finns att tillgå vid riskbedömningen är inte särskilt välutvecklade och ganska allmänt hållna. Ärendena är sannolikt aldrig lika varandra och därigenom torde det vara svårt att generellt säga vad åklagarna ska se på vid bedömningen. Att göra en, om man nu kan definiera det som en "korrekt" riskbedömning, kan alltså enligt min uppfattning inte vara det lättaste. För vad är egentligen en korrekt riskbedömning och vad utgör en klar och konkret risk i det enskilda fallet? Ärendena och situationerna mellan parterna är troligen aldrig densamma, till detta följer att det förekommer många olika förutsättningar och omständigheter att beakta för att kunna bedöma huruvida en risk föreligger.

En inledande uppfattning har varit, om man jämför med de tre ovan ifrågasättbara hovrättsavgörandena, att vissa riskbedömningar är "felaktiga". Med felaktiga avses att någon, enligt mig, konkret risk för skyddspersonen inte har kunnat utkristalliseras. Efter ytterligare analysering är det dock enligt min uppfattning att man nog inte kan karaktärisera en riskbedömning som en

åklagare har lagt till grund för ett meddelande av kontaktförbud och, som någon annan åklagare inte skulle ha gjort, såsom direkt felaktigt. Eftersom bedömningen utgår från en uppskattning av den enskilde åklagaren och då åklagarna har olika erfarenheter och värderingar är det naturligt att olika och varierande beslut skapas. Då några tydliga gränser inte finns kan man inte enligt mig klandra de variationer som därigenom uppstår. Den ena riskbedömningen kan följaktligen inte anses mer rätt eller fel än någon annan så länge åklagaren kan motivera varför denne har ansett det föreligga en risk för skyddspersonen. Emellertid kan man tycka att en föreliggande risk är mer tydlig i vissa fall än andra. Som ovan sett gäller dock att risken ska anses klar och konkret, det tyder enligt mig på att en viss lägsta gräns finns. Intressant är dock att påpeka att något objektiva krav inte uppställs. Detta hade dock enligt min uppfattning varit önskvärt. På så vis hade den rättsliga bedömningen blivit mer enhetlig. Med anledning av att det i lagen uppställs ett krav på att särskilda omständigheter i förhållande till risken så borde kravet på en definierbar och föreliggande risk ställas ganska så högt. Sammanfattningsvis kan jag konstatera att åklagaren åläggs en svår uppgift, särskilt med anledning av att några konkreta och tydliga kriterier inte erhålls, vilket är att förutse vad som kan komma att ske mellan parterna. Har inte åklagaren gåvan att sia in i framtiden kan en sådan bedömning vara svår att göra och kan i vissa fall anses godtycklig.

Bland annat i den rapport som Åklagarmyndigheten gjorde under år 2008 framkommer uppgifter om att många av åklagarnas beslutsunderlag är bristfälligt dokumenterat. Som vi ovan sett framgår tydligt av 12§ kontaktförbudslagen att ett beslut skriftligen ska motiveras och det framgår tydligt vilka punkter som måste finnas med i detta beslut. Av den sista punkten i bestämmelsen framgår att åklagaren ska ange möjligheten för parterna att begära en rättslig prövning av beslutet samt möjligheten att få beslutet omprövat. Av vikt att nämna i detta sammanhang är att ett offentligt biträde, enligt 7a§ kontaktförbudslagen, utses då förbudet avser den gemensamma bostaden eller där ett särskilt utvidgat beslut är aktuellt ska ett offentligt biträde utses. Detta borde således innebära att offentligt biträde inte utses då det rör sig om ett ordinärt eller utvidgat kontaktförbud.

Möjligheten att få kontaktförbudsbeslutet rättsligt prövat anges finnas för att rättssäkerheten ska kunna upprätthållas. För att en sådan prövning ska komma till stånd krävs dock att en konkret begäran har gjorts, muntligen eller skriftligen. Låt dock säga att åklagarens beslutsunderlag är bristfälligt och polismyndigheten inte är aktiv i sin uppföljning. Om något offentligt biträde inte har utfärdats och beslutsunderlaget är bristfälligt, hur ska då förbudspersonen erhålla vetskap om att det finns möjlighet att begära ett förbud rättsligt prövat eller att kunna begära att en omprövning ska ske? Denna situation menar jag skulle kunna vara ett skäl till att få ärenden begärs rättsligt prövade. Förutsebarheten för parterna kan i denna situation ifrågasättas.

I lagens stadgas att åklagaren i de fall förhållandet mellan parterna har ändrats "får" häva eller ändra det gällande förbudet. Dock uttalas det både i

lagförarbeten och i myndighetsföreskrifter att åklagaren ex officio har en skyldighet att ompröva förbudet i de fall denne får kännedom om ändrade förhållande. De framförda rapporterna påvisar att det finns brister i dokumentationen kring huruvida omprövningar görs. Till följd av detta har man inte kunnat dra någon slutsats huruvida detta sker på ett kontinuerligt och godtagbart sätt. Dock tyder de avgöranden som ovan särskilt har presenterats på att omprövning i vissa situationer inte görs. Lagen anger att åklagarna får ompröva. Enligt min uppfattning kan detta resultera i en risk att det tolkas som att det inte finns någon konkret skyldighet att vidta en omprövning. För tydlighetens skull borde lagstiftaren enligt mig införa ordet ”ska” i lagen. Därigenom framgår skyldigheten på ett tydligare sätt.

Sker en omprövning ska åklagaren ännu en gång göra en riskbedömning. Har inte någon hot- och riskbedömning gjorts i det inledande och övrig dokumentation, som enligt kontaktförbudslagens 12§ ska finnas men som i utredningar befunnits vara bristfällig, föreligger följaktligen troligtvis inte mer underlag än parternas uttalanden att gå på. I de fall situationen har förvärrats för den skyddsvärda kan jag dock tänka sig att det finns mer material att tillgå (såsom bilder, utdrag ur sms-konversation eller liknande). Om fallet är det motsatta, att det förhållandet mellan parterna har förbättrats och det inte längre kan anses finnas en klar och konkret risk finns troligtvis inte lika mycket underlag att tillgå. I dessa fall finns återigen en risk att åklagarens magkänsla ännu en gång styr. Ställer åklagaren låga krav på den föreliggande risken är chansen stor att förbudet kvarstår trots att någon konkret risk för skyddspersonen inte föreligger. Följaktligen är man tillbaka på ruta ett igen. Den svårighet som enligt min uppfattning kan föreligga i en situation där omständigheterna mellan parterna har förändrats är att åklagaren inte får information eller indikationer om detta förrän ”det är för sent”, det vill säga då överträdelser redan har skett. Av betydelse är således att någon av parterna själv meddelar åklagaren om att omständigheterna har förändrats. Så torde ske om skyddspersonen upplever att situationen har förvärrats. Om situationen är den motsatta, det vill säga att förändringen är till det positiva kan man tycka att det ligger i förbudspersonens intresse att meddela åklagaren om ett förändrat förhållande. Men med den goda tro som många människor enligt mig tycks leva i så finns det en risk att förbudspersonen inte tänker så långt utan tror att ”är allt frid och fröjd” och att det är fritt fram att kontakta skyddspersonen om denne nu samtycker till kontakterna. I en sådan situation kvarstår i praktiken förbudet och förbudspersonen riskerar således att göra sig skyldig till en överträdelse.

Betydelsen av att ompröva ett beslut om kontaktförbud är därför inte bara av vikt för det brottsförebyggande syftet genom att då kontaktförbudet har visat sig otillräckligt, ge en möjlighet att ompröva beslutet och på så vis kunna utvidga förbudet. Att omprövningar sker kontinuerligt är även av central betydelse i förhållande till förbudspersonens rättssäkerhet, i form av skuldprincipen, eftersom då gärningspersonen är medveten om att ett kontaktförbud föreligger och är medveten om vad detta innebär kommer denne att anses ha skuld till överträdelserna om en sådan görs. Att omprövningar vid behov görs är även av betydelse då kontaktförbudet innebär

en inskränkning av förbudspersonens rörelsefrihet samt att det uttryckligen i lagen framhävs en proportionalitetsprincip. Av vikt i förhållande till kontakter som anses utgöra överträdelse är även att ett klagorand görs om vad som utgör ringa överträdelse och vad som utgör en enligt 1 kap. 4§ kontaktförbudslagen uppenbart befogad kontakt. Av vad som tidigare i rapporter har konstaterats är detta omständigheter som är svårbedömda. De analyserade hovrättsavgörandena ger även stöd för att detta eftersom olika bedömningar görs. För att erhålla en enhetlig och förutsebar rättshantering krävs ytterligare klagoranden.

Efter att ha studerat kontaktförbudslagens legislatur kan ett konstaterande göras om att gällande rätt är tämligen svårhanterbar. Då det faktiskt finns ett relativt stort utrymme för åklagarna att grunda sitt beslut på tämligen godtyckliga grunder anser jag att gällande rätt inte förenlig med rättssäkerhetsprincipen. Enligt mig är lagen inte i tillräcklig grad förutsebar då det inte finns konkreta regler att tillgå, liksom att förbud faktiskt kan meddelas efter en bedömning gjord av åklagaren grundad på dennes ”magkänsla”. I förhållande till rättssäkerhetsprincipen stadgas att det ska finnas konsekvens i rättstillämpningen. Konsekvens finns det uppenbarligen inte eftersom det finns tolkningsutrymme för åklagarna vilket därigenom kan ge olika förutsättningar för att meddela ett förbud beroende på vem det är som fattar beslutet. Detta kan varken vara till fördel för skyddspersonen eller för förbudspersonen. En skyddsperson vet inte när denne är ”tillräckligt utsatt” för att ett förbud ska meddelas. Detta i sig torde kunna upplevas mycket frustrerande och otryggt för den utsatta. För förbudspersonen innebär denna ”icke förutsebara hantering” att ett förbud kan meddelas på egentligen ganska små grunder. Hela bedömningen grundas på vad åklagaren anses utgöra en risk och vad denne lägger i proportionalitetsbedömningen vilket helt styrs efter åklagarens erfarenhet, kunskap och värderingar.

För att riskbedömningen ska bli mer enhetlig föreligger enligt mig behov av tydligare lagtext, förarbeten och riktlinjer. Trots denna uppfattning uppstår frågan huruvida det faktiskt är möjligt att införa mer allmängiltiga bestämmelser. Ett ärende är aldrig det andra likt och troligtvis finns det oändligt många olika variationer på situationer där det kan finnas behov av ett kontaktförbud. Till följd av detta kan det enligt min uppfattning vara svårt att införa mer enhetliga och generella riktlinjer än de som redan uttrycks i lagen och dess förarbeten. Om tydligare riktlinjer skulle införas finns, enligt min uppfattning, en risk att det skapas en allt för snäv utgångspunkt vilket i sin tur kanske skulle kunna resultera i att vissa utsatta personer i en särskild situation går miste om möjligheten att erhålla skydd.

7.1.4 Kontaktförbudslagens inverkan på brottet olaga förföljelse

Som ovan framgått är ett meddelat kontaktförbud av vikt för att bemöta stalkningproblematiken men att viss komplexitet råder kring hanteringen av kontaktförbudslagen. Denna otydlighet innebär, som ovan påpekat enligt mig

att lagen inte kan anses upprätthålla rättssäkerhetsprincipens krav på förutsebarhet. Då det finns utrymme för tolkning av hur lagen ska hanteras och tillämpas skapas förutsättningar för en icke konsekvent hantering av lagstiftningen vilket också, enligt mig, är i strid med rättssäkerheten. Den fråga som härigenom uppstår är om detta i sin tur kan inverka på ett åtal för brottet olaga förföljelse.

Till en början kan jag konstatera att då en person exempelvis har agerat på ett sätt som gör att den andra personen känner sig rädd och utsatt och där åklagaren bedömer att det finns en risk för att den agerande personen kommer att begå brott, förfölja eller trakassera så kan ett kontaktförbud meddelas. För att döma för olaga förföljelse krävs det att flera gärningar är uppe för prövning. Dock finns det inte några krav på att den olaga förföljelsen ska bestå av flera olika brott. Således är det är fullt möjligt att den olaga förföljelsen endast består av överträdelse av kontaktförbud. Eftersom det inte krävs att flera olika brott av olika brottstyper har begåtts av gärningspersonen torde således endast överträdelse av ett meddelat kontaktförbud kunna lägga en grund för olaga förföljelse. Så som gällande rätt är konstruerad är det möjligt att det skulle kunna räcka med att två överträdelse för detta ska lägga grund för olaga förföljelse.

Efter att ha undersökt praxis behandlande olaga förföljelse där överträdelse av ett kontaktförbud har utgjort den centrala grunden för åtalet kan ett konstaterande göras om att en komplex situation kan uppstå då parterna har haft ömsesidig och önskvärd kontakt med varandra trots det gällande förbudet. Den praxis som har undersökts tyder i dessa situationer på att den ex officio omprövning som gäller för åklagarna inte alltid görs på ett tillfredsställande sätt. Orsaken till detta skulle, enligt min uppfattning kunna vara för den föreliggande otydligheten och osäkerheten som gällande rätt angående kontaktförbudslagen kan anses ge upphov till. I de ovan nämnda rättsfallen åtalades förbudspersonerna för olaga förföljelse efter att de hade kontaktat skyddspersonerna flera gånger. Intresseväckande är att kontakter mellan parterna flera gånger tidigare hade skett, trots att kontaktförbud mellan dem hade gällt. Till saken hör att vissa av dessa kontakter var önskvärda från skyddspersonen. Det som är intresseväckande i rättsfallen är att kontaktförbuden trots de ömsesidigt önskvärda kontakterna kvarstod och, då icke önskvärda kontakter gjordes, resulterade i en straffbar handling.

Av vikt i förhållande till de nu tre problematiska hovrättsavgörandena är att poängtera att ytterligare gärningar i två av fallen var föremål för åtalet för den olaga förföljelsen och att anledningen till att den åtalade dömdes för olaga förföljelse inte endast berodde på överträdelse av kontaktförbudet. Dock finns det utrymme att ifrågasätta huruvida personerna i fråga hade kunnat dömas för olaga förföljelse om en prövning av kontaktförbuden hade gjorts. Om detta hade skett och åklagaren eller domstolen hade funnit att det inte förelåg en sådan risk för skyddspersonen att det motiverade ett förbud menar jag det är tveksamt om gärningspersonerna faktiskt hade kunnat döma för olaga förföljelse över huvud taget. Om kontaktförbudet hade upphävts hade gärningspersonerna troligtvis inte ansetts ha gjort sig skyldig till överträdelse

av något kontaktförbud och då hade endast de andra brotten funnits att tillgå. Endast ett brott hade inte kunnat lägga en grund för en dom om olaga förföljelse eftersom det uttalas i förarbetena att det i var fall krävs två, och då troligtvis ganska så allvarliga brott. Slutsatsen man kan dra är att det är oklart men troligtvis osannolikt att gärningspersonerna, utan att handlandet hade bedömts utgöra överträdelser, hade konstituerat olaga förföljelse.

Av vikt att framhålla angående rättsfallen som har behandlats i uppsatsen är att de berör parter som har haft ett kärleksförhållande till varandra. Att liknande situationer kan uppstå utan något sådant förhållande är dock enligt mig inte otänkbart. En sådan situation skulle exempelvis enligt mig kunna uppstå då parterna har varit goda vänner, eller i övrigt där parterna har ett intresse av att ta upp en kontakt.

Så länge kontaktförbudet är gällande ska ett kontaktförbud kunna begäras och bli rättsligt prövat. Enligt mig torde således ett kontaktförbud kunna prövas (under förutsättning att det fortfarande gäller eftersom det är ett krav efter ett uttalande i NJA 2007 s. 993) i samband med ett åtal om olaga förföljelse om detta begärs av någon av parterna. Problem uppstår, som sett ovan, om någon sådan begäran inte görs. Som jag ovan påpekat menar jag att åklagarnas bristfälliga beslutsmotivering tillsammans med det faktum att ett offentligt biträde endast meddelas om kontaktförbudet avser den gemensamma bostaden eller då det berör ett särskilt utvidgat kontaktförbud kan vara en orsak till att få kontaktförbud begärs rättsligt prövade. Detta kan således enligt mig förklara varför förbudsparterna i de ovan nämnda hovrättsfallen inte har begärt en prövning. Om detta hade gjorts och en prövning hade ägt rum är sannolikheten ganska stor att domstolen hade funnit att någon konkret och klar risk för skyddspersonen inte hade förelegat. Enligt min uppfattning så hade man även fått en tydligare gräns för det grundläggande riskkravet om fler ärenden hade blivit rättsligt prövade. Därigenom hade fler förbud som hade befunnit sig i en så kallas riskzon, med en tveksam klar och konkret risk i förhållande till skyddspersonen, uppmärksammats på ett tidigare stadie. På så vis hade chansen att lägga ett bristfälligt kontaktförbud till grund för överträdelser och därigenom även ett åtal för olaga förföljelse minimerats.

I kontaktförbudslagens lagmotiv uttalas att ringa överträdelser kan vara att den skyddsvärda agerar på ett sätt som gör att förbudspersonen tror att kontakter är önskvärda. I dessa fall ska det inte dömas till ansvar. Med anledning av rapporter har påvisats att åklagarna bedömer ringa överträdelser olika är detta dock inget säker uttalande att luta sig på. Mer konkreta exempel krävs i så fall. Genom att oklarheter finns angående vad som anses utgöra en ringa överträdelse menar jag att ett ifrågasättande även kan göras huruvida det förhåller sig till förutsebarheten. Enligt min mening finns en avsaknad av förutsebarheten. Bedöms överträdelserna olika finns ingen förutsebarhet i när en viss handling anses som en straffbar överträdelse och när den inte är straffbar. Som vi sett i rättspraxis ovan finns tolkningsutrymme. Det finns således ingen samstämmighet i den rättsliga bedömningen.

Enligt den analyserade praxisen utgör överträdelser med samtycke från skyddspersonen inte någon straffbar överträdelse. I de fall samtycke inte har funnits har det dock ansetts utgöra straffbara överträdelser. Praxis visar att det förekommer situationer där skyddspersonen ena veckan är intresserad av att ha kontakt med förbudspersonen och kontakter därigenom görs varpå nästa vecka någon kontakt inte önskas från skyddspersonen. Om förbudspersonen inte tar detta på allvar, exempelvis för att skyddspersonen ena gången sagt att denne inte vill ha någon kontakt för att därefter ändå själv ta kontakt med förbudspersonen, och därigenom kontaktar skyddspersonen gör denne, om man ska utgå från hur praxis ser ut, sig skyldig till straffbara överträdelser. Att hantera gällande rätt på detta sätt menar jag dock borde vara i strid med rättssäkerheten. För hur ska de veta när det är ok att kontakta och umgås med skyddspersonen när denne vid några tillfällen tillåter det? Förutsebarheten och därigenom rättssäkerheten i förhållande till gärningspersonen menar jag sätts helt ur spel eftersom det inte finns någon konsekvent tillämpning. Till följd av detta är det enligt min mening av stor vikt att kontaktförbud är korrekt meddelade och att de kontinuerligt omprövas. Att utgå från den skyddsvärdas åsikter från när en kontakt är önskvärd eller inte önskvärd och således tillerkänna denna person en straffrättslig makt är enligt mig inte förenligt med rättssäkerheten varken i form av förutsebarheten eller skuldprincipen.

Enligt nu gällande rätt tycks det enligt min uppfattning inte finnas några ömsesidiga krav på att skyddspersonen inte får kontakta förbudspersonen. Den bakomliggande tanken kan enligt min uppfattning, vara att kontaktförbud endast ska meddelas då det verkligen finns behov av det. I dessa fall borde det inte finnas någon vilja från skyddspersonen att tillåta kontakter från förbudspersonen eller att skyddspersonen själv är intresserad av att kontakta förbudspersonen. Jag kan tänka mig att det är på grund av detta som en bestämmelse rörande detta har ansetts överflödigt. Uppenbarligen förekommer dock situationer där skyddspersonen är osäker på hur denne vill ha det. Om man ser till de tre ovan centrala hovrättsavgörandena förekommer situationer där skyddspersonen även av egen fri vilja vill ha kontakt med förbudspersonen. Om kontakter på eget initiativ görs, eller kontakter som görs av förbudspersonen tillåts, av skyddspersonen är det enligt min uppfattning uppenbarligen att det inte finnas en så påtaglig risk för denne att det motiverar ett kontaktförbud. Till följd av detta skulle jag vilja se, för att upprätthålla rättssäkerheten för gärningspersonen, att krav även ställs på skyddspersonen, det vill säga, att inte de heller inte få kontakta förbudspersonen. Gäller ett kontaktförbud mellan parterna så anser jag att detta förbud ska gälla ömsesidigt. Enligt min uppfattning borde därför kontaktförbudet hävas om skyddspersonen kontaktar förbudspersonen och det inte kan anses utgöra en ”uppenbart befogat” kontakt.

Enligt min mening bör även skyddspersonen kunna dömas för överträdelser av kontaktförbudet om denne kontaktar förbudspersonen och detta inte kan anses uppenbart befogat, det vill säga genom samma regler som gäller för förbudspersonen. Genom att införa en sådan regel skulle ett konsekvent hanterande av lagen skapas. På så vis hade lagen gällt på lika villkor för de båda parterna och förbudspersonen hade inte riskerat att ”missuppfatta”

skyddspersonen genom att denne ena gången godtar kontakter för att nästa gång anmäla förbudspersonen för överträdelser. Det ska alltså inte finnas möjlighet för den skyddsvärda att utnyttja kontaktförbudet för att tillgodose sina egna intressen. Det ska således inte finnas utrymme för skyddspersonen att då det passar denna tillåta kontakter med den förbjuden för att sedan då det inte längre passar anmäla förbudspersonen för överträdelser. Enligt min åsikt borde lagstiftaren således inta regler som stadgar att om och då den skyddsvärde vill ta kontakt med förbudspersonen så ska det gå genom åklagaren. Förbudet föreligger på så vis på lika villkor och därmed föreligger inte en lika stor risk för att förbudspersonen åtalas för något denne inte har haft "uppsåt" till. Om skyddspersonen känner att denne vill ha kontakt med förbudspersonen igen och detta meddelas åklagaren får denne kännedom om att omständigheterna har ändrats mellan parterna och därmed erhåller åklagaren information om att det kan föreligga skäl att ompröva förbudet. Om åklagaren bedömer att det fortfarande finns en risk för skyddspersonen att utsättas för brott men det objektivt anses föreligga ett behov för skyddspersonen att kontakta förbudspersonen så borde det gå genom exempelvis socialtjänstens försorg. På så vis upprätthålls ett lagligen grundat förbud. Härigenom riskerar heller inte förbudspersonen att få fel uppfattning om att skyddspersonen inställning efter att kontakter har skett.

Att tillåta viss kontakt mellan parterna, det vill säga då det är på skyddspersonens villkor kan heller inte enligt mig anses som en konsekvent rättstillämpning. En lag ska gälla på lika villkor utan att någon ska kunna utnyttja sin särställning, som i detta fall är skyddsperson, och för egen vinning. En lag ska för att anses rättssäker hindra statsmakten från att agera och utnyttja reglerna. Att ge åklagaren så mycket makt, eller ansvar om man vill kalla det, och som endast ligger i åklagarens händer där omprövningar missas och där några tydliga riktlinjer för hur åklagarna på ett tydligt sätt ska hantera beslutsfattandet ges faktiskt möjligheter att utnyttja kontaktförbudslagens regler mot en förbudsperson. Kontaktförbudslagen hanteringssvårigheter resulterar således i att förutsebarheten för när ett förbud kan utfärdas kan ifrågasättas. Denna icke förutsebara hantering innebär enligt min uppfattning således att då omprövningar inte görs trots att någon konkret risk inte föreligger så finns en risk att överträdelserna anses straffbara, för att skyddspersonen inte har velat ha kontakt, vilket därigenom kan konstituera olaga förföljelse. På så vis kan man ifrågasätta huruvida detta är förenligt med skuldprincipen. Kontaktförbudslagen är som ovan påpekat enligt mig inte förutsebar eftersom riskbedömningen görs på olika sätt och då vissa kontakter är godtagbara och andra inte. Följden av detta är att den straffrättsliga bestämmelsen om olaga förföljelse inte heller kan anses förutsebar. Det skapas alltså en "dominoeffekt".

Åklagarna har en som ovan nämnt en otroligt viktig roll i deras myndighetsutövande, de måste verkligen, för att upprätthålla rättssäkerheten enligt mig vara noga vid utfärdandet av kontaktförbudet, att endast de som verkligen är i behov av skydd erhåller ett kontaktförbud. Att därefter ha kontroll över parterna och ompröva förbudet vid minsta lilla antydning på att förhållandena har ändrats mellan parterna måste således ske. Annars finns

som ovan visat på genom de hovrättsfall som nämnts att ett förbud gäller trots någon påtaglig risk inte finns. I de fall gärningspersonen missuppfattar skyddspersonen finns det därigenom en risk att denne blir åtalad för överträdelse. Överträdelser som kanske inte hade utgjort överträdelser om kontaktförbudet hade omprövats. Nu kan man enligt mig inte endast klandra åklagarna för de fall att detta missas. Givetvis måste visst ansvar även ligga på parterna. Men trots det är ett kontaktförbud ett myndighetsutövande som måste skötas och fungera. Om det inte sköts brister förutsebarheten och skuldprincipen och därigenom sätts rättssäkerheten i spel. Klart är att allt inte går att skylla på åklagarna, det är kanske en för stor börda för dem att handha dessa ärenden, möjligen skulle man tänka sig ett delat ansvar. I dessa fall spelar domstolen en stor roll. Trots allt är det som ovan nämnt, rätten som har det slutliga ansvaret för att myndighetsutövandet sker på ett rättssäkert sätt och att endast de som anses ansvariga för den gärning som anses ha blivit utförd blir dömda. På så vis är det av vikt att rätten är mycket uppmärksamma när ett ärende likt de som ovan presenterats inkommer. Givetvis finns det åklagare som sköter denna hantering på ett klanderfritt sätt och därigenom uppstår inte några problem. Dock kan jag konstatera att med anledning av att kontaktförbudslagen kan anses icke förutsebar och där så allvarliga konsekvenser kan uppstå för förbudspersonen som även kan inverka på möjligheten att åtala för olaga förföljelse så kan lagstiftningarna i deras förhållande till varandra inte alltid upprätthåller kravet på rättssäkerhet.

Genom att ha en lagstiftning som hanteras på det sätt och som den gör nu, där överträdelser, om än i god tro, sker flera gånger skapas förutsättningar för att åtala för olaga förföljelse vilket i sig kan resultera i ett relativt högre straff. Särskilt kan det ske om domstolen inte beaktar att viss vilja har funnits från skyddspersonen eller om denne har varit otydlig i huruvida denne vill eller inte vill ha kontakt. Detta menar jag utgör en godtycklig rättshantering. Förutsebarhet för gärningspersonen kan knappast anses existera. Bara den omständigheten att skyddspersonen har varit tveksam till huruvida denne har velat ha kontakt eller inte ska, enligt mig resultera i att kontaktförbudet hävs. Om detta kommer fram vid ett åtal så ska det enligt mig beaktas och därmed resultera i att man i efterhand kan konstatera att det inte har funnits grund för kontaktförbudet och att de kontakter som således därefter har skett inte ska anses utgöra någon överträdelse. På så vis upprätthålls skuldprincipen.

Min slutsats är således att en oklar kontaktförbudslag även kan inverka på möjligheten att åtala för olaga förföljelse. En bristfällig handläggning av kontaktförbudslagen, där ett kontaktförbud existerar trots att den grundläggande risken som enligt lagen ska finnas inte finns, kan således om kontakter görs, resultera i enligt mig så kallade "falska" förutsättningar för att åtala för olaga förföljelse. Att således lägga ifrågasättbara kontaktförbud till grund för ett åtal för ett brott kan därigenom enligt mig inte anses vara förenligt med rättssäkerheten. En otydlig kontaktförbudslag som därigenom hanteras på ett bristfällande sätt resulterar således i en "vågor på vattnet effekt" för, i detta fall, den olaga förföljelsen eftersom detta konstitueras bland annat av denna lagstiftning. Blir det så att säga fel från början finns det således stor risk för att slutet, det vill säga domen, kan bli ifrågasättbar. Denna

icke enhetliga rättstillämpning resulterar i sin tur i att förutsebarheten sätts i gungning och att därmed rättssäkerheten i form av skuldprincipen hotas. Skuldprincipen blir aktuell eftersom en person inte borde kunna ha skuld till något som inte är rättsstridigt. Om gärningspersonen trots detta straffas så borde detta gå emot skuldprincipen. Förutsättningen för en rättssäker hantering och dom om olaga förföljelse bestående av överträdelse är således att det fortfarande föreligger en klar och konkret risk för skyddspersonen vilken därigenom motiverar existensen av kontaktförbudet och där överträdelserna av förbudspersonen har skett uppsåtligt och illvilligt.

Som vi sett ovan kan det således skapas en konflikt mellan det starka brottsförebyggande arbetet och gärningspersonens rätt till rättssäkerhet. Som Brå påvisade i sin rapport från år 2006 är problemen med stalkning stora. Till följd av detta är det av central betydelse att kontaktförbud meddelas, särskilt med anledning att ett förbud är av vikt för att bemöta stalkningproblematiken. Det brottsförebyggande strävandet får dock inte gå ut över rättssäkerheten där gärningspersoners skuld åsidosätts och nästintill presumeras finnas vid den rättsliga hanteringen. Med anledning av skyddsaspekten som framhålls i förarbetena till de båda lagstiftningarna är det således av vikt i förhållande till gärningspersonen att förbuden inte meddelas utan grund. Detta med anledning till att konsekvenserna kan bli stora för förbudspersonen om nu kontakter sker. Att bortse, eller blunda för bristfälligt existerande kontaktförbud, vilket dessutom kan resultera i ett åtal för olaga förföljelse, ett brott som syftar till att generera ett högre straffvärde är enligt mig ett rättsvidrigt. Om en myndighet tillerkänns en sådan makt och där missar som i slutändan straffar den enskilde människan hårt, kan man, enligt mig, ifrågasättas huruvida samhället faktiskt är en rättsstat.

För att komma tillrätta med den problematik som nu anförts är det enligt mig av central betydelse att strukturerade hot- och riskbedömningar utförs. På så vis erhålls information om vad för typ av risk dom vid den inledande bedömningen har bedömts finnas. Denna bedömning kan sedermera följa ärendet för att på så vis jämföra hur ärendet ändras. För det andra krävs det att åklagarna förbättrar sina beslutsmotiveringar, på så vis erhåller polismyndigheten information om vad som framkommit i ärendet och därigenom kan de lättare att följa upp ärendet. Om så sker erhålls även information på ett tidigare stadiet om när förhållandet mellan parterna har ändrats. På så vis kan omprövningar vid behov tidigare ske. I praxis och förarbeten bör det då också enligt min åsikt, ges exempel på vad som utgör förändrade förhållanden mellan parterna. Därigenom minskas risken att åklagarna går på sin magkänsla för när förhållandena är ändrade och därigenom får man en mer enhetlig rättstillämpning. Uppställs tydligare krav på när åklagaren har en skyldighet att ompröva ett kontaktförbud resulterar det även i att grunderna för olaga förföljelse anses begånget blir säkra. På så vis kan man lita på att det finns ett klart behov av ett kontaktförbud och rättssäkerheten för förbudspersonen blir bättre. Därigenom kan skyddspersonen inte utnyttja situationen genom att tillåta kontakt under vissa situationer och vid nästa inte tillåta det. Förutsebarheten för förbudspersonen upprätthålls och därigenom kan man vara mer säker att rättssäkerheten

upprätthålls då en prövning sker av en olaga förföljelse som grundas på överträdelse av ett meddelat kontaktförbud.

7.1.5 Domstolens ansvar i rättsprocessen

Som nu kunnat konstateras ligger det grundläggande ansvaret på åklagaren att göra en riktig riskbedömning vid meddelandet av kontaktförbudet. För att göra det krävs det att ett bra samarbete finns mellan polis och åklagare. Sedermera är det av stor vikt att dessa beslut regelbundet följs upp för att på så vis kunna erhålla information om och på vilket sätt förbudet fullföljs och huruvida parternas förhållande fortskrider. Vad som förefaller klart är som ovan påpekat att rättssäkerheten hotas i de fall åklagaren brister i sin hantering av ett meddelat kontaktförbud vilket sedermera läggs till grund för ett åtal för olaga förföljelse som konstituerats av överträdelse av det icke lagligen grundade kontaktförbudet. Härigenom är det av vikt att diskutera frågan huruvida domstolen har något ansvar att undersöka ett kontaktförbuds giltighet vid ett åtal om olaga förföljelse vilket konstituerats av överträdelse av ett förbud.

Domstolen är den instans där det straffrättsliga ansvaret prövas. Vid domstolsprövningen är det således åtalet för den olaga förföljelsen som ska prövas. Av det som prövas är huruvida den tilltalade kan anses ha gjort sig skyldig till de brott som åklagaren anser konstituerar den olaga förföljelsen, om dessa brott anses utgöra en förföljelse samt om detta handlande har varit ett led i en upprepad kränkning av den utsattes integritet. Är det överträdelse av ett meddelat kontaktförbud som utgör förföljelsen är det således överträdelsen som prövas i förhållande till kravet på förföljelse samt kravet på att detta ska ha utgjort ett led i en kränkning av den utsattes integritet. Som ovan påpekats kan man i en rättsstat inte tillåta fällande domar som är oriktiga. Till följd av detta uppställs i straffrätten ett krav på att skulden ska vara ställd utom rimligt tvivel. Domstolens roll är enligt JK:s projektgrupp att agera kontrollerande och kvalitetssäkrande. På så vis menar de att rättssäkerheten kan bibehållas. Domstolen har således det slutliga ansvaret för att ett mål blir tillfredställande utrett. Genom bland annat möjligheten att få tillgång till förundersökningsprotokollet kan domstolen redan innan huvudförhandlingen få en indikation på hur förhållandet mellan parterna är. Genom den materiella processledningen som tillkommer domstolen enligt 46 kap. 4§ stycke 2 RB kan rätten vidta viss utredning både innan och även under huvudförhandlingen om rätten anser att det föreligger viss otydlighet eller bristfällighet i målet. Den utredningsskyldighet som stadgas är att rätten ska tillförsäkra att målet blir så pass utträtt som ”dess beskaffenhet kräver”. Som ovan påpekats är det dock inte helt klart hur långt denna materiella processledning sträcker sig. Som departementschefen har uttalat får det lösas i den praktiska tillämpningen.

Enligt min uppfattning ska domstolen dock då de får en indikation, på ett eller annat vis, oberoende hur, om att det finns faktorer som tyder på att ett kontaktförbud är bristfälligt undersöka kontaktförbudet göras. Den

omständigheten att det framkommer uppgifter på att parterna har varit i kontakt med varandra och att skyddspersonen i vissa fall har tillåtit detta torde enligt mig indikera på att den grundläggande risk som krävs för ett kontaktförbuds bibehållande inte har förelegat. I en sådan situation borde rätten reagera. De ska ju trots allt ”känna rätten”. Ser man då på de ovan särskilt uppmärksammade hovrättsavgörandena anser jag att domstolen borde fått en känsla av att förhållandet mellan parterna varit struligt. Parterna, särskilt skyddspersonerna påpekade ju även i domstolen på att de hade varit osäkra på hur de vill ha det. Av den anledningen är det konstigt att domstolen inte har reagerat och ifrågasatt hur åklagaren kan ha ansett det föreligga en risk för skyddspersonerna. Med utgångspunkt i de uppgifter som tydligt framkom torde domstolen enligt mig ha kommit fram till att det faktiskt inte förelåg en risk för skyddspersonerna efter det att den första kontakten hade tagits. Till följd därav borde förbudspersonerna inte ha ansetts skyldiga till överträdelse och därmed troligen inte heller olaga förföljelse.

Som ovan påpekat ska det vara ställt utom rimligt tvivel att den tilltalade har skuld till den vidtagna åtgärden. Föreligger tvivel ska denne frias. Om en rättslig prövning av förbudets giltighet inte har skett finns som ovan konstaterat en risk för att ett förbud kvarstår trots att någon konkret risk inte föreligger. I de fall överträdelse av kontaktförbudet sker kan detta i värsta fall konstituera olaga förföljelse. Enligt uttalandena som HD gjorde i 2007 års fall torde det strida mot straffrättens grundläggande principer om en domstol lägger ett otydligt eller bristande förbud till grund för ett åtal om överträdelse. Enligt mig borde man kunna ta ledning i detta fall även vid ett åtal om olaga förföljelse som i stor utsträckning bygger på överträdelse av ett meddelat kontaktförbud. Att lägga ett kontaktförbud där vissa brister har kunnat uttydas till grund för ett åtal för överträdelse och följaktligen olaga förföljelse kan ju enligt knappast enligt min uppfattning vara förenligt med rättssäkerhetsprincipen.

Frågan är härefter om det är godtagbart att domstolen bortser från det förhållandet att samtycke har funnits mellan parterna och utgår från det kontaktförbud (möjligen ogrundade) och de överträdelse som har konstaterats? Med anledning av att domstolen har en skyldighet att utreda målet som ”dess beskaffenhet kräver” så kan domstolen inte bara blunda för detta. Enligt min uppfattning, liksom HD uttalade i NJA 2007 s. 675, att lägga ett icke lagligen grundat kontaktförbud till grund för ett åtal inte är förenligt med straffrättens grundläggande principer och således rättssäkerheten. Domstolen har som ovan nämnt, som rättsprövande instans ett ansvar för att upprätthålla rättssäkerheten. Till följd av det menar jag att det finns ett ansvar för domstolen att göra en prövning av kontaktförbudet om indikationer finns på att det är bristfälligt grundat. Om det framkommer uppgifter här som tyder på att kontaktförbudet är bristfälligt torde domstolen därför enligt mig antingen själva pröva förbudet eller kräva att åklagaren vidtar utredningsåtgärder innan ärendet kommer till en huvudförhandling. På så vis upprätthålls rättssäkerheten. Oriktiga straffrättsliga domar ska ju i straffrätten undvikas.

Den slutsats som kan dras är att huruvida rätten har ett ansvar att utreda existensen av ett kontaktförbud är oklart. Klart är dock att det finns en risk att rättssäkerheten sätts ur spel genom att gärningspersonen kan komma att bli ansvarig för ett brott denne inte skulle ha blivit om kontaktförbudet hade prövats. Då domstolen i rättsprocessen har det yttersta ansvaret för att upprätthålla rättssäkerheten och för att det i vissa fall, som vi sett i de tre ovan refererade hovrättsavgörandena, finns ett behov av att ”dubbelkolla” det meddelade kontaktförbudet menar jag att finns ett behov av att domstolen kan pröva dess existens om indikationer om att det kan vara behövligt ges. Domstolen har således en oerhört viktig roll i rättsprocessen. I de fall det framkommer uppgifter som talar för att det kontaktförbud som konstituerar den olaga förföljelsen inte är lagligen grundat måste de enligt mig kunna ingripa. Som uttalats i NJA 2007 s. 675 föreligger en presumtion för att förbud vid ett åtal om överträdelse är korrekt utfärdat. Trots det förekommer det, om man ser till de ovan tre ovan redogjorda rättsfallen, förbud som inte kan anses helt oklanderliga. För upprätthållandet av rättssäkerheten måste således domstolen enligt vara uppmärksam på detta och vid behov kunna pröva förbudets lagliga existens. Om inte det sker sätts hela rättssäkerheten ur spel.

7.2 Några avslutande ord

Som vi sett ovan kan komplexa situationer i vissa fall uppstå. Som en sammanfattande slutsats kan konstateras att detta särskilt gäller detta då omprövningar av kontaktförbudet inte har gjorts trots att förutsättningar för det har funnits. Resultatet av detta blir att ett kontaktförbud gäller trots att förutsättningarna för detta har ändrats. Om förbudspersonen är införstådd med innebörden av det meddelade kontaktförbudet och kontakter görs kan förbudspersonens handlande bedömas som en överträdelse om skyddspersonen vid detta tillfälle inte är intresserad av kontakter. Sker flera överträdelser (exempelvis för att skyddspersonen ena gången vill ha kontakt och nästa gång inte vill ha det) kan detta lägga grund för ett åtal för olaga förföljelse vilket därigenom ger ett högre straffvärde. Den ovan återgivna praxisen tyder således på att det finns en risk att rättssäkerheten hotas vid hanteringen av brottet olaga förföljelse när omprövningar av meddelade kontaktförbud inte görs kontinuerligt. Vid en närmare analys framträder därför en bild av ett dominospel där kontaktförbudslagen är den första brickan. Om omprövningar inte sker då förutsättningarna ändras faller denna rättssäkerhetsbricka. Då denna bricka faller föreligger i och med det en risk att även rättssäkerheten vid ett åtal om olaga förföljelse hotas om det bristande kontaktförbudet inte uppmärksammas vid den rättsliga processen. Därigenom sätts de övriga brickorna i dominospel i gång.

Avslutningsvis vill jag påpeka att ämnet ännu är relativt outforskat och många anslutande rättsliga frågor har uppkommit vid denna inledande undersökning. Min förhoppning med denna uppsats är att vara startpunkten för vidare rättsutredning. Med detta sagt överlämnar jag nu stafettpinnen till näste man för vidare utredning.

Bilaga A

Statistik från Stiftelsen tryggare Sverige angående antal meddelade kontaktförbud under år 2012 och 2013.

Kammare	2012		
	Meddelat	Totalt	Andel meddelade
Eskilstuna	31	173	18 %
Södra Skåne	108	554	19 %
Norrort	89	448	20 %
Östersund	59	262	23 %
Uppsala	92	401	23 %
City	130	540	24 %
Växjö	61	251	24 %
Västerort	155	608	25 %
Västerås	89	348	26 %
Göteborg	220	786	28 %
Örebro	110	387	28 %
Söderort	156	547	29 %
Luleå	73	255	29 %
Södertörn	140	476	29 %
Linköping	91	292	31 %
Malmö	222	709	31 %
Falun	189	596	32 %
Kristianstad	83	251	33 %
Helsingborg	130	390	33 %
Borås	147	441	33 %
Gävle	153	453	34 %
Kalmar	127	373	34 %
Nyköping	77	226	34 %
Halmstad	189	552	34 %
Karlstad	157	442	36 %
Umeå	149	411	36 %
Sundsvall	166	449	37 %
Skövde	120	282	43 %
Uddevalla	206	472	44 %
Jönköping	202	462	44 %
Norrköping	113	245	46 %
Karlskrona	117	245	48 %
Total	4151	13327	31 %

Kammare	2013		
	Meddelat	Totalt	Andel meddelade
Södra Skåne	95	487	20 %
Södertörn	101	494	20 %
Karlstad	92	397	23 %
Sundsvall	96	367	26 %
Eskilstuna	46	172	27 %
Luleå	56	208	27 %
Norrort	119	439	27 %
Växjö	74	266	28 %
Göteborg	279	959	29 %
City	165	561	29 %
Nyköping	61	206	30 %
Linköping	69	232	30 %
Gävle	134	445	30 %
Örebro	96	318	30 %
Söderort	118	388	30 %
Uppsala	111	349	32 %
Västerort	164	497	33 %
Malmö	230	676	34 %
Västerås	132	375	35 %
Borås	137	379	36 %
Kristianstad	86	236	36 %
Umeå	149	399	37 %
Falun	230	612	38 %
Kalmar	143	371	39 %
Uddevalla	212	540	39 %
Östersund	90	228	39 %
Jönköping	198	495	40 %
Norrköping	129	316	41 %
Halmstad	179	431	42 %
Helsingborg	180	427	42 %
Skövde	145	323	45 %
Karlskrona	115	238	48 %
Total	4231	12831	33 %

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Prop. 2010/11:45 *Förbättrat skydd mot stalkning.*

Prop. 2002/03:70 *Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer.*

Prop. 1997/98:55 *Kvinnofrid.*

Prop. 1987/88:137 *Om besöksförbud.*

SOU 2008:81 *Stalkning – ett allvarligt brott.*

DsJu 1987:13 *Besöksförbud.*

Bet. 2004/05:JuU20 *Stalking.*

Kom.dir 2006:84 *Förstärkt skydd för personer som utsätts för hot eller förföljelse.*

Motion 2004/05:Ju412 *Förändringar i straff- och processrätten.*

Myndighetsföreskrifter, riktlinjer, allmänna råd och beslut

Justitieombudsmannens beslut 2007- 02-16 Dnr 2005-2005

Rikspolisstyrelsen, *Riktlinjer för polisiära riskanalyser vid våld på individnivå*, POA-400-1222/09, 2010.

Åklagarmyndigheten, *Kontaktförbud. En handbok*, Utvecklingscentrum Göteborg 2011.

Åklagarmyndighetens föreskrift om kontaktförbud 2011:6, konsoliderad version.

Myndighetsrapporter

Brottsförebyggande rådet, *Besöksförbud. De berörda och deras erfarenheter*, Brå rapport 2007:2, Stockholm 2007.

Brottsförebyggande rådet, *Besöksförbud. En utvärdering av lagen och dess tillämpning*, Brå rapport 2003:2, Stockholm 2003.

Brottsförebyggande rådet, *Nya regler om besöksförbud*, Brå delrapport 2005, Stockholm 2005.

Brottsförebyggande rådet, *Stalkning i Sverige*, Brå rapport 2006:3, Stockholm 2006.

JK:s rätts säkerhetsprojekt, *Felaktigt dömda: rapport från JK:s rätts säkerhetsprojekt*, Visby 2006.

Åklagarmyndigheten, *Besöksförbud – en kartläggning över tillämpningen med synpunkter*, Utvecklingscentrum Göteborg 2008.

Åklagarmyndigheten tillsynsrapport 2013:4, *Kontaktförbud – en kartläggning av tillämpningen med synpunkter på iakttagelserna*, Utvecklingscentrum Göteborg 2013.

Litteratur

- Asp, Petter, Ulväng, Magnus och Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, Iustus Förlag, uppl. 2, Uppsala 2013.
- Berggren, Nils-Olof, Bäcklund, Agneta, Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Munck, Johan, Träskman, Per Ole, Victor, Dag, Wennberg, Suzanne och Wersäll, Fredrik, *Brottsbalken: En kommentar*, Version den 1 januari 2014, Norstedts Juridik (Zeteo).
- Ekelöf, Per Olof och Edelstam, Henrik, *Rättegång I*, Norstedts Juridik, uppl. 8, Stockholm 2002.
- Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik, Heuman, Lars, *Rättegång IV*, uppl. 7, Norstedts Juridik, Stockholm 2010.
- Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik och Pauli, Mikael, *Rättegång V*, uppl. 8, Norstedts Juridik, Stockholm 2011.
- Ekelöf, Per Olof, *Rättegång II*, Norstedts Juridik, uppl. 8, Stockholm 2009.
- Elwing, Carl M, Wallén Per-Edwin och Aspelin, Erland, *Brott och brottmål*, uppl. 7, Norstedts Juridik, Stockholm 1993.
- Korling, Fredric och Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur, Lund 2013.
- Leijonhufvud, Madeleine och Wennberg, Suzanne, *Straffansvar*, Norstedts Juridik, Stockholm 2009.
- Lindell, Bengts, Eklund, Hans, Asp, Petter och Andersson, Torbjörn, *Straffprocessen*, Iustus Förlag, Uppsala 2005.
- Meloy, J.R, *The Psychology of stalking: Clinical an Forensic Perspectives*, New York Academic Press 1998.
- Nilsson, Anna och Aitattaleb Saadia, *Besöksförbud i Norden. En studie av ländernas lagstiftningar och tillämpning*, Nordiska Ministerrådet, Köpenhamn 2009, TemaNord 2009:539.
- Nygren, Svante, *Personsäkerhet – skyddsmetoder vid förföljelse och akuta hot*, Nätnavet, Stockholm 2004.
- Peczenik, Alexander, *Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, Norstedts Juridik, Stockholm 1995.
- Schultz, Märten mfl, *Näthat - rättigheter och möjligheter*, Karnov Group, Stockholm 2013.
- Strandell, Peter, *Kontaktförbud – ett slag i luften? Om förutsättningarna för lagens tillämpning i praktiken*, rapport 2011:1, Stiftelsen tryggare Sverige, Jure förlag, Stockholm 2011.
- Syrén, Agneta, *På minerad mark: en handbok om stalkning*, SIS Förlag, Stockholm 2007.
- Syrén, Agneta, *Smygande hot: en bok om stalkning*, Nätnavet, Stockholm 2004.
- Sørensson, Johan, *Stalkning: om brottet olaga förföljelse samt kontaktförbud*, Norstedts Juridik, Stockholm 2011.
- Wennberg, Suzanne, *Introduktion till straffrätten*, Norstedts Juridik, uppl. 8, Stockholm, 2008.
- Zetterström, Stefan, *Juridiken och dess arbetssätt, en introduktion*, Iustus Förlag, uppl. 2, Uppsala 2012.

Elektroniska källor

Brottsförebyggande rådets hemsida, hämtad 2014-02-20,

<http://www.bra.se/bra/nytt-fran-bra/arkiv/nyheter/2008-07-08-en-av-tio-har-utsatts-for-stalkning.html>

Brottsförebyggande rådets hemsida, hämtad 2014-03-10,

<http://www.bra.se/bra/om-bra/verksamhet-2014/olaga-forfoljelse.html>

Brottsförebyggande rådets hemsida, statistiska uppgifter, hämtad 2014-03-10

<http://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/hot-och-paverkan.html>

Brottsförebyggande rådets hemsida, statistiska uppgifter hämta 2014-04-03

<http://www.bra.se/bra/statistik/460/2012/460la-2012.html>

Eriksson, Susanne, *Stalking-ett smygande problem*, Apropå 1/2005, hämtad 2014-02-20,

http://web.archive.org/web/20110612111801/http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=616&module_instance=12

Grann, Martin, ”*Var femte drabbad av hotfull förföljare*”, DN Debatt 2003-10-09, hämtad via Lub search, 2014-04-01,

<http://retweb05.int.retriever.no/services/archive/displayDocument?documentId=05091520031019B3ADCA1A2FD9D06F3A7B69B7D701ACF0&serviceId=2>

Rättsfallsförteckning

NJA 2007 s. 993

NJA 2007 s. 675

NJA 2007 s. 272

NJA 1980 s. 725

HovR över Skåne och Blekinge B2708-13 dom meddelad 2014-02-28

Svea HovR B8881-13 dom meddelad 2013-12-18

Göta Hovrätt B559-13 dom meddelad 2013-11-28

Svea Hovrätt B7296-13 dom meddelad 2013-08-28

Svea Hovrätt B1075-12 och B1099-12 dom meddelad 2012-04-02

Göta HovR B2545-09 dom meddelad 2009-12-15

RH 1993:24